

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ: Η
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μωραΐτη Αγγελική

Αθήνα, 2021

Τριμελής Επιτροπή

Βασίλειος Τσέλιος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Ιωάννης Ψυχάρης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Βασίλειος Αυδίκος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Μωραΐτη Αγγελική, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Αφιέρωση

Στην οικογένεια μου

Στην πόλη μου

Συντομογραφίες

Α.Ε.Π.:	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΕΔΕΤ:	Εθνικό Δίκτυο Έρευνας & Τεχνολογίας
Ε.Ε.:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΣΤΑΤ:	Ελληνική Στατιστική Αρχή
Ε.Π.Α:	Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης
Ε.Σ.Π.Α.:	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
ΕΧΠ:	Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο
ΚΠΣ:	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΜΟΠ:	Μεσογειακή Ολοκληρωμένα Προγράμματα
ΟΑΣΘ:	Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης
ΟΕΥ:	Οργανισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας
ΟΟΣΑ:	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης
ΟΤΑ:	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΟΧΕ:	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις
ΠΔΕ:	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
ΠΕ:	Περιφερειακή Ενότητα
ΠΧΠ:	Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο
ΠΧΣ:	Περιφερειακός Χωροταξικός Σχεδιασμός
ΤΠΔ	Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων
ΤΠΕ:	Τεχνολογίες Πληροφορίας και Τηλεπικοινωνιών

Ευχαριστίες

Για την υλοποίηση της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω καταρχάς τους καθηγητές της τριμελούς επιτροπής. Αρχικά, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον αναπληρωτή καθηγητή κ. Τσέλιο, ο οποίος δέχτηκε με μεγάλο ενδιαφέρον και παρότρυνση να αναλάβει την επίβλεψη της εργασίας. Σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης μου προσέφερε σημαντικές οδηγίες και καθοδήγηση, ενώ η πολύτιμη υποστήριξη του και το πολύ καλό κλίμα συνεργασίας συνέβαλλαν στο μέγιστο στην κατάρτιση της διπλωματικής. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της τριμελούς επιτροπής, καθηγητή κ. Ψυχάρη και επίκουρο καθηγητή κ. Αυδίκο, οι οποίοι μου προσέφεραν γνώσεις και σημαντικά σχόλια για την ολοκλήρωση και τελειοποίηση της εργασίας μου. Επιπροσθέτως, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους συμμετέχοντες οι οποίοι δέχτηκαν αβίαστα να αφιερώσουν το χρόνο τους και τις πολύτιμες γνώσεις τους: τους κατοίκους της Καστοριάς για τις πολύτιμες γνώσεις και προτάσεις τους όσον αφορά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, τους επιχειρηματίες της Καστοριάς για το πολύ καλό κλίμα συνεργασίας και την ακριβή εικόνα των συνθηκών της πόλης και τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στο Δήμο Καστοριάς και Άργους Ορεστικού και τους Οικονομικούς, Διοικητικούς και Τεχνικούς υπαλλήλους των δήμων, η προσφορά των οποίων ήταν μεγίστης και καίριας σημασίας για τη διεξαγωγή των επιθυμητών συμπερασμάτων.

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1 Εισαγωγή	13
Κεφάλαιο 2 Ο Αναπτυξιακός Σχεδιασμός των επαρχιακών πόλεων.....	16
2.1. Πόλεις, ανάπτυξη και σχεδιασμός.....	16
2.1.1. Η έννοια του αναπτυξιακού σχεδιασμού	16
2.1.2. Η έννοια των μικρών πόλεων.	21
2.1.3. Το σύστημα οργάνωσης των πόλεων σε Ελλάδα και Ευρώπη.	23
2.2. Αποκέντρωση και Τοπική Αυτοδιοίκηση.....	25
2.2.1. Η έννοια και η σημασία της Αποκέντρωσης.	25
2.2.2. Οργάνωση και σημασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' βαθμού.	27
2.3. Αστικοποίηση και εσωτερική μετανάστευση	29
Κεφάλαιο 3 Μεθοδολογία έρευνας.....	31
3.1. Εισαγωγή	31
3.2. Πηγές δεδομένων	31
3.3. Μέθοδος μελέτης	32
3.3.1. Συνεντεύξεις.....	32
3.3.3. Ερωτηματολόγια.	33
Κεφάλαιο 4 Χαρακτηριστικά της πόλης της Καστοριάς.....	35
4.1. Γεωγραφία, Ιστορία και Δημογραφικά στοιχεία	35
4.1.1. Γεωγραφία.....	35
4.1.2. Δημογραφικά στοιχεία.	36
4.1.3 Ιστορία	38
4.2. Οικονομικά Στοιχεία και Κοινωνία	39
4.3. Περιβάλλον	44
4.4. Πολιτισμός και Αξιοθέατα.....	47
4.5. Swot Analysis	52
Κεφάλαιο 5 Ανάλυση ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων.....	56
5.1. Ερωτηματολόγια	56
5.1.1. Δημογραφικά Στοιχεία.	56
5.1.2. Μόνιμη Κατοικία.	59
5.1.3. Αξιολόγηση υπάρχουσας κατάστασης.....	60
5.1.4. Αξιολόγηση υποδομών της πόλης.	62
5.1.5. Αξιολόγηση δράσης του δήμου.	64
5.1.6. Προτάσεις συμμετεχόντων.	65
5.2. Συνεντεύξεις.....	66
5.2.1. Συνεντεύξεις με επιχειρήσεις της Καστοριάς.	66
5.2.2. Συνεντεύξεις με Δημοτικές Υπηρεσίες.....	68

Κεφάλαιο 6 Συζήτηση και Συμπεράσματα	70
6.1. Συμπεράσματα Έρευνας	70
6.2. Προτάσεις ανάπτυξης επαρχιακών πόλεων	72
6.2.1. Εκπαιδευτικός Τουρισμός.....	72
6.2.2. City Branding.....	74
6.2.3. Χρήση των ΤΠΕ στη Δημόσια Διοίκηση.	75
6.2.4. Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία.	77
6.3 Παραδείγματα Έξυπνων Δήμων στην Ελλάδα.	79
6.3.1. Τρίκαλα.	80
6.3.2. Θεσσαλονίκη.....	81
6.3.3. Ηράκλειο Κρήτης.....	81
Πηγές – Βιβλιογραφία	83
Παράρτημα Ι	86
Παράρτημα ΙΙ.....	91
Παράρτημα ΙΙΙ.....	92
Παράρτημα ΙV	93
Παράρτημα V.....	94

Πίνακες

Πίνακας 1. Μορφωτικό επίπεδο κατοίκων Π.Ε. Καστοριάς	37
Πίνακας 2 Κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν Νομού Καστοριάς....	40
Πίνακας 3 Παραγωγή πρωτογενών-δευτερογενών κτηνοτροφικών προϊόντων στην Καστοριά.....	43
Πίνακας 4 Οι 3 κυριότεροι λόγοι για τους οποίους θα παρέμεναν οι συμμετέχοντες στην πόλη της Καστοριάς	61
Πίνακας 5 Οι 3 κυριότεροι λόγοι για τους οποίους δεν θα παρέμεναν οι συμμετέχοντες στην πόλη της Καστοριάς	61
Πίνακας 6 Αξιολόγηση των μορφών ψυχαγωγίας στην Καστοριά	62
Πίνακας 7 Αξιολόγηση των υποδομών του δήμου.....	63
Πίνακας 8 Αξιολόγηση λοιπών ζητημάτων Καστοριάς	63
Πίνακας 9 Αξιολόγηση λοιπών ζητημάτων Καστοριάς (2).....	63
Πίνακας 10 Αξιολόγηση της αξιοποίησης αναπτυξιακών ευκαιριών από το δήμο	64
Πίνακας 11 Αξιολόγηση της αντιμετώπισης σημαντικών προβλημάτων της πόλης από το δήμο	64

Εικόνες

Εικόνα 1 Swot Analysis Π.Ε. Καστοριάς.....	54
--	----

Γραφήματα

Γράφημα 1 Ηλικιακή ομάδα συμμετεχόντων	57
Γράφημα 2 Εκπαιδευτικό επίπεδο συμμετεχόντων	57
Γράφημα 3 Επαγγελματική κατάσταση συμμετεχόντων.....	58
Γράφημα 4 Οικογενειακή κατάσταση συμμετεχόντων	59
Γράφημα 5 Κύριοι λόγοι αποχώρησης, παραμονής ή επιστροφής στην πόλη της Καστοριάς.....	60

Περίληψη

Η έννοια του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού έγκειται στην εκπόνηση προγραμμάτων και δημοσιονομικά συνεπών στρατηγικών, εκμεταλλευόμενοι την υφιστάμενη κατάσταση και τους διαθέσιμους πόρους, με σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και εξωστρέφειας των πόλεων. Οι συνεχείς αλλαγές που παρατηρούνται παγκοσμίως, η συσπείρωση του πληθυσμού στις μεγαλουπόλεις και η ταυτόχρονη αποδυνάμωση των μικρών πόλεων θέτουν τις αναπτυξιακές στρατηγικές ως ένα απαραίτητο εργαλείο ανάπτυξης για τις επαρχιακές πόλεις. Σύμμαχος στη διαδικασία αυτή είναι η Τοπική Αυτοδιοίκηση, η οποία μέσω της αυτονομίας και αυτοτέλειας που της προσφέρει η αποκέντρωση έχει τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα της Ε.Ε., δημιουργώντας μια κοινωνία πολιτών που χαρακτηρίζεται από δημοκρατία, διαφάνεια, πολυφωνία και ισότητα. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας έγινε μια διερεύνηση σχετικά με την έννοια του αναπτυξιακού σχεδιασμού και το πολυσήμαντο ρόλο της αποκέντρωσης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε μελέτη περίπτωσης στην Π.Ε. Καστοριάς. Η πόλη της Καστοριάς αποτελεί μια πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη περίπτωσης κυρίως λόγω της στρατηγικής της θέσης ως πέρασμα προς τη Δυτική Ευρώπη. Η πόλη παρουσιάζει πολλές ευκαιρίες για επενδύσεις στους τομείς της ενέργειας, του τουρισμού, της εκπαίδευσης, των καλλιεργειών, της κτηνοτροφίας κ.α. οι οποίες όμως λόγω έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού και πόρων, μείωσης του πληθυσμού και έντονης αστικοποίησης δεν αξιοποιούνται επαρκώς. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε μέσω ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων σε πολίτες της περιοχής και συνεντεύξεις με επιχειρηματίες και δημόσιους φορείς. Η συλλογή δευτερογενών δεδομένων για το πρώτο μέρος της μελέτης είναι ικανή αλλά όχι επαρκής ώστε να μας δώσει την ακριβή εικόνα της περιοχής. Επιλέχθηκε λοιπόν η συλλογή πρωτογενών δεδομένων μέσω των ανωτέρω τρόπων προκειμένου να λάβουμε υπόψιν μας τις πραγματικές συνθήκες και προβλήματα που επικρατούν στην περιοχή. Τα συμπεράσματα που εξήλθαν από την έρευνα αφορούν κυρίως τη σχέση μεταξύ πολιτών-επιχειρήσεων και δήμου. Φαίνεται ότι δεν υπάρχει αξιόλογη επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ αυτών των φορέων, οδηγώντας έτσι σε ελλιπή αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της πόλης, απομάκρυνση του νεανικού πληθυσμού και πληθυσμιακή συρρίκνωση. Οι πολίτες και επιχειρήσεις της περιοχής, βλέποντας τα πράγματα εκ των έσω, έχουν

αρκετές ιδέες με τις οποίες η πόλη μπορεί να μεταβεί σε μια νέα εποχή ανάπτυξης και άνθισης και να προσελκύσει επενδύσεις και εξειδικευμένο προσωπικό, να δημιουργήσει θέσεις εργασίας και να αποτελέσει ένα σημείο αναφοράς για τον τουρισμό της χώρας. Οι ιδέες αυτές μπορούν να εφαρμοστούν στην πράξη εφόσον ο δήμος εκμεταλλευτεί με το σωστό τρόπο τα εργαλεία που προσφέρει η Ε.Ε. Στο τελευταίο μέρος της εργασίας και λαμβάνοντας υπόψη την ελληνική και ευρωπαϊκή εμπειρία προτείνουμε εργαλεία με τα οποία τόσο η Καστοριά όσο και κάθε επαρχιακή πόλη της χώρας μπορεί να οδηγηθεί στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της. Η πόλη της Καστοριάς έχει γίνει αντικείμενο μελετών κυρίως ως προς το τομέα του περιβάλλοντος λόγω της λίμνης και τον τομέα της παραγωγής λόγω της γούνας. Η εργασία αυτή προσπαθεί να καλύψει το κενό στη βιβλιογραφία όσον αφορά τη συνολική εικόνα της πόλης και τις αναπτυξιακές της δυνατότητες, αναλύοντας πραγματικά δεδομένα και προτείνοντας εφαρμόσιμα εργαλεία ανάπτυξης. Η περίπτωση αυτή χρήζει περαιτέρω έρευνας καθώς η Καστοριά διαθέτει ένα εύρος δυνατοτήτων και ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων τα οποία δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς από τους δημόσιους φορείς και αν συνεχίσουν έτσι, η Καστοριά απλά θα επιβιώνει αντί να εξελίσσεται.

Λέξεις-κλειδιά: Αναπτυξιακός Σχεδιασμός, Αποκέντρωση, Π.Ε. Καστοριάς, Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Τοπική Αυτοδιοίκηση

Development Planning of Provincial Cities: The case study of the city of Kastoria

Angeliki Moraiti

Abstract

The concept of Development Planning lies in the development of programs and fiscally consistent strategies, taking advantage of the current situation and available resources, in order to enhance the competitiveness and extroversion of cities. The constant changes that are observed worldwide, the aggregation of the population in the big cities and the simultaneous weakening of the small cities set the development strategies as an essential development tool for the provincial cities. An ally in this process is the Local Government, which through the autonomy and self-efficiency offered by decentralization has the opportunity to take advantage of the EU co-financed programs, creating a civil society characterized by democracy, transparency, pluralism and equality. In the context of the present work, a research was conducted on the concept of development planning and the important role of decentralization and Local Government. At the same time, a case study was carried out in the regional unit of Kastoria. The city of Kastoria is a very interesting case study mainly due to its strategic location as a gateway to Western Europe. The city presents many opportunities for investment in the fields of energy, tourism, education, agriculture, livestock production, etc. which, however, due to lack of specialized staff and resources, population reduction and intense urbanization are not sufficiently utilized. The study was conducted through electronic questionnaires sent to citizens of the area and interviews conducted with businessmen and public entities. The collection of secondary data for the first part of the study is efficient but not sufficient to give us an accurate picture of the area. Therefore, the collection of primary data through the ways above was chosen to take into account the real conditions and problems that prevail in the region. The conclusions that emerged from the research mainly concern the relationship between citizens-businesses and the Local Government. It seems that

there is no significant communication and cooperation between these entities, thus leading to underutilization of the development potentialities of the city, ousting of the young population and population shrinkage. Citizens and businesses in the area, seeing things from the inside, have several ideas with which the city can enter a new era of growth and prosperity and attract investment and skilled staff, create jobs and be a point of reference for the tourism of the country. These ideas can be implemented if the Local Government takes advantage of the tools offered by the EU. In the last part of the study and by considering the Greek and European experience, we propose tools with which both Kastoria and every provincial city of the country can be led to strengthen its competitiveness. The city of Kastoria has been the subject of studies mainly in the field of environment due to its lake and the sector of production due to the fur industry. This paper tries to fill the gap in the literature regarding the overall picture of the city and its development potentialities, analysing real data and proposing applicable development tools. This case needs further research as Kastoria has a range of opportunities and competitive advantages that have not been sufficiently exploited by public equities and if they continue like this, Kastoria will simply survive instead of evolving.

Keywords: Development Planning, Decentralization, Kastoria, Urban and Regional Development, Local Government

Κεφάλαιο 1 Εισαγωγή

Η έννοια του σχεδιασμού αφορά τον εντοπισμό και τη διευθέτηση κρίσιμων ζητημάτων με σκοπό την αποτελεσματική λειτουργία ενός συστήματος και περιλαμβάνει μια σειρά ενεργειών για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, οι οποίοι διαμορφώνονται από τους φορείς διοίκησης και λήψης αποφάσεων. Ο σχεδιασμός του χώρου περιλαμβάνει το Χωρικό και τον Αναπτυξιακό σχεδιασμό. Συγκεκριμένα, ο Αναπτυξιακός Σχεδιασμός, που είναι και το θέμα της παρούσας εργασίας, αποτελεί την οικονομική διάσταση του σχεδιασμού, δηλαδή την οργάνωση του χώρου με τέτοιο τρόπο ώστε να ενισχύεται η επάρκεια και ποιότητα των παραγωγικών συντελεστών. Βασικό χαρακτηριστικό του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού είναι η διαμόρφωση μιας τέτοιας στρατηγικής αστικής ανάπτυξης, ώστε να επιτυγχάνεται η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και εξωστρέφειας των πόλεων με ταυτόχρονη ενίσχυση της χωρικής συνοχής του συνόλου της χώρας.

Ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα τα περισσότερα ανεπτυγμένα κράτη άρχισαν να εφαρμόζουν αναπτυξιακά μοντέλα κυρίως στο πρότυπο της πολιτικής ανάπτυξης, δηλαδή σχεδιασμένα από την κορυφή της πολιτικής πυραμίδας και προς τα κάτω. Ο λόγος ήταν η ανάγκη που επικράτησε μετά τη βιομηχανική επανάσταση και τον Β' παγκόσμιο πόλεμο για ενίσχυση των πόλεων ως πόλους έλξης βιομηχανικής δραστηριότητας, λαμβάνοντας ως δόγμα το ότι η μεγέθυνση και ανάπτυξη ταυτίζεται με τη εκβιομηχάνιση. Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1970, η παγκόσμια κρίση κυρίως των βιομηχανικά ανεπτυγμένων κρατών, έκαναν εμφανή τα προβλήματα της συσσώρευσης της βιομηχανίας στα μεγάλα αστικά κέντρα (συσσώρευση πληθυσμού, υποβάθμιση περιβάλλοντος, κορεσμός βιομηχανικών δραστηριοτήτων κ.ο.κ.) αλλά και την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής στα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη. Έτσι, οι κυρίαρχες αντιλήψεις περιφερειακής ανάπτυξης οδηγήθηκαν σε μια στροφή προς τις πολιτικές ολοκληρωμένης (τοπικής-ενδογενούς) ανάπτυξης. Κύρια χαρακτηριστικά αυτής της «εκ των κάτω» πολιτικής είναι η οργάνωση και διασύνδεση της παραγωγής με την Έρευνα και Ανάπτυξη, η κατάρτιση και η δημιουργία σχέσεων συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και τοπικών φορέων.

Τα δύο αυτά πρότυπα ανάπτυξης λειτουργούν συμπληρωματικά και με διάφορους συνδυασμούς, αναλόγως την αναπτυξιακή φάση, τις διεθνείς συγκυρίες και τις κοινωνικοοικονομικές αποφάσεις κάθε χώρας. Συγκεκριμένα για την Ελλάδα, φυσικοί (κατακερματισμός του χώρου) και ιστορικοί (σταδιακή διαμόρφωση του Ελληνικού κράτους, πολιτική και εθνική αστάθεια) παράγοντες έθεσαν ως κυρίαρχο πρότυπο ανάπτυξης μετά την πρώτη μεταπολίτευση το πολικό σύστημα, οδηγώντας στην ανεξέλεγκτη γιγάντωση της Πρωτεύουσας και τη μετέπειτα δημιουργία του αναπτυξιακού «S». Το πρότυπο ανάπτυξης μετατοπίστηκε προς το πρότυπο τοπικής ανάπτυξης μετά το 1981, το οποίο έχει συμπεριληφθεί τα τελευταία χρόνια και στον Ελληνικό περιφερειακό σχεδιασμό. Σε αυτήν την μετακύλιση σπουδαίο ρόλο έπαιξε και η γενικότερη τάση και επιρροή των ευρωπαϊκών χωρών.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η ανάλυση του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα ενώ θα επικεντρωθούμε κυρίως στη σημασία των μικρών πόλεων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αλλά και στις μετακινήσεις μεταξύ μικρών και μεγαλύτερων πόλεων. Παράλληλα, θα δοθούν προτάσεις για την ανάπτυξη των μικρότερων πόλεων μέσω καινοτόμων μεθόδων. Συγκεκριμένα, θα επικεντρωθούμε στη μελέτη περίπτωσης της Καστοριάς, ως μια «γωνιακή» πόλη που εμφανίζει ολοένα και περισσότερες αρνητικές επιπτώσεις λόγω της έντονης αστικοποίησης.

Η εργασία αυτή αποσκοπεί στο να ρίξει φως στις ιδιαίτερες συνθήκες που οδήγησαν στην υποβάθμιση της περιοχής της Καστοριάς, τις ευκαιρίες δραστηριοποίησης και επένδυσης, την επιχειρηματική ανάπτυξη αλλά και στις μεθόδους αναπτυξιακού σχεδιασμού που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν τόσο από την Καστοριά όσο και από άλλες επαρχιακές πόλεις της Ελλάδας. Η εργασία αυτή συμβάλλει στον τομέα της αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης μέσω μιας έρευνας με πραγματικά δεδομένα και απόψεις των άμεσα εμπλεκομένων, η οποία θα προσπαθήσει να καλύψει το κενό στη βιβλιογραφία. Προηγούμενες μελέτες σχετικές με την κατάσταση στην πόλη της Καστοριάς έτειναν να επικεντρώνονται κυρίως σε περιβαλλοντικά θέματα αναφορικά με τη λίμνη και όχι συνολικά σε αναπτυξιακά θέματα της πόλης, ενώ τα περισσότερα δεδομένα που έχουμε στη διάθεση μας προέρχονται από τη Στατιστική Υπηρεσία ή τα περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα.

Η πόλη της Καστοριάς αποτελεί μια πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη περίπτωσης κυρίως λόγω της στρατηγικής της θέσης ως πέρασμα προς τη Δυτική Ευρώπη. Η ιστορία της, ο πολιτισμικός της πλούτος και η γραφική ομορφιά της αποτελούν πόλους έλξης για εκατοντάδες τουρίστες ετησίως αλλά και για μια πληθώρα δραστηριοτήτων, οι οποίες όμως δεν αξιοποιούνται επαρκώς. Παρά το δριμύ χειμώνα, το ορεινό ανάγλυφο της και τη μεγάλη απόσταση της από τις μητροπολιτικές περιοχές, η πόλη παρουσιάζει πολλές ευκαιρίες για επενδύσεις στους τομείς της ενέργειας, του τουρισμού, της εκπαίδευσης, των καλλιέργειών, της κτηνοτροφίας κ.α. οι οποίες όμως λόγω έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού και πόρων, μείωσης του πληθυσμού και έντονης αστικοποίησης δεν εκμεταλλεύονται επαρκώς. Παράλληλα, θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημαντικό παράδειγμα και για τις υπόλοιπες επαρχιακές πόλεις της Ελλάδας οι οποίες δεν βρίσκονται στον πόλο επιρροής των μεγάλων αστικών περιοχών και έτσι δεν έχουν τις ίδιες δυνατότητες ανάπτυξης με αυτές.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα θα αναπτυχθεί σε θεωρητικό πλαίσιο η έννοια του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού και η κατάσταση στην Ελλάδα ως προς την αποκέντρωση, τοπική αυτοδιοίκηση και τις πολιτικές αναπτυξιακού σχεδιασμού, ενώ θα γίνει μια σύγκριση με τις Ευρωπαϊκές χώρες. Στη δεύτερη ενότητα θα αναλυθεί η υφιστάμενη κατάσταση της Καστοριάς και θα πραγματοποιηθεί SWOT Analysis. Στα πλαίσια της έρευνας, θα αναλυθούν στην τρίτη ενότητα οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν και τα δεδομένα που ελήφθησαν καθώς και ανάλυση των ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων. Τέλος, στην τέταρτη ενότητα θα αναλυθούν τα αποτελέσματα της έρευνας, θα συζητηθούν τα συμπεράσματα και οι καινοτόμες μέθοδοι με τις οποίες μπορούν η Καστοριά και άλλες επαρχιακές πόλεις να αναπτυχθούν και θα γίνει αναφορά σε επιτυχημένα Projects ανάπτυξης επαρχιακών πόλεων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Κεφάλαιο 2 Ο Αναπτυξιακός Σχεδιασμός των επαρχιακών πόλεων

2.1. Πόλεις, ανάπτυξη και σχεδιασμός

2.1.1. Η έννοια του αναπτυξιακού σχεδιασμού. Η έννοια του σχεδιασμού αφορά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων κατά την οποία αποσκοπούμε στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων για τη διευθέτηση συγκεκριμένων ζητημάτων στα πλαίσια ενός ορισμένου χώρου. Ο σχεδιασμός αναπτύσσεται μέσω των συστημάτων του Χωρικού και του Αναπτυξιακού σχεδιασμού.

Ο χωρικός σχεδιασμός αναφέρεται στη χωρική διάσταση του σχεδιασμού μέσω της ρύθμισης του χώρου και των υποδομών, την πολεοδομία και τις χρήσεις γης. Το Ελληνικό σύστημα σχεδιασμού, το οποίο αποτελεί ευθύνη της Δημόσιας Διοίκησης, αναπτύσσεται σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο και εκπονούνται τα απαραίτητα σχέδια για την καλύτερη διαμόρφωση των οικιστικών, παραγωγικών και επιχειρηματικών περιοχών. Παράλληλα, θέτει τους κανόνες για τη χρήση της γης και τη δόμηση τόσο σε αστικές περιοχές όσο και στην ύπαιθρο. Τα εργαλεία χωρικού σχεδιασμού αποτελούνται από τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια, τα Περιφερειακά Χωρικά Πλαίσια και τα Θαλάσσια Χωροταξικά Πλαίσια, τα οποία ειδικεύονται σε προγράμματα έργων, ενεργειών και προτεραιοτήτων (Ασπρογέρακας Ε. & Καλλιώρας Δ., 2020).

Στην Ελλάδα, ο στόχος αυτής της μορφής σχεδιασμού ήταν εν πρώτοις η ανάπτυξη των αστικών κέντρων στα πλαίσια της πολεοδομίας και η αντιμετώπιση ζητημάτων χωρικών ανισοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο. Με την εισαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης στα εργαλεία και προγράμματα ανάπτυξης, η έννοια του Χωρικού Σχεδιασμού διαπνέεται πλέον από μια πιο σφαιρική και στρατηγική προσέγγιση με γνώμονα την ανάπτυξη.

Στον αναπτυξιακό σχεδιασμό στόχος είναι η ικανοποίηση αναγκών και επίλυση ζητημάτων, λαμβάνοντας υπόψιν μας την υφιστάμενη κατάσταση ενός χώρου και αξιοποιώντας τους διαθέσιμους πόρους και πρακτικές με γνώμονα την ανάπτυξη και τη δημοσιονομική συνέπεια (Ασπρογέρακας Ε. & Καλλιώρας Δ., 2020). Η αναπτυξιακή στρατηγική ενός τόπου θα πρέπει να διέπεται από ρεαλιστικές προσεγγίσεις των στόχων αλλά και μια αποτίμηση των πραγματικών δεδομένων και συνθηκών που επικρατούν στο χώρο. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψιν

της παραδείγματα άλλων περιοχών και να αξιοποιεί την εθνική και περιφερειακή αναπτυξιακή στρατηγική της χώρας.

Στην Ελλάδα, η αναπτυξιακή στρατηγική αναπτύσσεται με τη συγχρηματοδότηση προγραμμάτων στα πλαίσια της Πολιτικής Συνοχής της Ε.Ε. και του Εθνικού Αναπτυξιακού Σχεδιασμού. Η πολιτική της Ε.Ε. αποσκοπεί στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και την ενδυνάμωση της κοινοτικής αλληλεγγύης. Ο ρόλος της όμως στην περιφερειακή πολιτική κάθε χώρας είναι συμπληρωματικός, δίνοντας την ελευθερία σε κάθε κράτος-μέλος να αναπτύσσει τις δικιές του αναπτυξιακές πολιτικές, χωρίς να είναι απαραίτητο αυτές να εμπίπτουν στις πολιτικές της Ε.Ε., άρα και να χρηματοδοτούνται από αυτή.

Η διαφορά μεταξύ Χωρικού και Αναπτυξιακού σχεδιασμού έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι ο μεν εστιάζει στη χωρική διάσταση του σχεδιασμού, ενώ ο δε στην οικονομική του διάσταση. Για την επίτευξη, ωστόσο, ενός ολοκληρωμένου και αποτελεσματικού σχεδίου ανάπτυξης, οι δύο αυτές μορφές οφείλουν να εναρμονίζονται και να συνδέονται, το οποίο διαχρονικά φαίνεται να μην ισχύει στο Ελληνικό σύστημα. Τα κείμενα λοιπόν του Χωρικού Σχεδιασμού (ΕΧΠ και ΠΧΠ) συντονίζονται και αλληλοσυμπληρώνονται μεταξύ τους ενώ υπάρχει η δυνατότητα διευθέτησης σε περίπτωση που υπάρχουν ασάφειες μεταξύ του εθνικού και του περιφερειακού επιπέδου. Κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται όμως για τις ασάφειες και τις κατευθύνσεις που εμφανίζονται μεταξύ του χωρικού και του αναπτυξιακού σχεδιασμού.

Με τη νεότερη νομοθεσία, τα Εθνικά Πολεοδομικά Σχέδια αναπτύσσονται τόσο στα πλαίσια του Χωρικού Σχεδιασμού όσο και του Αναπτυξιακού, τονίζοντας έτσι τον αναπτυξιακό τους χαρακτήρα. Κάτι που εξακολουθεί να μην ισχύει για τα Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια, τα οποία εναρμονίζονται ακόμη μόνο με τις κατευθύνσεις του ΠΧΣ, με εντονότερη την αναντιστοιχία αυτή σε ορισμένα εργαλεία τοπικού σχεδιασμού, όπως οι ΟΧΕ. Οι επιπτώσεις της έλλειψης συγχρονισμού των πολιτικών αυτών είναι πολύπλευρες, με άμεσες συνέπειες την επιβάρυνση του περιβάλλοντος και την υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων ορισμένων περιοχών (Ασπρογέρακας Ε. & Καλλιώρας Δ., 2020).

Ακολούθως θα αναλύσουμε το θεσμικό σύστημα για τον αναπτυξιακό σχεδιασμό στην Ελλάδα:

ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ¹

Στρατηγική “Ευρώπη 2020”:

Ο στόχος της Στρατηγικής αφορά την υποστήριξη της οικονομικής ανάπτυξης της Ε.Ε. μετά την χρηματοπιστωτική κρίση και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ώστε να δημιουργηθούν τα θεμέλια για μια έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομία και κοινωνία (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2010). Οι 5 βασικοί στόχοι που έπρεπε να υλοποιηθούν έως το 2020 ήταν:

- ✓ Αύξηση ποσοστού απασχόλησης του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών στο 75%
- ✓ Επενδύσεις στον τομέα έρευνας και ανάπτυξης σε ποσοστό 3% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος
- ✓ Μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου κατά 20%, αύξηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κατά 20% και αύξηση ενεργειακής απόδοσης κατά 20%
- ✓ Μείωση κατά 10% του ποσοστού ατόμων που εγκαταλείπουν το σχολείο πρόωρα και αύξηση κατά 40% του ποσοστού αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
- ✓ Μείωση κατά 20 εκατομμύρια του πληθυσμού που απειλείται από τη φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό

Πολιτική Συνοχής:²

Αποτελεί τη βασική πολιτική επενδύσεων της Ευρώπης με σκοπό τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, την οικονομική ανάπτυξη, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών της Ε.Ε. Οι στόχοι της Πολιτικής είναι η ενίσχυση της αλληλεγγύης μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών, η σύγκλιση των Περιφερειών και η μείωση των αναπτυξιακών ανισοτήτων και διαφορών τους. Τα εργαλεία της Πολιτικής είναι τα ακόλουθα:

Στρατηγικές Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση: στοχεύουν σε έναν αναπτυξιακό-οικονομικό μετασχηματισμό με χωρική διάσταση, προσαρμοσμένο δηλαδή στις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Βασικός πυλώνας των στρατηγικών είναι η έρευνα, η τεχνολογική ανάπτυξη και η καινοτομία για την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων, τη δημιουργία βιώσιμης απασχόλησης με σεβασμό στον άνθρωπο, στην κοινωνία, στο περιβάλλον και στον πολιτισμό, τη

¹ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/

² <https://www.espa.gr/el/pages/staticCohesionPolicy.aspx>

δημιουργία σταθερών σχέσεων εργασίας και στην αποτελεσματική αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.

Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη: για την εφαρμογή αναπτυξιακών στρατηγικών συγκεκριμένων χωρικών ενότητων. Οι χωρικές αυτές ενότητες είτε παρουσιάζουν ιδιαίτερες αναπτυξιακές δυνατότητες που μπορούν να αξιοποιηθούν είτε παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα που χρειάζεται να αντιμετωπιστούν συλλογικά. Στόχοι της στρατηγικής αποτελούν η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης και καθημερινής ζωής των πολιτών της ενότητας και η με βάση την αιφόρο προσέγγιση διατήρηση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος της.

Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ): αποτελεί το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της χώρας και την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών της και των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων της, που προκλήθηκαν από την οικονομική κρίση. Η πολιτική αυτή καλείται να συνδράμει στην επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής Ευρώπη 2020 με πόρους που προέρχονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία. Το Πλαίσιο αποτελείται από 7 Τομεακά και 13 Περιφερειακά Προγράμματα:

Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα: αφορούν έναν ή περισσότερους τομείς απασχόλησης με πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα

Επιχειρησιακά Προγράμματα: αφορούν πολυτομεακές δράσεις με πεδίο εφαρμογής κάθε μία από τις 13 περιφέρειες της χώρας.

Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας: αποτελούν εργαλείο για την ενδυνάμωση των διασυνοριακών, διακρατικών και διαπεριφερειακών συνεργασιών μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. αλλά και τρίτων χωρών, με στόχο την αρμονική πορεία της Ευρώπης.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ³

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.)

Το Πρόγραμμα χρηματοδοτεί την αναπτυξιακή στρατηγική της χώρας με έργα που συμβάλλουν στην αύξηση του ιδιωτικού και δημόσιου κεφαλαίου της οικονομίας και στον μακροχρόνια εκσυγχρονισμό της χώρας. Τα έργα που εντάσσονται στο

³ <https://www.ependyseis.gr/anaptyxiakos/default.htm>

Πρόγραμμα χρηματοδοτούνται από τον Προϋπολογισμό Δημοσίων Επενδύσεων, ένα διακριτό τμήμα του Κρατικού Προϋπολογισμού, κατόπιν έγκρισης του Υπουργού Οικονομίας και Ανάπτυξης. Βασικός στόχος του προγράμματος είναι η κατανομή των προκαθορισμένων πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτυγχάνεται το μέγιστο δυνατό αναπτυξιακό αποτέλεσμα.

Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.):⁴

Το πρόγραμμα βασίζεται στην Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική. Στόχος του είναι η αποτύπωση του εθνικού μεσοπρόθεσμου αναπτυξιακού προγραμματισμού μέσω της αποτελεσματικής διαχείρισης των εθνικών επενδυτικών πόρων του Π.Δ.Ε. Ο προγραμματικός σχεδιασμός είναι πενταετής και ξεκινά την 1/1/21. Περιλαμβάνει τα Τομεακά (καταρτίζονται από τα Υπουργεία) και τα Περιφερειακά (καταρτίζονται από τις Περιφέρειες) Προγράμματα Ανάπτυξης, που εξειδικεύουν τους στόχους του μεσοπρόθεσμου αναπτυξιακού προγραμματισμού, και τα Ειδικά Προγράμματα για την αντιμετώπιση ειδικών τομεακών ή περιφερειακών αναγκών και την αξιοποίηση αναπτυξιακών ευκαιριών.

Αναπτυξιακός Νόμος:

Ο Αναπτυξιακός Νόμος Ν. 4399/2016 αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων ενισχύσεων ιδιωτικών επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Κάποιες από τις βασικές επιδιώξεις του νόμου αφορούν τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για την απασχόληση εκπαιδευμένου προσωπικού, την προώθηση ισόρροπης και βιώσιμης ανάπτυξης για περιφερειακή σύγκλιση, τη μείωση περιφερειακών ανισοτήτων και στήριξη περιοχών με μειωμένες αναπτυξιακές δυνατότητες, την αύξηση εξωστρέφειας και καινοτομίας των επιχειρήσεων, την εξοικονόμηση φυσικών πόρων κ.α.

Ειδικό Πρόγραμμα ΟΤΑ (Πρόγραμμα Αντώνης Τρίτσης):

Το πρόγραμμα καταρτίστηκε τον Απρίλιο του 2020 για την ανάπτυξη και αλληλεγγύη της αυτοδιοίκησης των ΟΤΑ α' και β' βαθμού, των Συνδέσμων Δήμων και των νομικών προσώπων ΟΤΑ. Βασικός στόχος του προγράμματος είναι η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδιασμού αναπτυξιακής προοπτικής και κοινωνικής

⁴ <http://www.opengov.gr/ypoian/?p=10793>

αλληλεγγύης μέσω των φορέων της αυτοδιοίκησης. Πιο συγκεκριμένα, οι επιμέρους στόχοι αφορούν τον εκσυγχρονισμό των υποδομών της αυτοδιοίκησης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και ασφάλεια και ποιότητα ζωής των κατοίκων, η εκτέλεση δράσεων και πρωτοβουλιών κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης, η εισαγωγή τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας στη σχέση αυτοδιοίκησης και πολίτη κ.ο.κ. Οι πόροι του προγράμματος προέρχονται από το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, ενώ τα δάνεια του προγράμματος αποπληρώνονται μέσω ειδικού λογαριασμού του ΠΔΕ που συστήνεται από το ΤΠΔ.

2.1.2. Η έννοια των μικρών πόλεων. Η έννοια της πόλης και της ανάπτυξης της αποτελεί ένα θέμα που απασχολεί πολλούς ερευνητές και θεωρητικούς, παρόλο που η προσοχή των περισσότερων έχει στραφεί τα τελευταία χρόνια στη διερεύνηση των μεγάλων πόλεων και μητροπόλεων (Πολύζος Σ., Αναστασίου Α. & Γεράκη Μ., 2013). Το γεγονός αυτό δικαιολογείται από την έντονη εμφάνιση της αστικοποίησης και παγκοσμιοποίησης καθώς και της συνεχούς ανάγκης καλύτερης χωρικής οργάνωσης των πόλεων.

Ο ορισμός της “πόλης” έγκειται κυρίως στα μορφολογικά της χαρακτηριστικά, όπως πληθυσμιακά και δημογραφικά, την απασχόληση και τους δομημένους χώρους, ενώ πιο σύγχρονες θεωρίες θεωρούν ότι θα πρέπει να λαμβάνονται και άλλα λειτουργικά στοιχεία υπόψιν, όπως τα διοικητικά της όρια, οι ροές κεφαλαίου και ανθρώπων κ.ο.κ (Αρβανιτίδης Π. & Δωρής Γ., 2011). Ο ακριβής ορισμός της όμως αποτελεί δύσκολο εγχείρημα καθώς βλέπουμε διαφορές στις θεωρήσεις, αναλόγως τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Για τους Marx & Engels η πόλη μελετήθηκε υπό το πρίσμα του κοινωνικού της ρόλου, ως ένας χώρος στον οποίο εκφράζονται οι κοινωνικές ανισότητες από την άδικη κατανομή της εργασίας. Ο καταμερισμός της εργασίας είναι αυτός που ξεχωρίζει την πόλη από την ύπαιθρο και οδηγεί τελικά στην επιβάρυνση της δεύτερης έναντι της πρώτης (Αλαμανιώτης Α., 2008). Η θεωρία του Weber ορίζει την πόλη ως έναν ενιαίο οργανισμό που διέπεται από ένα σύνολο θεσμών. Η αστική πόλη χαρακτηρίζεται από πολιτική αυτονομία, δικό της δίκαιο, αυτόνομη και ανώνυμη αγορά καθώς και ανωνυμία μεταξύ των κατοίκων της, το οποίο τη διαφοροποιεί από την ύπαιθρο.

Ο όρος «μικρή πόλη» τα τελευταία χρόνια τείνει να χάνεται από το ενδιαφέρον των ερευνητών, οι οποίοι στρέφουν τις έρευνες τους προς τις μεγάλες

μητροπόλεις αλλά ακόμη περισσότερο προς τις παγκόσμιες πόλεις (Πολύζος κ.ά., 2013). Η κατηγοριοποίηση των πόλεων ως μικρές, μεσαίες ή μεγάλες έχει ως κριτήρια κυρίως πληθυσμιακά δεδομένα. Στη διεθνή βιβλιογραφία βλέπουμε διαφορές ως προς τους όρους «μικρή πόλη» και «πόλη μεσαίου μεγέθους» ενώ συγκεκριμένα για την Ελλάδα, η ταξινόμηση τους είναι διαφορετική από αυτή των Ευρωπαϊκών χωρών. Σε σχέση δηλαδή με την Ευρώπη, οι πόλεις που στην Ελλάδα θεωρούνται μεγάλες, όπως οι πρωτεύουσες των νομών, με βάση τα ευρωπαϊκά κριτήρια είναι σχετικά μικρές (Πολύζος κ.ά., 2013).

Ο χαρακτηρισμός της πόλης όμως ως προς το μέγεθος της διαμορφώνεται και από άλλα λειτουργικά χαρακτηριστικά, όπως οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά κριτήρια. Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά, το μέγεθος και το είδος της απασχόλησης, το ποσοστό ανεργίας και φτώχειας αλλά και κοινωνικοί παράγοντες, όπως η ποιότητα και ο τρόπος ζωής είναι μερικά από αυτά που λαμβάνονται υπόψη στη διαμόρφωση του χαρακτηρισμού μιας πόλης. Είναι σύνηθες ότι στις μικρές πόλεις η απασχόληση είναι κατά το πλείστον σωματικές/φυσικές ενώ στις μεγαλουπόλεις επικρατούν οι πνευματικές δραστηριότητες και επιπλέον συγκεντρώνεται ανθρώπινο δυναμικό υψηλού επιπέδου ειδίκευσης. Παράλληλα, η μεγάλη πόλη χαρακτηρίζεται από μια πιο εύκολη πρόσβαση και μια ποικιλία υπηρεσιών υγείας, παιδείας, ψυχαγωγίας και διασκέδασης σε αντίθεση με τη μικρή πόλη που υστερεί σε αυτούς τους τομείς αλλά υπερτερεί στις υγιείς περιβαλλοντικές συνθήκες, την εγγύτητα των ανθρώπων, τη δυνατότητα ευκολότερης απόκτησης περιουσίας κ.ο.κ.

Στον παγκόσμιο χάρτη υπάρχουν διάφορων ειδών κατηγοριοποιήσεις των πόλεων ανάλογα με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, το φυσικό ανάγλυφο, την οικονομική ιδιότητα αλλά οι κύριες κατηγορίες των πόλεων είναι οι εξής:

- Μητροπόλεις: μπορεί να αποτελούν παγκόσμιες πόλεις, εθνικές πρωτεύουσες ή περιφερειακά κέντρα
- Πόλεις μεσαίου μεγέθους: πόλεις που βρίσκονται σε στρατηγικές θέσεις ή πόλεις που βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές ή παραμεθόριες πόλεις
- Μικρές πόλεις

Κατά την ελληνική βιβλιογραφία, ο πληθυσμός μιας μικρής πόλης κυμαίνεται από 5.000 έως 30.000 κατοίκους. Αντίθετα, με βάση την Eurostat και τη ξένη βιβλιογραφία, στην Ευρώπη ως μικρές πόλεις νοούνται αυτές με πληθυσμό από

10.000 έως 50.000 κατοίκους. Η διαφορά αυτή στους ορισμούς έγκειται και στο γεγονός ότι στην Ελλάδα υπάρχει έλλειψη ενδιάμεσων αστικών κέντρων.

2.1.3. Το σύστημα οργάνωσης των πόλεων σε Ελλάδα και Ευρώπη. Η έννοια της χωρικής ανάπτυξης αποτελεί μια νέα διάσταση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής, λόγω της ανάγκης για σύγκλιση στον ευρωπαϊκό χώρο. Αποτελεί όμως και μια νέα πρόκληση, λόγω της διαφορετικότητας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών-μελών. Η ανάπτυξη λοιπόν ενός πολυκεντρικού αστικού συστήματος και η συνεργασία μεταξύ πόλης και υπαίθρου αποτελούν έναν από τους κύριους στόχους της Ευρωπαϊκής Πολιτικής (Θεοδωρά Γ. & Λουκάκης Π., 2011).

Το Ελληνικό αστικό δίκτυο χαρακτηρίζεται από μια αυστηρή ιεραρχική δομή και διακρίνεται σε τρία επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αποτελεί την πρωτεύουσα και συμπρωτεύουσα της χώρας (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης πληθυσμού και δραστηριοτήτων. Στο δεύτερο επίπεδο περιλαμβάνονται τα μεσαία αστικά κέντρα που βρίσκονται κατά μήκος του βασικού αναπτυξιακού άξονα της χώρας («S»), δηλαδή Πάτρα-Λάρισα-Βόλος-Καβάλα, καθώς και άλλες μικρότερες πόλεις γύρω από τον άξονα αυτό που επηρεάζονται εντονότερα από την ανάπτυξη των ανωτέρω πόλεων. Τέτοιες πόλεις είναι η Κοζάνη, Ξάνθη, Ιωάννινα, Τρίκαλα αλλά και το Ηράκλειο. Το τρίτο και τελευταίο επίπεδο ιεραρχίας περιλαμβάνει τις μικρότερες πόλεις, που συνήθως αποτελούν διοικητικά κέντρα νομών από τα οποία εξαρτώνται τα αγροτικά κέντρα και συμπληρώνουν τη διοικητική δομή της χώρας. Η ανωτέρω ιεράρχηση απεικονίζεται και στον χάρτη Μητροπολιτικών Περιφερειών και Αστικών και Αγροτικών Περιοχών του Παρατηρητηρίου ESPON, στον οποίο η Ελλάδα βρίσκεται εκτός της ανεπτυγμένης ζώνης Πενταγώνου με μόνο ένα ισχυρό κέντρο και επτά πόλεις εθνικής και υπερεθνικής σημασίας (Θεοδωρά Γ. & Λουκάκης Π., 2011).

Οι επαρχιακές πόλεις, εκτός από περιοχές κυρίως αγροτικών δραστηριοτήτων, αποτελούν πλέον και μια επέκταση των αστικών πόλεων ως προς τις λοιπές παραγωγικές δραστηριότητες. Είναι πολύ έντονο το φαινόμενο, σε αντίθεση με τις Ευρωπαϊκές πόλεις, ο τριτογενής τομέας να μεταφέρεται από τις μητροπόλεις προς τις γειτονικές τους περιοχές με την αντίστοιχη μετακίνηση των εργαζομένων τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αυτό των Οиноφύτων και της Θήβας για την Αθήνα αλλά και τα Γιαννιτσά και ο Λαγκαδάς για τη Θεσσαλονίκη. Παράλληλα, η

δυσκολία εύρεσης κατοικίας ή τα υψηλά ενοίκια στις μητροπολιτικές περιοχές ωθούν τους κατοίκους τους να αναζητήσουν κατοικία στις περιοχές έξω από αυτές, οι οποίες λειτουργούν ως προάστια. Δημιουργείται έτσι μια ευρύτερη σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ γειτονικών περιοχών. Για παράδειγμα, όσον αφορά την Αθήνα το κύκλωμα αλληλεξάρτησης περιλαμβάνει την Κόρινθο, την Αργολίδα, όλη την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας αλλά και τις Κυκλάδες ενώ για τη Θεσσαλονίκη το κύκλωμα περιλαμβάνει τις Σέρρες, Νάουσα, Κιλκίς, Βέροια, Χαλκιδική και Κατερίνη. Αντίστοιχα τάσεις αλληλεξάρτησης εμφανίζονται και σε άλλες περιοχές, εκτός του αναπτυξιακού Σ, όπως Καλαμάτα-Μεσσήνη-Κυπαρισσία, Αγρίνιο-Αμφιλοχία-Αστακός, Ιωάννινα-Μέτσοβο-Ηγουμενίτσα κ.α.

Η σχέση λοιπόν πόλης-υπαίθρου είναι πλέον περισσότερο σχέση συνεργασίας παρά ανταγωνισμού και είναι σημαντικό να αναπτύσσονται σχέδια περιφερειακής ανάπτυξης με γνώμονα την ενίσχυση της σχέσης αυτής, λαμβάνοντας βέβαια υπόψη της ιδιαιτερότητες κάθε πόλης. Σε πιο αραιοκατοικημένες επαρχιακές περιοχές, η επιρροή και οι πιέσεις αστικοποίησης από την πόλη είναι εντονότερες με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος αλλοίωση της υπαίθρου και του φυσικού περιβάλλοντος της από την ανεξέλεγκτη αστική διάχυση.

Όπως στην Ελλάδα έτσι και στον Κοινοτικό Χώρο, το σύστημα οργάνωσης παραμένει αρκετά πολωμένο. Το 79% του πληθυσμού της Ευρώπης είναι αστικός πληθυσμός ενώ το 80% του παγκόσμιου ΑΕγχΠ παράγεται σε αστικές περιοχές (Αυδίκος Β., Φάλλας Ι., & Χάρδας Α., 2015). Το κέντρο της Ευρώπης διακρίνεται από ιδιαίτερη ανάπτυξη ενώ οι περιφέρειες της είναι πιο περιθωριοποιημένες. Το Ευρωπαϊκό πεντάγωνο (Λονδίνο, Παρίσι, Μιλάνο, Μόναχο και Αμβούργο) είναι αυτό που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου και της επιχειρηματικής δραστηριότητας, δημιουργώντας μια μεγαλόπολη. Στη διαδικασία αυτή οι μικρότερες πόλεις δεν έχουν κάποια συμμετοχή, αμβλύνοντας έτσι τις ανισότητες στον Ευρωπαϊκό χώρο (Αυδίκος Β. κ.ά., 2015). Με τον τρόπο αυτό, οι περιοχές που βρίσκονται στην περιφέρεια λειτουργούν κυρίως ως χώροι παραγωγής αγροτικών προϊόντων, χώροι αναψυχής κλπ. (ΣΑΚΧ, 2004).

2.2. Αποκέντρωση και Τοπική Αυτοδιοίκηση

2.2.1. Η έννοια και η σημασία της Αποκέντρωσης. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, αποκέντρωση είναι «η μεταφορά εξουσιών, αρμοδιοτήτων και πόρων από την κεντρική κυβέρνηση στους ΟΤΑ, οι οποίες ορίζονται ως νομικές οντότητες εκλεγμένες με καθολική ψηφοφορία και με κάποιο βαθμό αυτονομίας» (Γκέκας, 2019). Με βάση το Σύνταγμα της Ελλάδας, η διοίκηση του Κράτους οργανώνεται σύμφωνα με το αποκεντρικό σύστημα (Ψυχάρης Γ. & Πετράκος Γ., 2016). Αυτό σημαίνει ότι οι ΟΤΑ είναι αρμόδιοι για τις τοπικές υποθέσεις τους, έχουν διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, την εξουσία να λαμβάνουν αποφάσεις και το δικαίωμα να θεσπίζουν γενικές ή συγκεκριμένες αποφάσεις (Δεληθέου, 2007).

Η έννοια της αποκέντρωσης αναλύεται σε τρεις διαστάσεις, πολιτική, διοικητική και φορολογική, οι οποίες είναι αλληλένδετες και αλληλεξαρτώμενες. Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δίνεται στη σωστή ισορροπία μεταξύ των διαστάσεων αυτών προκειμένου να επιτυγχάνονται τα μέγιστα δυνατά αποτελέσματα, καθώς πολλές φορές παρατηρείται η εκχώρηση μεγάλου όγκου αρμοδιοτήτων η οποία δεν συνοδεύεται από την αντίστοιχη μεταφορά πόρων (Rodriguez-Pose A. & Ezcurra R., 2011). Η πολιτική διάσταση αναφέρεται στον τρόπο εκλογής των τοπικών αρχών, τη διαφάνεια, τους μηχανισμούς λογοδοσίας κ.α. και είναι η διάσταση αυτή η οποία, με βάση τη διεθνή εμπειρία, δεν λαμβάνεται επαρκώς υπόψιν. Η διοικητική διάσταση αφορά τη μεταβίβαση καθηκόντων και αρμοδιοτήτων στις χαμηλότερες βαθμίδες διακυβέρνησης. Και τέλος, η φορολογική διάσταση αναφέρεται στις πολιτικές εξεύρεσης πόρων και διαχείρισης δαπανών (Γκέκας, 2019; Γκέκας, 2015).

Τις τελευταίες δεκαετίες και ιδιαίτερα κατά την περίοδο της κρίσης και μετά από αυτή, η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών χωρών προχώρησαν σε σημαντικές διοικητικές μεταρρυθμίσεις σε σχέση με την αποκέντρωση ενώ πλέον υπάρχει πολύ έντονος διάλογος στην Ε.Ε. για βέλτιστες πρακτικές για την αποδοτικότερη λειτουργία του δημόσιου τομέα. Σκοπός της πρακτικής αυτής είναι η αύξηση της ευημερίας των πολιτών, η μείωση των ανισοτήτων και η δικαιότερη και αποδοτικότερη διανομή των κοινωνικών αγαθών (Rodriguez-Pose A. & Tselios V., 2019). Αξιοσημείωτο παράδειγμα αποτελεί η Ισπανία η οποία κατά το διάστημα 1990-2005 είχε 21,03% αύξηση του τοπικού μεριδίου δαπανών και 10,98% στο τοπικό μερίδιο εσόδων, ενώ αντίθετα οι Σκανδιναβικές χώρες παρουσίασαν μια αξιόλογη μείωση. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, υπάρχει μια ποικιλομορφία μεταξύ των

διαφόρων χωρών της έρευνας ως προς το βαθμό φορολογικής αποκέντρωσης, με την Ελβετία, Γερμανία και Καναδά να έχουν το μεγαλύτερο βαθμό αποκέντρωσης έναντι της Πορτογαλίας, του Λουξεμβούργου και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Η έννοια της αποκέντρωσης, δηλαδή το ποιος παρέχει τα δημόσια αγαθά, είναι πολυσήμαντη με καίρια επιρροή στη γενικότερη ευημερία ενός πληθυσμού. Ο τρόπος αυτός διακυβέρνησης δίνει ουσιαστικά τη δυνατότητα στους πολίτες μιας περιοχής (μέσω των αντιπροσώπων τους) να έχουν περισσότερη εξουσία ως προς τη λήψη αποφάσεων και την έκφραση των αναγκών τους, οδηγώντας σε ένα κράτος όπου επικρατεί η δημοκρατία, η πολυφωνία, η ισότητα, η συμμετοχή των πολιτών, η ανάληψη ευθυνών και το δημόσιο συμφέρον (Rodriguez-Pose A. & Tselios V., 2019). Είναι ευκόλως εννοούμενο εξάλλου ότι η τοπική διοίκηση έχει πολύ καλύτερη γνώση και κατανόηση των αναγκών των πολιτών της περιοχής τους, επομένως οποιεσδήποτε ανισότητες ενδέχεται να υπάρχουν, μπορούν να αντιμετωπιστούν αποδοτικότερα σε τοπική παρά σε εθνική κλίμακα (Ψυχάρης Γ. & Πετράκος Γ., 2016; Tselios V. et al, 2012). Παράλληλα, μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερο ανταγωνισμό μεταξύ των διαφορετικών δήμων και περιφερειών, προκειμένου να διατηρήσουν σταθερό το εκλογικό τους σώμα και να αποτρέψουν μετακινήσεις πολιτών και εταιριών σε γειτονικές περιφέρειες. Επομένως, μέσω του ανταγωνισμού οι τοπικές διοικήσεις επενδύουν σε βέλτιστες πολιτικές για επίτευξη της αποδοτικότητας τους (Psycharis Y., Zoi M. & Ilioroulou S., 2015), σε περισσότερη διαφάνεια και καινοτόμες δράσεις (Rodriguez-Pose A. & Ezcurra R., 2011).

Από την άλλη μεριά, αρκετοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η αποκέντρωση μπορεί να έχει αρνητική επιρροή στην μείωση των ανισοτήτων και την μεγέθυνση. Αρχικά, η αποκέντρωση επηρεάζει την ικανότητα του κράτους να διαδραματίζει έναν εξισωτικό ρόλο στην κατανομή του εισοδήματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών, καθώς αυτό το αναλαμβάνει η τοπική διοίκηση. Σε περίπτωση όμως που η τοπική διοίκηση μιας πιο φτωχής περιφέρειας δεν διαθέτει τους απαραίτητους πόρους ή τις ικανότητες για να φέρει το καθήκον της εις πέρας, εντείνονται οι εισοδηματικές ανισότητες, καθώς οι πιο πλούσιες περιφέρειες θα έχουν τη δυνατότητα να βρίσκουν περισσότερους πόρους μέσω φόρων και να προσελκύουν πιο ικανά στελέχη διοίκησης μέσω ανταγωνιστικών μισθών (Tselios V. et al, 2012). Επιπροσθέτως, ερευνητές όπως ο Prud'homme (1995) υποστηρίζουν ότι οι ανάγκες για ορισμένα βασικά αγαθά όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η τροφή, η ασφάλεια δεν παρουσιάζουν

διαφορές μεταξύ των περιφερειών επομένως η παροχή τους θα έπρεπε να παραμείνει στις αρμοδιότητες της κεντρικής διοίκησης. Επιπλέον, λόγω των οικονομικών κλίμακας, θα ήταν πολύ πιο οικονομικά αποδοτικό εάν αυτές οι υπηρεσίες και αγαθά παρέχονταν απευθείας από την κεντρική διοίκηση (Tselios V. et al, 2012).

2.2.2. Οργάνωση και σημασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' βαθμού.

Σύμφωνα με το Άρθρο 102 του Συντάγματος μας, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια και οι τοπικές αρχές εκλέγονται με καθολική μυστική ψηφοφορία. Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι αρμόδια για ένα εύρος τοπικών υποθέσεων, οι οποίες προσδιορίζονται από νόμο και μπορεί να ανατίθενται σε αυτές επιπλέον αρμοδιότητες που αφορούν την κεντρική αποστολή του Κράτους (Δεληθέου, 2007). Ο ρόλος των ΟΤΑ έχει πολιτική, διοικητική και αναπτυξιακή διάσταση.

Το Κράτος είναι αυτό που ασκεί εποπτεία στους ΟΤΑ ως προς τη νομιμότητα τους και τον πειθαρχικό έλεγχο των αιρετών, χωρίς όμως να έχει τη δυνατότητα να εμποδίζει την ελεύθερη βούληση και πρωτοβουλία τους. Το Κράτος επιπλέον είναι αρμόδιο να λαμβάνει τέτοια μέτρα ώστε να εξασφαλίζονται οι αναγκαίοι πόροι στους ΟΤΑ με σκοπό να διασφαλίζεται η οικονομική τους αυτοτέλεια και η εκπλήρωση της αποστολής τους και άσκηση των αρμοδιοτήτων τους (Δεληθέου, 2007).

Οι ΟΤΑ διακρίνονται σε Α' και Β' βαθμού, δηλαδή στους 325 Δήμους και τις 13 Περιφέρειες, οι οποίοι διαμορφώθηκαν με το Πρόγραμμα Καλλικράτης. Με το Πρόγραμμα αυτό έγινε μια επαναθεμελίωση των ΟΤΑ τόσο διοικητικά όσο και οικονομικά και πολιτικά (Ψυχάρης Γ. & Πετράκος Γ., 2016). Με τη θέσπιση των δύο νέων βαθμίδων τοπικής αυτοδιοίκησης, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την αποκέντρωση της κεντρικής διοίκησης σε μεγαλύτερη κλίμακα ώστε να διευκολύνεται η αποσυμφόρηση των αρμοδιοτήτων της, οι οποίες μπορούν να ασκηθούν πιο αποτελεσματικά σε τοπικό επίπεδο. Επιπλέον, το ελληνικό σύστημα διοίκησης έρχεται πιο κοντά στις ευρωπαϊκές προδιαγραφές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από πολυεπίπεδη διακυβέρνηση. Μεταξύ των δύο βαθμών αυτοδιοίκησης δεν υφίστανται σχέσεις ελέγχου και ιεραρχίας αλλά συνεργασίας και συναλληλίας, παρόλο που αρκετές είναι οι περιπτώσεις που δεν είναι ξεκάθαρο στη δικαιοδοσία ποιου βαθμού ανήκουν ορισμένες αρμοδιότητες.

Ο κάθε Δήμος διοικείται από το Δημοτικό Συμβούλιο, τα μέλη του οποίου καθορίζονται με βάση πληθυσμιακά κριτήρια, την Οικονομική Επιτροπή, την Επιτροπή Ποιότητας Ζωής, την Εκτελεστική Επιτροπή και το Δήμαρχο. Κάποιες επιπρόσθετες αρχές με κυρίως συμβουλευτικό χαρακτήρα είναι η Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης, η Συνέλευση Κατοίκων Τοπικής Κοινότητας, ο Συμπαραστάτης του Δημότη και της Επιχείρησης και το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών.

Οι αιρετοί εκλέγονται κάθε πέντε έτη με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία και η εγκατάστασή τους γίνεται τη 1 Σεπτεμβρίου του έτους διεξαγωγής των εκλογών. Δικαίωμα να εκλεγούν στις δημοτικές αρχές έχουν όλοι οι Δημότες του Δήμου, πολίτες των Κρατών-Μελών της Ε.Ε., ομογενείς και νομίμως διαμένοντες Αλλοδαποί υπήκοοι Τρίτων Χωρών.

Πριν το νόμο Καλλικράτη, οι δήμοι είχαν ήδη ένα ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων σε διαφόρους τομείς, καθώς λόγω της εγγύτητάς τους με τους πολίτες, είχαν καλύτερη γνώση των προβλημάτων και αναγκών της περιοχής τους και μπορούσαν να συνδυάσουν αποδοτικότερα τις εκάστοτε λύσεις για μια πιο συλλογική προσέγγιση. Με το νόμο Καλλικράτη, εντάχθηκαν πρόσθετοι τομείς αρμοδιοτήτων και πλέον οι αρμοδιότητες των δήμων διαμορφώνονται ως εξής (Νόμος 3463/2006):

- Περιβάλλον: έκδοση οικοδομικών αδειών, έλεγχος εφαρμογής ρυμοτομικών σχεδίων στο έδαφος, έλεγχος τοπογραφικών διαγραμμάτων, διαχείριση στερεών αποβλήτων
- Ποιότητα ζωής και εύρυθμη λειτουργία των πόλεων: σύσταση επιτροπής φιλικού διακανονισμού, απαγόρευση της δημιουργίας θέσεων στάθμευσης σε ορισμένους χώρους, παραλαβή των αποσυρομένων δίκυκλων, μοτοσυκλετών και μοτοποδηλάτων, μελέτη των έργων συντήρησης και τη βελτίωση του δημοτικού οδικού δικτύου, σηματοδότησης και ηλεκτροφωτισμού του οδικού δικτύου του Δήμου, καθορισμό των αστικών γραμμών λεωφορείων
- Απασχόληση
- Κοινωνική Προστασία και Αλληλεγγύη: έκδοση πιστοποιητικών οικονομικής αδυναμίας, δωρεάν παραχώρηση χρήσης οικημάτων, λόγω απορίας ή για άλλους σοβαρούς λόγους, χορήγηση κάρτας αναπηρίας, ευθύνη της διαδικασίας καταβολής επιδομάτων (τυφλοί, κωφάλαλοι, ανασφάλιστοι παραπληγικοί κ.α.), αναγνώριση δικαιούχων στεγαστικής συνδρομής, έκτακτα προγράμματα δημόσιας υγείας, εμβολιασμοί
- Παιδεία, Πολιτισμός και Αθλητισμός: εκπόνηση και εκτέλεση προγραμμάτων διά βίου μάθησης, στέγαση των δημόσιων σχολικών μονάδων, οργάνωση πολιτιστικών

εκδηλώσεων για μαθητές, κατανομή πιστώσεων στις Σχολικές Επιτροπές για την επισκευή και συντήρηση σχολικών κτιρίων, άσκηση εποπτείας των δήμων επί εθνικών αθλητικών κέντρων

- Αγροτική ανάπτυξη, Κτηνοτροφία και Αλιεία: παροχή γνώμης για τον καθορισμό βιομηχανικών και Επιχειρησιακών Περιοχών, μελέτη και η εκτέλεση έργων τεχνικής υποδομής τοπικής σημασίας, που αφορούν στη γεωργία, την κτηνοτροφία και την αλιεία, έργα βελτίωσης βοσκοτόπων και τα εγγειοβελτιωτικά έργα
- Εντοπισμένα θέματα αστικής κατάστασης, θέματα που συνάπτονται με τη χορήγηση αδειών ίδρυσης υπεραγορών λιανικού εμπορίου, ίδρυσης και λειτουργίας λαϊκών αγορών, χορήγηση αδειών εκμετάλλευσης περιπτέρου

Ο πολυδιάστατος ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης της δίνει τη δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση των καθημερινών τοπικών ζητημάτων αλλά και την προώθηση της τοπικής ανάπτυξης. Επομένως οι νέοι δήμοι και περιφέρειες αναλαμβάνουν πλέον έναν πιο ενεργό και σημαντικό ρόλο στη διοικητική οργάνωση της χώρας, ενώ η αμεσότερη συμμετοχή των πολιτών διασφαλίζει και ενισχύει το θεσμό της Δημοκρατίας. Πλέον οι ΟΤΑ δεν περιορίζονται στον διεκπεραιωτικό χαρακτήρα που είχαν ως προς την απλή διαχείριση τοπικών υποθέσεων αλλά είναι υπεύθυνοι και για την επεξεργασία και εφαρμογή αναπτυξιακής στρατηγικής της περιοχής τους.

2.3. Αστικοποίηση και εσωτερική μετανάστευση

Αστικοποίηση ονομάζεται η μαζική μετακίνηση πληθυσμού από τις αγροτικές περιοχές προς τις πόλεις και το αντίκτυπο που έχει αυτό στις περιοχές αυτές τόσο σε φυσικά όσο και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, το 2007 ο μισός πληθυσμός της Γης κατοικούσε σε αστικές περιοχές. Σε παγκόσμιο επίπεδο, παρόλο που η γενική αντίληψη είναι πως η αστικοποίηση όλο και αυξάνεται, αυτό δεν είναι αληθές. Από τη δεκαετία του 1950 και έπειτα, ο ρυθμός αστικοποίησης βρίσκεται σε πτωτική πορεία, με εξαίρεση την Ασία στην οποία συμβαίνει το αντίθετο. Παρόλα αυτά, ο αριθμός των ανθρώπων που κατοικούν σε πόλεις παγκοσμίως υπολογίζεται πως θα έχει μια αύξηση των 80 εκατομμυρίων ετησίως και θα έχει πτωτική πορεία τις επόμενες δεκαετίες. Η μεγαλύτερη αύξηση θα παρουσιαστεί στην Αφρική και την Ασία (McGranahan G. & Satterthwaite D., 2014).

Η αστικοποίηση και η ανάπτυξη των αστικών κέντρων της Ελλάδας φαίνεται ότι επηρεάστηκαν τόσο από κοινωνικού-οικονομικούς λόγους όσο και από θεσμικούς. Κατά την μεταπολεμική περίοδο μεταξύ του 1948 και 1960, υπήρξε έντονη κινητικότητα από την υπαίθρο προς τις δύο μεγάλες πόλεις της Ελλάδας, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, καθώς και συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων και της βιομηχανίας σε αυτές. Η έμφαση στις υποδομές και τις οικοδομικές δραστηριότητες συνέβαλλαν στην έντονη αστικοποίηση και διαμόρφωση της δομής των πόλεων και της υπαίθρου, οδηγώντας μεγάλο μέρος του πληθυσμού στις μεγάλες πόλεις και κυρίως στην Αθήνα (Θεοδωρά Γ. & Λουκάκης Π., 2011).

Τις επόμενες δεκαετίες κυρίως μετά το 1970, ο πληθυσμός των δύο πόλεων φαίνεται πως σταθεροποιήθηκε ενώ με την ενίσχυση του τουρισμού και το φαινόμενο της δεύτερης κατοικίας, η χωρική ανάπτυξη διαχέεται προς νησιωτικές και παράκτιες περιοχές. Μετά το 1980 με την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το οποίο σήμανε και την ενίσχυση της γεωργίας και περιφερειακής ανάπτυξης με τις αντίστοιχες πολιτικές, επιχειρείται η περιφερειακή αποκέντρωση χωρίς ιδιαίτερα αποτελέσματα. Επιπλέον, η αύξηση της ρύπανσης και της ανεργίας στις μεγαλουπόλεις φάνηκε πως έδρασαν ως ανασταλτικοί παράγοντες για την περαιτέρω μετακίνηση του πληθυσμού. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το μονοπολικό σύστημα (Αθήνα) μετατράπηκε σε διπολικό (Αθήνα-Θεσσαλονίκη) και αργότερα σε ολιγοπολικό (Αθήνα-Θεσσαλονίκη-Λάρισα-Βόλος-Πάτρα-Κοζάνη-Καβάλα-Ηράκλειο-Ιωάννινα).

Ως εσωτερική μετανάστευση νοείται η γεωγραφική μετακίνηση ενός ατόμου ή μιας ομάδας από ένα τόπο κατοικίας σε έναν άλλον, εντός των ορίων μιας χώρας, με εκούσιο ή ακούσιο τρόπο. Τα πρώτα ρεύματα εσωτερικής μετανάστευσης στην Ελλάδα παρουσιάστηκαν κατά την μεταπολεμική περίοδο μετά το 1940, ενώ κατά τις δεκαετίες 1950-1970 η μετακίνηση ήταν εντονότερη προς την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, λόγω της μεγάλης συγκέντρωσης βιομηχανιών. Αντίθετα, κατά το διάστημα 1970-1980 παρατηρήθηκε μεγάλος όγκος μετακινήσεων, αυτή τη φορά από τις πόλεις προς τις αγροτικές περιοχές, λόγω της βελτίωσης των συνθηκών ζωής και της οικονομικής ύφεσης (Κυριαζή-Άλλισον, 1998).

Εκτός από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, οι τάσεις εσωτερικής μετανάστευσης που επικρατούσαν μεταξύ των νομών της χώρας είχε σχέση με τις συνθήκες των ίδιων των νομών, όπως η απασχόληση, η ανεργία, το ΑΕΠ, η

γεωγραφική θέση κ.ο.κ. Κατά την περίοδο 1985-1991 ο νομός με τη μεγαλύτερη απώλεια πληθυσμού λόγω εσωτερικών μεταναστεύσεων ήταν αυτός της Καστοριάς. Μετά από μια σημαντική αύξηση του πληθυσμού λόγω της ενίσχυσης της γουνοποιίας, ο νομός παρουσίασε μια μείωση πληθυσμού της τάξης του 2,6%,. Παρόμοιες καταστάσεις βλέπουμε και σε άλλες περιοχές, κυρίως ορεινές και παραμεθόριες, όπως η Φλώρινα, τα νησιά Βόρειου Αιγαίου, η Ήπειρος και η Δ. Ελλάδα.

Κεφάλαιο 3 Μεθοδολογία έρευνας

3.1. Εισαγωγή

Τα προηγούμενα κεφάλαια εστίασαν κυρίως στον αναπτυξιακό σχεδιασμό και στη σημασία του για τις επαρχιακές πόλεις της Ελλάδας. Η ανάλυση αυτή παρείχε θεωρητικά στοιχεία ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά του αναπτυξιακού σχεδιασμού και τα προγράμματα μέσα από τα οποία μπορεί να εφαρμοστεί. Παράλληλα, έγινε αναφορά στην έννοια της μικρής πόλης και τα χαρακτηριστικά της αλλά και στο σύστημα οργάνωσης των πόλεων, τόσο στην Ελλάδα όσο και παγκοσμίως. Τέλος, επικεντρωθήκαμε στο ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης και πως αυτός γίνεται όλο και πιο πολυδιάστατος και πολυσήμαντος με το πέρασμα των χρόνων.

Στα επόμενα κεφάλαια θα ασχοληθούμε συγκεκριμένα με την περίπτωση της πόλης της Καστοριάς, την ιστορία, τα χαρακτηριστικά της καθώς και τις πραγματικές συνθήκες μέσα από τις εμπειρίες των κατοίκων της.

3.2. Πηγές δεδομένων

Αναφορικά με τις πηγές των δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν, η Ελληνική Στατιστική Αρχή προσφέρει ένα μεγάλο εύρος δευτερογενών δεδομένων ως προς τα στατιστικά στοιχεία που ισχύουν για την οικονομία, επιχειρηματική δραστηριότητα, δημογραφία, τα οποία μπορούν να μας δώσουν μια πρώτη εικόνα για καίρια μεγέθη

της περιοχής. Έχουμε λάβει ποσοτικά δεδομένα των τελευταίων δέκα ετών που αφορούν τα παραγόμενα αγαθά της περιοχής, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το επίπεδο μόρφωσης των κατοίκων κ.α. Παράλληλα, η μελέτη που έχει πραγματοποιηθεί ήδη στα πλαίσια Περιφερειακών Προγραμμάτων προσφέρει μια βάση για ανάλυση και κριτική στην υπάρχουσα κατάσταση της περιοχής.

Επιπροσθέτως, οι διαδικτυακοί τόποι του δήμου και των διαφόρων υπηρεσιών και οργανώσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτόν παρέχουν σημαντικές και πιο λεπτομερείς πληροφορίες ως προς τα πραγματικά δεδομένα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ενδεικτικά να αναφέρουμε τα οικονομικά στοιχεία του προϋπολογισμού του δήμου που έχουμε λάβει, αλλά και ποιοτικά δεδομένα, όπως στοιχεία πολιτισμού, εκδηλώσεων και περιβάλλοντος.

3.3. Μέθοδος μελέτης

Τα ανωτέρω δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν για το πρώτο μέρος της μελέτης είναι μεν χρήσιμα, όχι όμως και επαρκή. Η συλλογή δευτερογενών δεδομένων δεν δίνει πάντα την ακριβή εικόνα της μελέτης περίπτωσης. Ως εκ τούτου, το δεύτερο μέρος της έρευνας αποτελεί συλλογή ποιοτικών δεδομένων, με σκοπό να μπορέσουμε να λάβουμε τις πραγματικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή καθώς και τις γνώμες των ίδιων των κατοίκων. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, η εργασία ακολούθησε δύο προσεγγίσεις, οι οποίες εφαρμόστηκαν σε τοπικό επίπεδο. Η πρώτη προσέγγιση αφορά τη διενέργεια έρευνας με ερωτηματολόγια σε κατοίκους της Καστοριάς και η δεύτερη προσέγγιση αφορά τη διενέργεια συνεντεύξεων με υπαλλήλους του δήμου και επιχειρηματίες της πόλης. Ακολούθως θα αναλυθούν οι δύο αυτές μέθοδοι.

3.3.1. Συνεντεύξεις. Όπως ειπώθηκε και ανωτέρω, τα δευτερογενή δεδομένα δεν είναι πάντα ικανά για την εξαγωγή ποιοτικών συμπερασμάτων. Επομένως, θεωρήθηκε αναγκαία μια πιο άμεση προσέγγιση μέσω της επαφής με σημαντικούς φορείς και δρώντες της πόλης της Καστοριάς. Οι συνεντεύξεις αυτές είναι πολύ χρήσιμες καθώς, πέρα από τις απαντήσεις σε συγκεκριμένες δομημένες ερωτήσεις, οι συμμετέχοντες μας έδωσαν σημαντικές πληροφορίες και για επιπλέον θέματα που δεν είχαν συμπεριληφθεί αρχικά. Μας δίνεται η ευκαιρία να έχουμε στοιχεία εκ των έσω

για καίρια ζητήματα της πόλης, όπως για τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας, για θέματα προϋπολογισμού που δεν φαίνονται καθαρά στα δευτερογενή δεδομένα, καθώς και για δυσκολίες και προβλήματα της ίδιας της πόλης από μια άλλη οπτική γωνία.

Το κομμάτι των συνεντεύξεων αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά συνεντεύξεις με τη διοίκηση του δήμου και με δημοτικούς υπαλλήλους, συγκεκριμένα με προϊσταμένους της Οικονομικής και Διοικητικής υπηρεσίας και προϊσταμένους της Τεχνικής υπηρεσίας. Το δεύτερο μέρος αποτελείται από συνεντεύξεις με επιχειρηματίες της Καστοριάς, οι οποίοι είτε δραστηριοποιούνται ακόμα στην περιοχή, είτε έχουν σταματήσει την επιχειρηματική τους δραστηριότητα.

Το ερωτηματολόγιο των συνεντεύξεων αποτελούνταν από συγκεκριμένες δομημένες ερωτήσεις, η πλειοψηφία των οποίων ήταν μεν κοινές για όλους τους συμμετέχοντες, διαφοροποιούνταν δε ανά ομάδα και ανά ειδικότητα. Παραδείγματος χάριν, οι ερωτήσεις για την Οικονομική Υπηρεσία επικεντρώθηκαν κυρίως σε θέματα προϋπολογισμών ενώ για την Τεχνική Υπηρεσία σε θέματα προγραμμάτων ΕΣΠΑ. Αντίστοιχα, οι ερωτήσεις για τους ενεργούς επιχειρηματίες επικεντρώνονταν στις υπάρχουσες ευκαιρίες ανάπτυξης ενώ για τους μη ενεργούς, στα προβλήματα που αντιμετώπισαν και τους ώθησαν στη διακοπή της δραστηριότητας τους.

Αρχικός στόχος ήταν οι συνεντεύξεις αυτές να πραγματοποιηθούν με τον κάθε συμμετέχοντα από κοντά. Λόγω της πανδημίας Covid-19 και των συνεχών Lockdowns, ειδικά στην περιοχή της Καστοριάς, αυτό κατέστη αδύνατο. Ως εκ τούτου, οι συνεντεύξεις με τους φορείς του δήμου, λόγω και του μεγάλου φόρτου εργασίας, πραγματοποιήθηκαν απομακρυσμένα μέσω emails. Για τις συνεντεύξεις με τους επιχειρηματίες της Καστοριάς, μας δόθηκε η δυνατότητα ώστε να πραγματοποιηθούν μέσω τηλεφώνου, έτσι είχαμε την ευκαιρία για περισσότερη συζήτηση εφ' όλης της ύλης. Και οι δύο ομάδες συμμετεχόντων έδειξαν ιδιαίτερη προθυμία στο να συμμετέχουν στη διαδικασία και η συνεργασία μαζί τους κύλησε ομαλά παρέχοντας μας πολύτιμες πληροφορίες. Η διαδικασία των συνεντεύξεων διενεργήθηκε κατά το διάστημα 20/04/2021-10/06/2021.

3.3.3. Ερωτηματολόγια. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε ώστε να φέρει στο φως την οπτική γωνία των ανθρώπων που ζουν στην πόλη της Καστοριάς άρα έρχονται αντιμέτωποι καθημερινά με τα θέματα που μπορεί να υπάρχουν, αλλά και

αυτών που κατάγονται από την πόλη αλλά αποφάσισαν για διάφορους λόγους να μην παραμείνουν εκεί. Από τη μια μεριά, είναι κατανοητό ότι οι γνώμες των ανθρώπων, οι οποίοι ζουν και δραστηριοποιούνται στην Καστοριά μπορούν να μας δώσουν μια καθαρή εικόνα για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πόλη αλλά και για τις ευκαιρίες ανάπτυξης που μπορεί να έχει. Από την άλλη, οι άνθρωποι που αποφάσισαν να φύγουν θα μας δώσουν μια άποψη για το τι ήταν αυτό που τους ώθησε να επιλέξουν μια άλλη πόλη για τη διαμονή τους, αν θα επέλεγαν να επιστρέψουν και υπό ποιες συνθήκες.

Σχεδιάστηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο μέσω του Online λογισμικού Survey Monkey. Πριν την αποστολή του στους ερωτηθέντες, το ερωτηματολόγιο εξετάστηκε και ελέγχθηκε ως προς την προσεκτική και ορθή διατύπωση των ερωτήσεων, ως προς τον βαθμό κατανόησης τους καθώς και ως προς τυχόν τεχνικά προβλήματα που μπορεί να προέκυπταν από το λογισμικό.

Κατόπιν της προσαρμογής του ερωτηματολογίου με βάση τις παρατηρήσεις των ελέγχων, αυτό διανεμήθηκε μέσω Social Media σε ανθρώπους που κατάγονται ή κατοικούν ακόμα στην Καστοριά. Ο αριθμός των ερωτηματολογίων ανέρχεται σε 82 και η έρευνα πραγματοποιήθηκε το διάστημα 01/11/2020 έως 31/11/2020. Ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συλλέχθηκαν μπορεί να θεωρηθεί μικρός, θα πρέπει να λάβουν όμως υπόψιν τους περιορισμούς που υπήρχαν, ως προς την πανδημία Covid-19 που επικρατούσε, η οποία δεν έδωσε τη δυνατότητα για συλλογή ερωτηματολογίων face-to-face καθώς και ως προς τους πόρους που είχαμε στη διάθεση μας, δηλαδή εργατοώρες και κόστος. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα που εξήχθησαν από την έρευνα είναι επαρκή και ικανά για την εξαγωγή αξιόπιστου συμπεράσματος.

Κεφάλαιο 4 Χαρακτηριστικά της πόλης της Καστοριάς

4.1. Γεωγραφία, Ιστορία και Δημογραφικά στοιχεία

4.1.1. Γεωγραφία.⁵ Η Περιφερειακή Ενότητα Καστοριάς αποτελείται από τρεις Καλλικρατικούς Δήμους, τους Δήμους Καστοριάς, Νεστορίου και Άργους Ορεστικού. Η Καστοριά αποτελεί ένα παραμεθόριο δήμο που βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, με πρωτεύουσα την Καστοριά. Ο Δήμος Καστοριάς συστάθηκε το 2011 με το νόμο Καλλικράτης και αποτελείται από τους προϋπάρχοντες δήμους Αγίας Τριάδας, Αγίων Αναργύρων, Βιτσίου, Καστοριάς, Κλεισούρας, Κορεστίων, Μακεδνών, Μεσοποταμίας και κοινότητας Καστρακίου. Κωμοπόλεις του δήμου αποτελούν οι Μανιάκοι και η Μεσοποταμία. Συνορεύει με τους νομούς Ιωαννίνων, Φλώρινας και Κοζάνης ενώ στα δυτικά συνορεύει με την Αλβανία.

Ο νομός της Καστοριάς έχει έκταση 1.720 τ.χλμ και είναι κυρίως ορεινός (60,2%) και ημιορεινός (28,9%). Στις πεδινές εκτάσεις (10,5%) συγκεντρώνεται η μεταποιητική και εμπορική δραστηριότητα της πόλης ενώ οι ορεινές εκτάσεις, κυρίως κοντά στα Ελληνοαλβανικά σύνορα, είναι πιο αραιοκατοικημένες. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της πόλης είναι η λίμνη Ορεστιάδα, πάνω στην χερσόνησο της οποίας είναι χτισμένη η πόλη, σε υψόμετρο 703μ. από τη θάλασσα. Περιβάλλεται από τη λίμνη ενώ βρίσκεται ανάμεσα στα βουνά Βίτσι και Γράμμος.

Το κλίμα της Καστοριάς είναι ηπειρωτικό και χαρακτηρίζεται από χαμηλές μέσες θερμοκρασίες, οι οποίες κυμαίνονται από 2°C-10°C για τους χειμερινούς μήνες, χωρίς να λείπουν οι θερμοκρασίες υπό το 0°C, και 16°C-23°C για τους ανοιξιάτικους και καλοκαιρινούς μήνες. Οι άνεμοι είναι κυρίως Βόρειοι-Βορειοδυτικοί, με συχνές περιόδους νηνεμίας, και πολλές βροχές κυρίως κατά το Νοέμβρη και Δεκέμβρη και με περιόδους ξηρασίας το Σεπτέμβρη και το καλοκαίρι. Κατά τους χειμερινούς μήνες, τέλος, παρατηρούνται έντονες χιονοπτώσεις και αρκετές ημέρες παγετού.

Η περιοχή της Καστοριάς, η οποία διακρίνεται για το ορεινό ανάγλυφό της, αποτελεί μία από τις πιο γεωγραφικά απομακρυσμένες περιοχές της Ελλάδας από τα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά και από τα μεγάλα λιμάνια. Το ορεινό οδικό δίκτυο ακολουθεί το ανάγλυφο

⁵ https://el.wikipedia.org/wiki/Δήμος_Καστοριάς

των οροσειρών, παρουσιάζει αρκετά έντονες κλίσεις και συνεχόμενες καμπύλες με πολύ μικρές ακτίνες. Η Καστοριά συνδέεται αεροπορικά με την Αθήνα, μέσω του διεθνούς αεροδρομίου «Αριστοτέλης», το οποίο βρίσκεται στο Άργος Ορεστικό. Ωστόσο η αεροπορική σύνδεση με την υπόλοιπη χώρα και το εξωτερικό είναι ανεπαρκής. Η πρόσβαση στο νομό γίνεται πλέον εύκολα και άνετα μέσω της Εγνατίας οδού, δίνοντας τη δυνατότητα γρηγορότερης επικοινωνίας με την υπόλοιπη χώρα. Εναλλακτικά μπορεί να χρησιμοποιηθεί η παλαιά εθνική οδός. Δε συνδέεται σιδηροδρομικά με την υπόλοιπη Ελλάδα, ενώ συνδέεται μέσω ΚΤΕΛ με τις πόλεις Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Λάρισα, Αθήνα, Κοζάνη, Βόλος και Αμύνταιο⁶.

4.1.2. Δημογραφικά στοιχεία. ⁷ Ο πληθυσμός της Περιφερειακής Ενότητας, βάσει της απογραφής του 2011, ανέρχεται σε 53.483 κατοίκους, του δήμου Καστοριάς 35.874 κατοίκους ενώ η πόλη της Καστοριάς μετρά 16.958 κατοίκους. Με βάσει τα δημογραφικά στοιχεία, από το 1981 και έπειτα ο πληθυσμός της Καστοριάς παρουσιάζει μια συνεχή μείωση, σε αντίθεση με προηγούμενα έτη, όπως το 1971 κατά το οποίο η πόλη της Καστοριάς παρουσίασε αύξηση του πληθυσμού κατά 36,2%. Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και από τα στοιχεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σύμφωνα με τα οποία ο αριθμός των μαθητών στην πόλη της Καστοριάς τείνει να φθίνει, σε αντίθεση με τους μαθητές στην ευρύτερη περιοχή της Ενότητας, οι οποίοι αυξάνονται μεν, με αργούς ρυθμούς δε. Με βάση δε την ΕΛΣΤΑΤ και τον υπολογιζόμενο πληθυσμό της χώρας τη 1/1/2020, ο πληθυσμός της Καστοριάς υπολογίζεται στους 46.071 κατοίκους, ήτοι 13,85% μείωση πληθυσμού.

Το ποσοστό των γυναικών ανέρχεται σε 50,25% (25.286 κάτοικοι) και το ποσοστό των ανδρών σε 49,75%. Εκ του συνολικού πληθυσμού, το 36,41% είναι άγαμοι, το 53,55% έγγαμοι, σε διάσταση ή με σύμφωνο συμβίωσης, το 7,99% χήροι ενώ μόλις το 2,05% είναι διαζευγμένοι.

Βάσει των στατιστικών στοιχείων για το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 1, σημαντικό είναι το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού αφορά αποφοίτους Δημοτικού, το οποίο πιθανώς να συνδέεται με το γεγονός ότι η πλειοψηφία του πληθυσμού αποτελείται από μεγαλύτερης ηλικίας κατοίκους, όπως θα δούμε παρακάτω, οι οποίοι εγκατέλειπαν την εκπαίδευση προκειμένου να απασχοληθούν στον κλάδο της γουνοποιίας.

⁶ <https://kastoria.pdm.gov.gr/pekastorias/siginonies/prosvasi/>

⁷ <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/->

Πίνακας 1. Μορφωτικό επίπεδο κατοίκων Π.Ε. Καστοριάς

Τόπος μόνιμης διαμονής	Και των δύο φύλων							
	Σύνολο	Κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου / Πτυχιούχοι Παν/μίου - Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, ανώτερων επαγγελματικών και ισότιμων σχολών	Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια κλπ.)	Απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Εκκλησιαστικού, Επαγγελματικού κλπ.)	Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου και πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών	Απόφοιτοι Δημοτικού	Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση / Ολοκλήρωσαν την προσχολική αγωγή / Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	Μη κατατασσόμενοι (άτομα γεννηθέντα μετά την 1/1/2005)
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.816.286	1.809.087	502.079	2.532.396	1.428.490	2.524.345	1.343.534	676.355
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	50.322	5.949	1.761	10.341	6.629	16.563	6.307	2.772
ΔΗΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	35.874	4.383	1.279	7.745	4.726	11.232	4.459	2.050
ΔΗΜΟΣ ΝΕΣΤΟΡΙΟΥ	2.646	208	73	454	301	1.179	360	71
ΔΗΜΟΣ ΟΡΕΣΤΙΔΟΣ	11.802	1.358	409	2.142	1.602	4.152	1.488	651

Σημείωση: Μόνιμος πληθυσμός κατά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης Περιφερειακές Ενότητες Δήμοι, ΕΛΣΤΑΤ

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η απόκλιση που εντοπίζεται σε σχέση με το ποσοστό των αποφοίτων Δημοτικού στο σύνολο της χώρας, το οποίο ανέρχεται σε 23,34% έναντι του 32,91% στην ΠΕ Καστοριάς.

Όπως αναφέραμε και ανωτέρω, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού αποτελείται από κατοίκους άνω των 70 ετών (17%) έναντι των μικρών παιδιών που αποτελούν μόλις το 9% του πληθυσμού. Παρόμοια νούμερα βλέπουμε γενικά στο νέο πληθυσμό της Καστοριάς από 10-19 ετών και 20-29 ετών με ποσοστά 10% και 11% αντίστοιχα, ενώ οι μεγαλύτερες ηλικίες μεταξύ 50 και 70 ετών καταλαμβάνουν το 25% του πληθυσμού. Ο δείκτης γήρανσης για την ΠΕ παίρνει την τιμή 143,56, δηλαδή κάθε 144 άτομα άνω των 60 αντιστοιχούν 100 άτομα κάτω των 19. Παρόλο που ο δείκτης γήρανσης είναι υψηλός γενικά στην ΠΕ, στην πόλη της Καστοριάς είναι χαμηλότερος, εκφράζοντας έτσι τον αστικό χαρακτήρα της περιοχής.

Τέλος, ποσοστό ίσο με 3,69% του πληθυσμού της ΠΕ Καστοριάς αποτελείται από κατοίκους ξένων χωρών, της Ε.Ε. και λοιπές τρίτες χώρες. Παρόλο που η Καστοριά συνορεύει με την Αλβανία και κατά την ιστορία της έζησαν πολλοί ξένοι λαοί εκεί, σε σχέση με το σύνολο της χώρας το ανωτέρω ποσοστό είναι αρκετά χαμηλό (8,43% για το σύνολο της χώρας).

4.1.3 Ιστορία.⁸ Η πόλη αποτελεί ένα σημαντικό κέντρο ιστορίας και πολιτισμού, ήδη από τη νεολιθική εποχή. Στη νοτιοδυτική περιοχή του νομού, στο χωριό Νόστιμο, υπάρχει το Απολιθωμένο Δάσος το οποίο χρονολογείται 15-20 εκατομμύρια χρόνια πριν. Στην περιοχή αυτή, οι ποταμοί σχημάτισαν ένα δέλτα, στο οποίο δημιουργήθηκε ένα υποτροπικό δάσος. Στην απολίθωση του συντέλεσαν λάβα και ηφαιστειακή λάβα που το κάλυψαν, δημιουργώντας έτσι μοναδικούς απολιθωμένους φοίνικες, οξιές, καστανιές και βελανιδιές. Ευρήματα της ανασκαφής του δάσους, όπως αστερίες, κοχύλια, σαλιγκάρια, βρίσκονται σήμερα στο Μουσείο Απολιθωμένου Δάσους στο Νόστιμο, το οποίο αποτελεί σημαντικό στοιχείο κληρονομιάς.

Σημαντικό επίσης εύρημα της περιοχής αποτελεί ο προϊστορικός οικισμός στην περιοχή του Δισπηλιού, ο οποίος χρονολογείται στα 5.500 π.Χ. και αποτελεί έναν από τους αρχαιότερους λιμναίους οικισμούς της Ευρώπης. Τα ευρήματα του οικισμού μας δίνουν μια καθαρή εικόνα της ζωής των 3.000 κατοίκων του μέσα από τις καλύβες στις οποίες κατοικούσαν, τα εργαλεία και σκεύη που βρέθηκαν, οι βάρκες και τα μουσικά όργανα. Ο λιμναίος οικισμός και το Οικομυσείο που λειτουργεί εκεί αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα αξιοθέατα της Καστοριάς.

Λόγω της στρατηγικής της θέσης, φυσικής ομορφιάς αλλά και της μορφολογίας της, η Καστοριά βρισκόταν κατά τη διάρκεια της ιστορίας υπό την πολιορκία, λεηλάτηση και κατοχή διαφόρων λαών, όπως τους Γότθους, τους Ρωμαίους, τους Βυζαντινούς, Φράγκους, Νορμανδούς, Βούλγαρους, Σέρβους, Αλβανούς και τέλος τους Τούρκους για περίπου πέντε αιώνες (1385-1912). Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, η πόλη γνώρισε έντονη οικονομική και εμπορική δραστηριότητα και αποτέλεσε κέντρο ελληνισμού, τεχνών και γραμμάτων ενώ αποτέλεσε και ένα από τα σημαντικότερα πνευματικά και εμπορικά κέντρα των Βαλκανίων⁹.

Η πόλη συμμετείχε κατά την πρώτη περίοδο της Επανάστασης του 1821 με αρκετές επιχειρήσεις κυρίως στο Βογατσικό, Κλεισούρα και Άργος Ορεστικό με σημαντικά ονόματα όπως ο Ρήγας Βελεστινλής, αδελφοί Ιωάννη και Παναγιώτη Εμμανουήλ, Ιωάννης Παπαρέσκας κ.α.

Αργότερα το 1870 η πόλη αποτέλεσε πυρήνα για τη δράση του Μακεδονικού Αγώνα, η προετοιμασία του οποίου είχε ήδη ξεκινήσει από το 1867 με την ίδρυση της Εθνικής

⁸ <https://kastoria.pdm.gov.gr/pekastorias/parousiasipe/>

⁹ <https://el.wikipedia.org/wiki/Καστοριά>

Επιτροπής. Παρόλο που η πόλη σε όλη τη διάρκεια της κατοχής της εξακολουθούσε να διατηρεί ισχυρή την ελληνική συνείδηση, η διείσδυση του βουλγαρικού λαού στα Καστοριανά χωριά ήταν έντονη, ιδιαίτερα μετά το 1897 και τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να οργανωθεί η αντίσταση και να πυροδοτηθεί ο Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908) με πρωτεργάτες τον Παύλο Μελά, Γερμανό Καραβαγγέλη και Ίων Δραγούμη. Ο Μακεδονομάχος Παύλος Μελάς αποτελεί σημαντικό πρόσωπο της ιστορίας για την Καστοριά με το σπίτι του να λειτουργεί ως μουσείο και ο τάφος του να αποτελεί πολιτιστικό σημείο αναφοράς και κληρονομιάς για τους κατοίκους. Η απελευθέρωση της Καστοριάς έγινε στις 11 Νοεμβρίου του 1912, η οποία αποτελεί και εορτή και αργία για την πόλη, τιμώντας τον Άγιο Μηνά ως πολιούχο.

Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μετά την κατοχή της γειτονικής Αλβανίας από τον Ιταλικό στρατό, η πόλη βομβαρδίστηκε και Εβραίοι κάτοικοι μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, με συνέπειες πολλούς άμαχους και μη τραυματίες και νεκρούς, υποσιτισμός, ελονοσία και ραγδαία αύξηση περιστατικών φυματίωσης. Οι ανωτέρω συνέπειες συνεχίστηκαν με ακόμη μεγαλύτερη ένταση κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου πολέμου, κατά τον οποίο η Καστοριά αποτέλεσε κέντρο των ενόπλων επιχειρήσεων, λόγω της θέσης της ανάμεσα στα βουνά Βίτσα και Γράμμος. Έλλειψη βασικών ειδών, όπως ξυλεία, φωτιστικό πετρέλαιο, τρόφιμα, περίθαλψη αλλά και η παρουσία Ανταρτών και κρατικών αρχών, οδήγησε στην εγκατάλειψη πολλών χωριών του νομού και μεγάλες καταστροφές.

4.2. Οικονομικά Στοιχεία και Κοινωνία¹⁰

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Π.Ε. είναι αρκετά χαμηλό κατατάσσοντας την στην 36^η θέση σε επίπεδο χώρας. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανέρχεται σε 11.527€ με μεγέθη 2012, το οποίο αποτελεί το 65,84% της χώρας.

¹⁰ <https://www.statistics.gr/el/statistics/economy>

Πίνακας 2 Κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν Νομού Καστοριάς

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ									
Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν									
(Α10) - NACE REV.2 Σε εκατομμύρια ευρώ. Σε τρέχουσες τιμές									
Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν									
Έτη	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Νομοί									
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	13.270	13.002	12.591	12.374	11.825	11.226	10.805	10.726	10.765
ΕΛΛΑΔΑ	241.990	237.534	226.031	207.029	191.204	180.654	178.656	177.258	176.488

Σημείωση: Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε εκατομμύρια ευρώ, ΕΛΣΤΑΤ

Ο τριτογενής τομέας υπηρεσιών αποτελεί τον κυρίαρχο τομέα παραγωγής του ΑΕΠ, με 71,93%, ακολουθεί ο δευτερογενής με 17,74% και τέλος ο πρωτογενής με 10,33%.

Η Καστοριά είναι συνυφασμένη κυρίως με τον κλάδο της γουνοποιίας, ενώ άλλες κύριες δραστηριότητες αποτελούν το λιανικό εμπόριο (κυρίως στην πόλη της Καστοριάς) και ο τουρισμός. Παρόλο που η Καστοριά αποτελεί αγροτική περιοχή, δεν έχει τόσο έντονο το χαρακτήρα του πρωτογενούς τομέα, ειδικά σε σύγκριση με άλλες γειτονικές περιοχές. Εξαίρεση αποτελούν ορισμένες δημοτικές ενότητες, όπως το Βίτσι, το Καστράκι, η Μεσοποταμία και τα Κορέστια.

Η γουνοποιία αποτελούσε το βασικότερο κλάδο απασχόλησης και πηγή εσόδων για την πόλη, ήδη από τα Βυζαντινά χρόνια, θέτοντας έτσι την Καστοριά ως ένα παγκόσμιο κέντρο επεξεργασίας και πώλησης γούνας. Η πόλη αποτελεί το μοναδικό κέντρο επεξεργασίας γούνας στην Ευρώπη, ενώ πολλοί Καστοριανοί μετανάστευσαν κατά τον 19^ο αιώνα σε πόλεις όπως το Μόναχο, η Ν. Υόρκη, η Γερμανία, η Ιταλία κ.α. προκειμένου να δημιουργήσουν παρκοίκες και κέντρα εμπορίου (Χατζημιχάλης Κ. & Αρτελάρης Π., 2016). Η πόλη διαμορφώνει σε σημαντικό βαθμό την παγκόσμια αγορά γούνας, προβάλλοντας τα προϊόντα της σε διεθνείς εκθέσεις, αλλά και προσελκύοντας μεγάλο αριθμό τουριστών και εμπόρων, κυρίως στην Ετήσια Έκθεση Γούνας που λαμβάνει χώρα την Άνοιξη και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα δρώμενα για τη Δυτικά Μακεδονία.

Χιλιάδες τουρίστες επισκέπτονται την Καστοριά ετησίως, τόσο Έλληνες όσο και ξένοι, κυρίως Ρώσοι, για να προμηθευτούν γούνες, σε προσιτές τιμές. Ειδικά με τη Ρωσία έχουν αναπτυχθεί εμπορικές συναλλαγές εκ των οποίων το 45% αφορά τη γούνα. (Χατζημιχάλης Κ. & Αρτελάρης Π., 2016) Ο κλάδος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εξαγωγικούς κλάδους και για την εθνική οικονομία, ενώ για την περιοχή έχει και θετικές και αρνητικές επιπτώσεις (αύξηση του ΑΕΠ-μονοτομεακή εξάρτηση της οικονομίας). Η συμβολή του κλάδου στην εθνική οικονομία φαίνεται και από τη θέση που

κατέχουν τα γουναρικά στα εξαγωγίμα προϊόντα, καταλαμβάνοντας την 12^η θέση με αξίας άνω των 200 εκατ. Ευρώ.

Η απασχόληση με τη γούνα όμως έχει υποχωρήσει σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες, με τους απασχολούμενους να φτάνουν το 21% για το 2001-2011 και 24,68% για το 2001 έναντι του 48,48% που μετρούσαν το 1991. Επίσης, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διαρθρωτική αλλαγή ως προς την εξαφάνιση μικρών γουνοποιητικών επιχειρήσεων, οι οποίες το 2007 μετρούσαν 657 επιχειρήσεις έναντι των 275 που υπήρχαν το 2015.

Οι δύο μεγάλες κρίσεις του κλάδου κατά τις δεκαετίες '80 και '90 δημιούργησαν συνεχόμενες προκλήσεις και προβλήματα, ωθώντας πολλούς εργαζομένους να μεταναστεύσουν στην ενδοχώρα και στο εξωτερικό, αφήνοντας έτσι την Καστοριά με πλεονάζον εργατικό προσωπικό, το οποίο μάλιστα είναι ανειδίκευτο, καθώς επικρατούσε το φαινόμενο οι νέοι να εγκαταλείπουν την εκπαίδευση για να απασχοληθούν στη γούνα. Το προσωπικό αυτό δεν ανανεώνεται, καθώς οι αμοιβές στον κλάδο είναι πολύ μικρές και η εργασία δεν είναι μόνιμη, παρά μόνο μερικούς μήνες το χρόνο.

Επιπροσθέτως, πλέον η αγορά της γούνας περιορίζεται κυρίως σε χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (αποτελεί είδος ανάγκης λόγω των καιρικών συνθηκών) και στη Βόρεια Κίνα, στην οποία όμως εμφανίζεται μεγάλος ανταγωνισμός λόγω του χαμηλού κόστους παραγωγής (Χατζημιχάλης Κ. & Αρτελάρης Π., 2016). Όσον αφορά το εσωτερικό της χώρας, η αγορά περιορίζεται κυρίως στους τουρίστες, που όμως αποτελούν επίσης κατοίκους της Ανατολικής Ευρώπης.

Ένας σημαντικός κλάδος που συνδέεται με τη γουνοποιία, καθώς καθετοποιεί την παραγωγή, αποτελεί η εκτροφή γουνοφόρων ζώων. Η εκτροφή ξεκίνησε από την Αμερική τον 19^ο αιώνα και εξαπλώθηκε γρήγορα στην Ευρώπη. Το 2002 η Ευρώπη κατείχε το 70% της συνολικής παραγωγής μινκ και το 67% παραγωγής αλεπούς, με τη Δανία να κατέχει τα πρωτεία ως το μεγαλύτερο παγκοσμίως παραγωγό και εξαγωγέα μινκ και τη Φινλανδία ως προς την αλεπού.

Στην Καστοριά τα κύρια πλεονεκτήματα της διαδικασίας αυτής είναι καταρχάς η δημιουργία πολλών νέων θέσεων εργασίας σε εργοστάσια εκτροφής ζώων και επιπροσθέτως, η προμήθεια της πρώτης ύλης πλέον από την περιοχή της Καστοριάς και όχι μέσω εισαγωγών από χώρες του εξωτερικού, όπως η Δανία, η Φινλανδία, ο Καναδάς και η Αμερική. Επιπλέον, καθώς η εκτροφή ζώων είναι ένας περίπλοκος τομέας παραγωγής που

απαιτεί συνεργασία πολλών ανθρώπων διαφορετικών ειδικοτήτων, το δίκτυο συνεργασίας αναπτύσσεται περιλαμβάνοντας και παρασκευαστήρια ζωοτροφών, μεταφορικές εταιρίες, κτηνιάτρους εποχιακούς εργάτες κ.α. τόσο από την Καστοριά όσο και από γειτονικές περιοχές.

Η Καστοριά αποτελεί είναι μία από τις πλέον τουριστικές περιοχές της Περιφέρειας, λόγω της φυσικής της ομορφιάς και της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Το κενό που προκάλεσε το κλείσιμο των γουνοποιητικών επιχειρήσεων ήρθε να καλύψει η αύξηση της τουριστικής επισκεψιμότητας της περιοχής, θέτοντας τον τουρισμό ως ένα δυναμικό πλέον κλάδο. Η Π.Ε. περιλαμβάνει 2.115 κλίνες (2015) ενώ μόνο η πόλη της Καστοριάς αποτελείται από επτά παραδοσιακά ξενοδοχεία, έξι ξενοδοχεία αστικού τύπου, τέσσερις ξενώνες, μία επιχείρηση ενοικιαζόμενων δωματίων και 139 επιχειρήσεις εστίασης και αναψυχής. Μορφές ήπιου τουρισμού μπορούν να αναπτυχθούν περαιτέρω στην περιοχή, ιδιαίτερα αναφορικά με τον περιβάλλον και τον πολιτισμό, με την προϋπόθεση βέβαια της ανάπτυξης καίριων υποδομών της Καστοριάς (λ.χ. διαχείριση και προστασία της λίμνης, αναδάσωση και προσπελασιμότητα ορεινών περιοχών, συντήρηση αρχοντικών και Βυζαντινών εκκλησιών κ.λπ).

Όπως είδαμε ανωτέρω, ο πρωτογενής τομέας παράγει μόλις το 10,33% του ΑΕΠ της Π.Ε. με 23,5% του πληθυσμού να απασχολείται σε αυτόν. Οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις βρίσκονται κυρίως γύρω από τη λίμνη και στο οροπέδιο του Άνω Αλιάκμονα με βασικά γεωργικά προϊόντα τα δημητριακά, όσπρια, μήλα και κηπευτικά. Μάλιστα, τα φασόλια και μήλα Καστοριάς αποτελούν προϊόντα προστατευόμενης γεωγραφικής προέλευσης. Παρά ωστόσο το πλούσιο υδάτινο περιβάλλον, που αποτελεί τη λίμνη και τον ποταμό Αλιάκμονα, οι καλλιέργειες δεν αξιοποιούνται σε ικανοποιητικό βαθμό, κυρίως λόγω ημιτελών έργων φραγμάτων, τα οποία θα έδιναν σημαντική ώθηση στην αγροτική ανάπτυξη της περιοχής, με νέα είδη καλλιέργειας. Η εφαρμογή όμως νέων προγραμμάτων παραγωγής, οι επιχορηγήσεις στον αγροτικό τομέα αλλά και η ύφεση στον τομέα της γούνας έχει οδηγήσει σημαντικό μέρος του πληθυσμού να στραφεί προς τις καλλιέργειες και την εκμετάλλευση γης.

Ο κλάδος της κτηνοτροφίας εμφανίζει έντονα φαινόμενα εγκατάλειψης. Όπως βλέπουμε και στον επόμενο πίνακα, το ζωικό κεφάλαιο από πλευράς μεγέθους έχει σημαντικές διαφορές συγκριτικά με την Περιφέρεια αλλά και το σύνολο της χώρας. Το ζωικό κεφάλαιο της περιοχής αποτελείται κυρίως από μοσχάρια, αρνιά και χοίρους. Ωστόσο, η κτηνοτροφία της περιοχής παρουσιάζει ανάπτυξη κυρίως στην παραγωγή, επεξεργασία και

εμπορία κρέατος, γάλακτος, μαλλιού, δέρματος και γαλακτοκομικών προϊόντων. Ανεπτυγμένος κλάδος είναι και η αλιεία, χάρη στην πλούσια ποικιλία ψαριών που βρίσκονται στην λίμνη της Καστοριάς και καλύπτουν τις ανάγκες της περιοχής.

Πίνακας 3 Παραγωγή πρωτογενών-δευτερογενών κτηνοτροφικών προϊόντων στην Καστοριά

Πρωτογενή & Δευτερογενή κτηνοτροφικά προϊόντα													
Παραγωγή μερικών πρωτογενών & δευτερογενών προϊόντων, κατά													
Σε τόνους			In tons										
Περιφέρειες και Περιφερειακές Ενότητες	Τυρί	Μυζήθρα	Γάλα	Μοσχάρια κάτω του ενός έτους	Μοσχάρια 1-2 ετών	Δαμάλλα και βόδια	Αρνιά	Ζυγούρια και πρόβατα	Κατσίκια	Βιτούλια και αίγες	Χοιρίδια	Χοίροι	Πουλερικά
Σύνολο Ελλάδας	134.900	12.815	1.916.492	8.337	24.706	9.359	41.149	11.267	15.394	4.813	4.122	75.774	244.339
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	2.407	143	128.906	1.183	2.715	1.844	1.224	560	493	295	21	2.833	180
Καστοριάς	184	2	11.998	9	104	29	122	40	58	9	1	90	10

Σημείωση: Παραγωγή πρωτογενών και δευτερογενών κτηνοτροφικών προϊόντων κατά Περιφέρεια και Περιφερειακή ενότητα, 2018, ΕΛΣΤΑΤ

Ένα καίριο ζήτημα που απασχολεί την περιοχή είναι η ανεργία. Με βάση στατιστικά στοιχεία, οι άνεργοι ανέρχονται σε 3.951 για τον Μάιο του 2017, με μεγαλύτερο το ποσοστό των γυναικών, μόνο για το δήμο Καστοριάς. Μετά το 2007 και ιδιαίτερα λόγω της κρίσης και το κλείσιμο πολλών μικρών μονάδων, παρατηρείται σημαντική αύξηση στα ποσοστά ανεργίας. Ενδεικτικά, για το διάστημα 2007-2013 είχαμε 18,2% αύξηση στην ανεργία σε τοπικό επίπεδο έναντι του 19,5% σε επίπεδο χώρας και περιφέρειας (Χατζημιχάλης Κ. & Αρτελάρης Π., 2016). Σε επίπεδο περιφέρειας, η Καστοριά έχει τον 3^ο μεγαλύτερο βαθμό επιβάρυνσης από την ανεργία (10,76). Σύμφωνα με το Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Καστοριάς, η κατάσταση δεν είναι ακριβώς όπως περιγράφεται στις στατιστικές, καθώς είναι συχνό το φαινόμενο των ελαστικών μορφών εργασίας και της απλήρωτης εργασίας που επικρατούν στην Π.Ε. Η ανεργία στην περιοχή δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οφείλεται μόνο σε έλλειψη προσόντων από τη μεριά του ανθρώπινου δυναμικού ούτε στην πορεία του κλάδου της γουνοποιίας. Η ανεργία στην περιοχή χαρακτηρίζεται κυρίως ως κυκλική ανεργία, το οποίο σημαίνει πως δεν υπάρχουν θέσεις εργασίας προκειμένου να καλύψουν την ζήτηση. Παρόλα αυτά, τα στοιχεία της ανεργίας δείχνουν ότι η θετική εξέλιξη της εμφανίζεται σε μεγάλο βαθμό λόγω των αποφοίτων δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που ακολουθούν τον κλάδο της γουνοποιίας, ενώ παράλληλα τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας εμφανίζονται σε ηλικίες άνω των 45-50 ετών. Όπως είδαμε άλλωστε και

ανωτέρω, ο δείκτης γήρανσης στην ΠΕ συνεχώς αυξάνεται θέτοντας ένα κίνδυνο στην αγορά εργασίας (Χατζημιχάλης Κ., Αρτελάρης Π., 2016).

Παράλληλα, η συνεχής αύξηση των ποσοστών ανεργίας καθώς και η οικονομική κρίση ιδιαίτερα στην περιοχή, οδηγούν σε φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού και ακραίας φτώχειας. Η πλειοψηφία των ατόμων ή οικογενειών που βρίσκονται στα πρόθυρα φτώχειας είναι κυρίως κάτοικοι της πόλης της Καστοριάς ενώ το φαινόμενο είναι εντονότερο όταν στην οικογένεια υπάρχει τουλάχιστον ένας άνεργος (ΕΣΣΒΑΑ Καστοριάς, 2018).

Ως προς την άσκηση επαγγέλματος, το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων της Π.Ε. (20,9%) αποτελούν απασχολούμενους στην παροχή υπηρεσιών και εμπορίου ενώ ακολουθούν οι ειδικευόμενοι τεχνίτες και οι ειδικευόμενοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς με ποσοστά 17,8% και 17,49% αντιστοίχως. Η εικόνα αυτή συμφωνεί και με τα ανωτέρω στοιχεία, θέτοντας τη γούνα, τον τριτογενή τομέα (εμπόριο και παροχή υπηρεσιών) και την κτηνοτροφία-αλιεία ως πρωταρχικούς τομείς απασχόλησης και παραγωγής ΑΕΠ. Αξίζει να σημειωθεί ότι μόλις το 6,37% των απασχολούμενων αφορά ανώτατα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη, το οποίο ίσως συνδέεται και με την εικόνα που έχουμε για το επίπεδο εκπαίδευσης, όπως είδαμε σε προηγούμενη παράγραφο.

4.3. Περιβάλλον

Η λίμνη της Καστοριάς, λίμνη Ορεστιάδα, εκτείνεται σε μια μεγάλη λεκάνη με υψόμετρο 703 μέτρων από τη θάλασσα. Πέρα από το φυσικό κάλλος που την χαρακτηρίζει, αποτελεί και Ζώνη Ειδικής Προστασίας και έχει ενταχθεί στο Δίκτυο Natura 2000. Η βλάστηση γύρω από τη λίμνη αποτελείται κυρίως από καλαμώνα ο οποίος βρίσκεται περιμετρικά της λίμνης, νούφαρα, ποταμογείτονες, νεροκάστανα κ.α. Στα βόρεια και βορειοδυτικά της λίμνης εκτείνονται δάση με ιτιές, λεύκες, πλατάνια και σκλήθρες. Παρατηρείται επίσης η ύπαρξη σπάνιων ειδών χλωρίδας, όπως ο παρθενικός κρίνος, το νερόκρινο, *galeopsis candudim*, το οποίο αποτελεί πολύ σπάνιο φυτό της χώρας, με την Καστοριά να αποτελεί ίσως το μοναδικό μέρος στο οποίο φυτρώνει, ο *Phammus intermedius*, σπάνιο είδος θάμνου και *trapa natans*, το οποίο ανήκει στο κόκκινο βιβλίο των φυτικών ειδών της Ευρώπης.

Όσον αφορά την πανίδα, στη λίμνη μπορούμε να βρούμε μια πλούσια ποικιλία ψαριών, όπως πέστροφες, γουλιανοί, κυπρίνοι, κέφαλος κ.α., αλλά και είδη που έχουν

εισαχθεί στη λίμνη όπως πεταλούδα, πέρκα και τούρνα. Η ιχθυοπανίδα αυτή συντελεί και στην οικονομία της πόλης, μέσω του ψαρέματος. Μπορούμε να συναντήσουμε επίσης διαφόρων ειδών αμφίβια και ερπετά, περισσότερα από 200 είδη πουλιών στη λεκάνη απορροής της λίμνης, εκ των οποίων το 50% αναπαράγεται στη λίμνη. 45 από αυτά είναι προστατευόμενα βάσει της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ και 33 από αυτά ανήκουν στις κατηγορίες του Κόκκινου Βιβλίου των σπονδυλόζων της Ελλάδας. Δύο από τα σημαντικότερα είδη, ο Αργυροπελεκάνος και η Λαγγόνα αποτελούν τα σπανιότερα και πιο απειλούμενα είδη παγκοσμίως. Σημαντικός αριθμός ειδών Ορνιθοπανίδας, τα οποία αποτελούν προστατευόμενα είδη, καθώς και 49 είδη θηλαστικών βρίσκονται στην περιοχή γύρω από τη λίμνη.

Καθώς όπως βλέπουμε η πόλη αποτελείται από μια μεγάλη ποικιλότητα χλωρίδας και πανίδας, έχει χαρακτηριστεί ως προστατευόμενη περιοχή μέσα από διάφορες συνθήκες όπως:

- Μνημείο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους, από το Υπουργείο Πολιτισμού (1974)
- Διατήρηση Άγριας ζωής και Φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, από τη Σύμβαση της Βέρνης (1979)
- Προώθηση προστασίας μεταναστευτικών ειδών, με τη Σύμβαση της Βόννης (1979)
- Προστασία σπάνιων και απειλούμενων πουλιών, με την Κοινοτική Οδηγία 409/79
- Διατήρηση φυσικών οικοτόπων, άγριας πανίδας και αυτοφυούς χλωρίδας, με την οδηγία 92/43 της ΕΟΚ, η οποία αργότερα έγινε NATURA 2000
- Προστατευόμενη περιοχή της λίμνης Καστοριάς, μέσω Σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος (2009)

Οι ρυθμοί ανάπτυξης των τελευταίων δεκαετιών και η συγκέντρωση του μεγαλύτερου ποσοστού του πληθυσμού στην πόλη, έπληξε την ισορροπία της λίμνης μέσω της μόλυνσης από αστικά λύματα, λιπάσματα και στερεά απόβλητα. Το 1990 ξεκίνησε ο βιολογικός καθαρισμός της λίμνης, ένα από τα σημαντικότερα βήματα για την προστασία και εξυγίανση της (Καλλιγά-Κανονίδου, 1990).

Ένα επιπλέον σημαντικό πρόβλημα που παρατηρείται στη λίμνη της Καστοριάς είναι αυτό του ευτροφισμού. Ο Ευτροφισμός είναι το περιβαλλοντικό φαινόμενο κατά το οποίο η υπέρμετρη αύξηση συγκέντρωσης των θρεπτικών στοιχείων, κυρίως στις λίμνες, συνεπάγεται τη μείωση του διαλυμένου οξυγόνου στο νερό με αποτέλεσμα την αλλοίωση της βιοποικιλότητάς του. Τα θρεπτικά στοιχεία αυτά, που προέρχονται κυρίως από νιτρικά

και φωσφορικά ιόντα (λιπάσματα, απορρυπαντικά, οργανικά απόβλητα) είναι η βασική τροφή του φυτοπλαγκτόν και των υδρόβιων φυτών. Τα φυτά αυτά καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες οξυγόνου, μειώνοντας τη βιοποικιλότητα του νερού και παράγοντας τοξικές ουσίες όπως μεθάνιο, υδρογόνο, αμμωνία, υδρόθειο και φωσφίνη. Έτσι, τα βακτήρια και φύκη που δημιουργούνται δημιουργούν ένα στρώμα σκίασης στην επιφάνεια του νερού, αποτρέποντας το φως άρα και τη φωτοσύνθεση των πολλών οργανισμών που ζουν στη λίμνη, με αποτέλεσμα τη θανάτωση τους και επόμενο αποτέλεσμα τη θανάτωση των ψαριών, καθώς χωρίς φωτοσυνθετικούς οργανισμούς, δεν υπάρχει η δυνατότητα παραγωγής οξυγόνου (Καλλιγά-Κανονίδου, 1990).

Η δραστηριότητα του ανθρώπου συνεπώς οδηγεί στη συγκέντρωση μεγάλων ποσοτήτων, κυρίως φωσφόρου, οι οποίες απέχουν κατά πολύ από τα φυσιολογικά για τη μορφολογία της λίμνης επίπεδα. Η λίμνη ως ένας ζωντανός οργανισμός με συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ζωής, επηρεάζεται τόσο από τις φυσικές και ανθρωπογενείς δραστηριότητες, σε σημείο που ο χρόνος ζωής της μπορεί να μειωθεί δραματικά.

Ο Γράμμος, με υψηλότερη κορυφή 2.520μ, αποτελείται από δύο βουνοκορφές, εκ των οποίων η μία αποτελεί τη γραμμή συνόρων με την Αλβανία και η δεύτερη τη γραμμή συνόρων της Ηπείρου με την Μακεδονία. Από τον ορεινό όγκο του βουνού πηγάζει ο ποταμός Αλιάκμονας. Το βουνό αποτελείται από δάση με μαυρόπευκα, έλατα και οξυές, σπάνια λουλούδια καθώς και αρκούδα, λύκο, τον ασπροπάρη και όρνιο. Οι ασχολίες των ελάχιστων κατοίκων της περιοχής περιλαμβάνουν κτηνοτροφία, κυνήγι και δασοπονία. Αποτελεί έναν περίφημο τουριστικό προορισμό, τόσο λόγω της φυσικής του ομορφιάς όσο και λόγω της ιστορίας του, ως ένα από τα σημαντικότερα σημεία σύγκρουσης του εμφυλίου πολέμου.

Το Βίτσι, επίσης γνωστό για τις σημαντικές μάχες του εμφυλίου, βρίσκεται μεταξύ Φλώρινας και Καστοριάς και είναι πλούσιο σε δάση οξιάς καθώς και καταφύγιο και προστατευόμενο βιότοπο της υπό εξαφάνιση αρκούδας. Αποτελεί όπως και ο Γράμμος τουριστικό προορισμό λόγω των γραφικών οικισμών και του χιονοδρομικού κέντρου που λειτουργεί στο χωριό Πολυκέρασος.

4.4. Πολιτισμός και Αξιοθέατα¹¹

Σημαντικό πόλο έλξης αλλά και πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν οι 61 εκκλησίες της από τις βυζαντινές και μεταβυζαντινές περιόδους, οι οποίες χρονολογούνται από το δεύτερο μισό του 10^{ου} αιώνα έως τον 19^ο. Όλες οι εκκλησίες έχουν κηρυχθεί διατηρητέες από το 1924 έως το 1991 και κατά καιρούς και ως ιστορικά μνημεία. Κάποιες από τις σημαντικότερες εκκλησίες που σώζονται σήμερα είναι η Παναγία Κουμπελίδικη, η Ιερά Μονή της Μαυριώτισσας, ο Ταξιάρχης Μητροπόλεως, η Παναγία Φανερωμένη, οι Άγιοι Ανάργυροι και ο Άγιος Στέφανος, ο οποίος είναι ο παλαιότερος Βυζαντινός ναός της Καστοριάς.

Η Καστοριά, λόγω της θέσης της ως οχυρό και της χερσονήσου στην οποία είναι χτισμένη, περιβαλλόταν, εκτός από τη λίμνη, από ισχυρά τείχη. Η οχύρωση της ξεκινούσε από τη βόρεια πλευρά της πόλης, διέσχιζε το σημερινό Δημαρχείο, συνέχιζε προς την πλατεία Δαβάκη, δηλαδή την κύρια είσοδο της πόλης, και κατέληγε στη νότια όχθη της λίμνης περνώντας από τον οθωμανικό Μεντρεσέ (Ιερατική Σχολή). Σήμερα σώζονται κυρίως τμήματα από την Ακρόπολη και το διατείχισμα, ενώ ο οχυρωματικός περίβολος επισκευάζεται διαχρονικά.

Λόγω του πλούσιου μεγέθους βυζαντινών φορητών εικόνων που στεγάζονταν για λόγους προστασίας στο ναό του Αγίου Σπυρίδωνα, αποφασίστηκε η ίδρυση του Βυζαντινού Μουσείου Καστοριάς το 1989, το οποίο υπάγεται στην αρμοδιότητα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Καστοριάς. Σκοπός του Μουσείου ήταν τόσο να στεγαστεί και φυλαχθεί η πολιτιστική κληρονομιά των βυζαντινών χρόνων, όσο και η έκθεση της συλλογής και η λειτουργία οργανωμένων εργαστηρίων για τη συντήρηση της. Σημαντική λειτουργία του Μουσείου είναι επίσης η δυνατότητα παρουσίασης και δανεισμού της συλλογής των εικόνων σε διεθνείς εκθέσεις¹².

Μέχρι το 2013 φιλοξενούσε προσωρινή έκθεση με 35 φορητές εικόνες, η οποία καταλάμβανε τον έναν από τους τρεις εκθεσιακούς χώρους. Η έκθεση αυτή παρουσίαζε σημαντικές ελλείψεις και αδυναμίες, με συνέπεια την απουσία προβολής τόσο της σπουδαιότητας και της μοναδικότητας των εικόνων και της ιστορίας της πόλης. Για το λόγο αυτό, το 2010 εκπονήθηκε μουσειολογική μελέτη από την 16^η Εφορεία Βυζαντινών

¹¹ <https://kastoria.pdm.gov.gr/>

¹² https://el.wikipedia.org/wiki/Δήμος_Καστοριάς

Αρχαιοτήτων σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Υπουργείου Πολιτισμού. Η μελέτη αυτή καθώς και η Μουσειογραφική μελέτη ωρίμανσης και η πρόταση εσωτερικών διαρρυθμίσεων για την αναβάθμιση των χώρων του Μουσείου εντάχθηκαν στο πρόγραμμα ΕΣΠΑ Μακεδονία-Θράκη 2007-2013. Το νέο εκθεσιακό υλικό του Μουσείου επικεντρώνεται, κατά κύριο λόγο σε 75 φορητές εικόνες και βημόθυρα τέμπλου, 4 τμήματα αποτοιχισμένων τοιχογραφιών και 50 αντικείμενα μικροτεχνίας.

Το σπήλαιο του Δράκου βρίσκεται στη βόρεια πλευρά της πόλης λίγο πριν από την Μονή της Παναγίας Μαυριώτισσας. Στο εσωτερικό του υπάρχουν μεγάλα χερσαία και λιμναία τμήματα με εντυπωσιακό σταλακτικό διάκοσμο. Στο εσωτερικό του σπηλαίου του Δράκου εντοπίστηκαν παλαιοντολογικά κατάλοιπα, με κυριότερα τα οστά σπηλαιάς άρκτου ή αρκούδας των σπηλαίων, 7 υπόγειες λίμνες, 10 αίθουσες, 5 διαδρόμους – σήραγγες. Το 1998 εγκρίθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού η προμελέτη τουριστικής αξιοποίησης, με τις σχετικές εργασίες να ξεκινούν τελικά το 2007. Την κατασκευή του έργου ανέλαβε η Κοινοπραξία «Τελιγιωρίδης-Φελεκίδης ΑΤΕ» με συνεπίβλεψη της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας Βόρειας Ελλάδος.

Προκειμένου να μην αλλοιωθεί ο σταλακτικός διάκοσμος του εσωτερικού του σπηλαίου, όλες οι εργασίες που στόχευαν στην επισκεψιμότητα του σπηλαίου και τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου έγιναν με ήπιες μεθόδους. Οι εξωτερικές παρεμβάσεις στο χώρο πραγματοποιήθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να διατηρηθεί η ντόπια αρχιτεκτονική παράδοση και τα ντόπια υλικά. Η λειτουργία του Σπηλαίου ως τουριστικός πόλος ξεκίνησε το 2009.

Τα Ραγκουτσάρια της Καστοριάς, δηλαδή τα καρναβάλια, γιορτάζονται κάθε χρόνο στις 6-8 Ιανουαρίου και αποτελούν αναβίωση των αρχαίων Διονυσιακών τελετών και σύμφωνα με τους ντόπιους είναι γιορτή με σκοπό να ξεχάσουν τα προβλήματα της χρονιάς. Στα Ραγκουτσάρια παίρνουν μέρος Καστοριανοί και επισκέπτες αλλά και ορχήστρες με χάλκινα όργανα από τις περιοχές της Μακεδονίας, Σερβίας, Βουλγαρίας και Σκοπίων. Η έναρξη του καρναβαλιού πραγματοποιείται τα Θεοφάνια, μετά την ρίψη του σταυρού και τον αγιασμό των υδάτων. Με επίκεντρο την οδό Μητροπόλεως και την πλατεία Ομονοίας με

τελικό προορισμό την πλατεία Ντολτσό, οι μεταμφιεσμένοι πηγαиноέρχονται χορεύοντας και διασκεδάζοντας¹³.

Την δεύτερη μέρα, κάθε παρέα πηγαίνει στα σπίτια για να διώξουν τα κακά πνεύματα και να παροτρύνουν τους οικοδεσπότες να συμμετέχουν και αυτοί στο ξέφρενο γλέντι. Την τρίτη ημέρα κορυφώνονται οι εκδηλώσεις με την μεγάλη παρέλαση (πατερίτσα) των αρμάτων και των μεταμφιεσμένων (μπουλουκιών και σχολικών ομάδων), η οποία ξεκινά από το Δημαρχείο, φτάνει στην πλατεία Ομονοίας και διασχίζοντας την οδό Μητροπόλεως καταλήγει στην πλατεία Ντολτσό. Κατά τη διάρκεια της παρέλασης η οποία διαρκεί αρκετές ώρες, παίρνουν μέρος τα σχολεία και οι παρέες που παρελαύνουν με τα πόδια και με τη συνοδεία των οργάνων. Στη συνέχεια βραβεύονται οι καλύτερες συμμετοχές στις διάφορες κατηγορίες (εμφάνιση, θέαμα, σάτιρα, παράδοση) με την παράδοση αναμνηστικών.

Χαρακτηριστικά έθιμα της αποκριάς που εξακολουθούν να τηρούνται είναι οι μπουμπούνες, ο χάσκαρης, οι παλιαπούλες. Οι μπουμπούνες είναι φωτιές που ανάβουν στις πλατείες την Κυριακή της αποκριάς. Όλοι οι παριστάμενοι πηδούν πάνω από τα αναμμένα κάρβουνα «για να ρίξουν τους ψύλλους και να απαλλαγούν από το κακό». Οι παλιαπούλες είναι το αντίστοιχο έθιμο που γίνεται στο Άργος Ορεστικό. Στα σπίτια, μετά το βραδινό φαγητό παίζουν τον χάσκαρη, προσπαθούν δηλαδή, να αρπάξουν με το στόμα ένα βρασμένο αυγό, που κρατά ο πιο ηλικιωμένος κρεμασμένο στην άκρη μιας κλωστής.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Καστοριάς βρίσκεται δίπλα στο Άργος Ορεστικό και στεγάζεται σε αίθουσα του Πολιτιστικού Κέντρου του ομώνυμου Δήμου. Φιλοξενεί ευρήματα από το κεντρικό τμήμα της αρχαίας Ορεστίδος οργανωμένα σε τέσσερις θεματικές ενότητες:

- 1100-550 π.Χ.: παρουσιάζεται μια εντυπωσιακή συλλογή χάλκινων κοσμημάτων, τελετουργικών αντικειμένων, δοράτων, πήλινων αγγείων και αναπαραστάσεις ανδρικών, γυναικείων και βρεφικών ταφών.
- το Βασίλειο της Ορεστίδος: 550-359 π.Χ.: περιλαμβάνει ένα χάλκινο αγαλμάτιο συμποσιαστή, ταφικές επιγραφές, μια μαρμάρινη Σφίγγα, τμήμα μιας επιτύμβιας στήλης και κτερισμάτων από τάφους της κλασικής περιόδου.

¹³ <https://kastoria.pdm.gov.gr/>

- Η Τρίτη ενότητα περιλαμβάνει αιχμή μιας Μακεδονικής σάρισσας, μια μοναδική ασπίδα φάλαγγας του παιονικού πεζικού και αναθηματικές επιγραφές.
- Περίοδος μεταξύ της παράδοσης της Ορεστίδος στους Ρωμαίους (200 π.Χ.) και την ίδρυση της Διοκλητιανούπολης περίπου το 300 μ.Χ.

Στους πρώτους αιώνες της οθωμανικής κατάκτησης (15ος -16ος αι.), η οικονομική άνθηση και η συνεχής επικοινωνία με τα μεγάλα κέντρα της Βαλκανικής, την Αδριατική θάλασσα και τη Βενετία, συνέβαλε δραστικά στη δημιουργία στενών επαφών της Καστοριάς με σημαντικά καλλιτεχνικά κέντρα, ενώ παράλληλα έδωσε τη δυνατότητα στους Καστοριανούς να χρηματοδοτούν έργα τέχνης. Στους επόμενους αιώνες (17ος – 18ος αι.), η Καστοριά γνωρίζει μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη. Στην πόλη, κυρίως στις συνοικίες Απόζαρι και Ντολτσό, κτίζονται πλούσια αρχοντικά μαρτυρούν την ευμάρεια και τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα του ελληνικού στοιχείου της πόλης¹⁴. Τα κτίσματα παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον ως προς την αρχιτεκτονική, τη διακόσμηση, τη ζωγραφική τους αλλά και την τοιχοδομία τους. Τα περισσότερα από αυτά σώζονται και διατηρούνται μέχρι και σήμερα ενώ αρκετά (αναλύονται ακολούθως) έχουν διαμορφωθεί σε μουσεία και μπορούν να επισκεφθούν:

- Στο αρχοντικό Νεράντζη Αϊβάζη που χτίστηκε στα τέλη του 18ου αιώνα στη συνοικία Ντολτσό στεγάζεται το Λαογραφικό Μουσείο της πόλης της Καστοριάς.
- Στο αρχοντικό των Αδερφών Εμμανουήλ που κτίστηκε το 1750 στη συνοικία του Ντολτσό, φιλοξενείται μια σημαντική συλλογή από παραδοσιακές στολές της πόλης της Καστοριάς και των γύρω περιοχών. Ο επισκέπτης βλέποντας τις γυναικείες και ανδρικές φορεσιές και τα κοσμήματα που τις συνόδευαν μπορεί να γνωρίσει τα κοινωνικά στρώματα των περασμένων αιώνων και να διαπιστώσει επιρροές από την Ευρωπαϊκή μόδα αλλά και τις ενδυματολογικές συνήθειες άλλων περιοχών που επισκέπτονταν οι Καστοριανοί λόγω του εμπορίου της γούνας.
- Το Δεληγιάνειο μουσείο βρίσκεται επίσης στη συνοικία Ντολτσό και από το 1977 τελεί υπό την φροντίδα του συλλόγου Κυριών Καστοριάς. Στεγάζει εκθέματα που οι παλιές Καστοριανές φυλούσαν στα σεντούκια τους, όπως εργόχειρα, υφαντά και είδη οικιακής χρήσης που τα είχαν είτε σαν κειμήλια είτε σαν προικιά.
- Το Αρχοντικό Πηχεών κτίστηκε το 18ο αιώνα στη συνοικία Ντολτσό και στεγάζει από το 2010 το μουσείο Μακεδονικού Αγώνα το οποίο λειτουργεί υπό την εποπτεία του Συλλόγου Φίλων Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα. Στα εκθέματα του μουσείου περιλαμβάνονται

¹⁴ https://el.wikipedia.org/wiki/Δήμος_Καστοριάς

κειμήλια απογόνων Μακεδονομάχων, φωτογραφίες από την πρώιμη φάση και τη περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα, στολές Μακεδονομάχων αγωνιστών και παραδοσιακές Καστοριανές στολές. Η ίδρυση του μουσείου επετεύχθη με την συμπληρωματική χρηματοδότηση του ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου.

Στο Μαυροχώρι της Καστοριάς βρίσκεται από το 2009 το Μουσείο Κέρινων Ομοιωμάτων Λαογραφίας και Προϊστορίας στο οποίο παρουσιάζονται σκηνές καθημερινού βίου του λαού μας, αναβιώνοντας ήθη και έθιμα. Οι κέρινες φιγούρες σε φυσικό μέγεθος παριστάνουν απλοϊκούς γραφικούς τύπους κάθε ηλικίας, του χωριού και της πόλης την ώρα της δουλειάς και του μόχθου με στολές εποχής. Στον μουσείο συστεγάζεται και η συλλογή του κ. Νικόλαου Πιστικού με ακριβείς μικρογραφίες των κυριότερων αρχοντικών, βυζαντινών εκκλησιών και μνημείων του νομού Καστοριάς.

Το μεγαλύτερο ενυδρείο γλυκού νερού των Βαλκανίων στεγάζετε σε ένα διάροφο κτίριο 450 τετραγωνικών μέτρων. Ο επισκέπτης έχει την δυνατότητα να δει από κοντά τα περισσότερα ψάρια και υδρόβια είδη που ζουν στις λίμνες και στα ποτάμια της χώρας. Το ενυδρείο βρίσκεται στο Περιβαλλοντικό Πάρκο του Δήμου Καστοριάς στην είσοδο της πόλης.

Στο Νεστόριο γίνεται κάθε καλοκαίρι, και συγκεκριμένα το τελευταίο Σαββατοκύριακα του Ιουλίου, το River Party, που περιλαμβάνει μουσικές εκδηλώσεις και κατασκήνωση με τη συμμετοχή γνωστών καλλιτεχνών. Ο θεσμός ξεκίνησε το 1978, από παιδιά μεταναστών, που έρχονταν τα καλοκαίρια για διακοπές στο χωριό τους και οργάνωναν μικρά πάρτι στο ποτάμι, καθώς δεν υπήρχαν άλλες μορφές διασκέδασης. Με τα χρόνια οργανώθηκε περισσότερο, δημιουργώντας τον θεσμό των River Party που μιμήθηκαν σε πολλές άλλες περιοχές της χώρας έκτοτε. Το 2010 ο Δήμος Νεστορίου αποφάσισε να προκηρύξει διαγωνισμό για την ανάληψη της διοργάνωσης. Η ταυτότητα του River Party επανήλθε. Ύστερα από 35 χρόνια η περιοχή, τις ημέρες του Φεστιβάλ, αποκτά ιδιαίτερη κινητικότητα καθώς περισσότερα από 50.000 άτομα κατασκηνώνουν ή αναζητούν κατάλυμα στους γύρω ξενώνες και τα ξενοδοχεία της περιοχής. Η επισφράγιση της επιτυχίας του Φεστιβάλ υπογραμμίζεται από την κατάταξή του στη 12η θέση στα σημαντικότερα ευρωπαϊκά φεστιβάλ του Europe Festival Awards 2012 αλλά και από την «εξαφάνιση», μέσα σε λίγες ώρες, των 1.000 πενήμερων εισιτηρίων από την ηλεκτρονική τους κυκλοφορία¹⁵.

¹⁵ <https://kastoria.pdm.gov.gr/>

4.5. Swot Analysis

Με βάση τα στοιχεία των προηγούμενων ενοτήτων και ερευνών-μελετών που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί στα πλαίσια περιφερειακών προγραμμάτων (ΕΣΣΒΑΑ Καστοριάς, 2018), γίνεται μια ανάλυση ισχυρών σημείων-ευκαιριών-αδύναμων σημείων-απειλών (SWOT Analysis) της Π.Ε. Καστοριάς. Σκοπός της ανάλυσης αυτής είναι να παρουσιαστούν συγκεντρωτικά τα κύρια χαρακτηριστικά της Π.Ε. αλλά και να αποτελέσουν μια βάση για μελλοντικές αναπτυξιακές στρατηγικές. Η Swot Analysis είναι ένα χρήσιμο εργαλείο ανάλυσης και εκτίμησης, τόσο σε επίπεδο επιχειρήσεων όσο και σε επίπεδο δημοσίου, η οποία είναι απαραίτητο να χρησιμοποιείται κατά τακτικά χρονικά διαστήματα ώστε να υπάρχει εικόνα της τρέχουσας κατάστασης της Π.Ε.

Δυνατά σημεία:

Η Π.Ε Καστοριάς διακρίνεται για τη φυσική της ομορφιά και ποικιλομορφία καθώς και για τον πολιτισμικό της πλούτο. Ο συνδυασμός αυτών μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης τουριστών καθώς και τη βάση για ένα πλάνο Marketing & Branding για την ανάπτυξη ελκυστικότητας και τη διαμόρφωση τουριστικής πολιτικής, τα οποία έως σήμερα δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς. Παράλληλα, λόγω της θέσης της, υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης έργων, όπως η περαιτέρω εκμετάλλευση του Αεροδρομίου, η ίδρυση νέου Πανεπιστημίου και η αξιοποίηση των υπαρχόντων ΤΕΙ.

Επιπροσθέτως, η ιδιαίτερη εξειδίκευση στον κλάδο της γουνοποιίας θέτει τη γούνα ως εξαγωγικό προϊόν για την περιοχή και την Καστοριά ως brand name του προϊόντος. Τέλος, υπάρχουν ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξης καλλιέργειών βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν και σε ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

Αδυναμίες:

Η ανεπαρκής προβολή, η χαμηλή τουριστική κίνηση και η περιορισμένη αντίληψη των δυνατοτήτων ανάπτυξης του τουρισμού είναι μόνο μερικά από τα χαρακτηριστικά που πλήττουν την οικονομία και την επιχειρηματικότητα της περιοχής. Παράλληλα, η εποχικότητα αρκετών επαγγελμάτων και η έλλειψη καινοτομίας και εξειδίκευσης στις νεότερες γενιές οδηγούν σε αύξηση της ανεργίας, κλείσιμο επιχειρήσεων, μείωση ανταγωνιστικότητας μειωμένες ευκαιρίες επαγγελματικής εξέλιξης.

Επιπλέον, τόσο τα ανωτέρω όσο και η απομόνωση του νομού και ο δριμύς χειμώνας οδηγούν σε μετακινήσεις πληθυσμού με άμεσο αποτέλεσμα την πληθυσμιακή αποδυνάμωση και γήρανση του πληθυσμού. Τέλος, λόγω των υψηλών ποσοστών ανεργίας και των ελλειμματικών υποδομών πρόνοια, σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού αντιμετωπίζει συνθήκες φτώχειας

Ευκαιρίες:

Μέσω των διαφόρων Εθνικών και Κοινοτικών προγραμμάτων επιδοτήσεων, υπάρχουν πολλές ευκαιρίες για κατάρτιση και εκπαίδευση προσωπικού, καινοτομία και επιχειρηματικότητα και χρήση νέων τεχνολογιών οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν τόσο στην καθετοποίηση του κλάδου της γούνας, όσο στον πρωτογενή τομέα, κυρίως στις βιολογικές καλλιέργειες και την κτηνοτροφία. Η ύπαρξη του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας και του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας δίνουν τη δυνατότητα συνεργασιών των επιχειρήσεων αλλά και του δήμου με τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και νέες έρευνες και καινοτόμες δράσεις, ενισχύοντας έτσι και τις διαδημοτικές συνεργασίες.

Μεγάλο μέρος των προγραμμάτων αυτών επικεντρώνονται και στο περιβάλλον και κλιματική αλλαγή. Μέσω αυτών λοιπόν, μπορούν να πραγματοποιηθούν ενεργειακές αναβαθμίσεις σε κτίρια, εξοικονόμηση ενέργειας καθώς και χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Απειλές:

Η μεγάλη εξάρτηση του νομού στον κλάδο της γούνας και η έλλειψη άλλων κλάδων μεταποιητικών επιχειρήσεων δεν αφήνουν περιθώρια ανάπτυξης στην περιοχή. Παράλληλα, η κουλτούρα που επικρατεί στην περιοχή ως προς τον περιορισμό της επιχειρηματικής δραστηριότητας εντός των ορίων της Περιφέρειας καθώς και η μη ανάληψη νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών απειλεί εκ των έσω την ανάκαμψη και αξιοποίηση των δυνατών σημείων της περιοχής.

Τέλος, η ανεργία και η πολιτική και οικονομική αστάθεια δεν δίνουν τη δυνατότητα και τις ευκαιρίες στους κατοίκους για επιχειρηματικές επενδύσεις οδηγώντας τους είτε σε στασιμότητα είτε σε εγκατάλειψη της περιοχής.

Εικόνα 1 Swot Analysis Π.Ε. Καστοριάς

Ανάλυση SWOT				
	Δυνάμεις	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Οικονομικές προκλήσεις	2^{ος} ισχυρότερος πόλος συγκέντρωσης λειτουργιών Δημόσιας Διοίκησης και εμπορίου υπερτοπικής εμβέλειας στη Δυτική Μακεδονία Χώροι που συνδέονται με την ιστορία του τόπου και αποτελούν πόλους επισκεψιμότητας Ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς με στόχο την βελτίωση της ελκυστικότητας της πόλης Δυνατότητα ολοκληρωμένης προσέγγισης με βάση Σχέδιο Marketing για την ανάδειξη της φυσιογνωμίας της πόλης (city branding) Πολυμεσική τουριστική και πολιτισμική προβολή και διαμόρφωση τουριστικής πολιτικής στην Δυτική Μακεδονία Ωρίμανση μελετών για την υποβολή προτάσεων υλοποίησης έργων	Ραγδαία πτώση επιχειρηματικής δραστηριότητας στην περιοχή Μη ύπαρξη σταθερής εργασίας - Εποχικότητα Μειωμένη επαγγελματική κινητικότητα Λίγες ευκαιρίες για επαγγελματική εξέλιξη - εγκλωβισμός σε περιορισμένες παραδοσιακές επαγγελματικές ενασχολήσεις, λόγω έλλειψης ικανών επαγγελματιών δεξιοτήτων Έλλειψη δομών παρακολούθησης των εξελίξεων στην τοπική αγορά εργασίας Ανεπαρκής προβολή και αξιοποίηση πλούσιου αποθέματος πολιτιστικής κληρονομιάς Χαμηλή τουριστική κίνηση: Η περιοχή είναι εκτός του βασικού τουριστικού κυκλώματος και υπάρχει σχετική απομόνωση από τα τουριστικά δρώμενα Περιορισμένη αντίληψη των δυνατοτήτων ανάδειξης τουριστικής ταυτότητας και ασαφής τουριστική ταυτότητα, με αποτέλεσμα η περιοχή να μην αποτελεί τουριστικά αναγνωρίσιμο προορισμό.	Αποτελεσματική αξιοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης, εκπαίδευσης & δια βίου μάθησης, αλλά και ενεργητικής απασχόλησης, επιχειρηματικότητας και αυτοαπασχόλησης. Δημιουργία δομών για την προώθηση της καινοτομίας & της επιχειρηματικότητας, για τη δημιουργία τοπικού κεφαλαίου για την ισχυροποίηση των σχέσεων έρευνας και παραγωγής κ.α Δυνατότητες που προσδίδουν οι νέες τεχνολογίες, η δικτύωση και οι διατοπικές και διακρατικές συνεργασίες στην προσπάθεια άρσης της απομόνωσης Συνεργασία με ακαδημαϊκά ιδρύματα, για την υλοποίηση καινοτόμων δράσεων Ενίσχυση διασυνοριακής επιχειρηματικότητας με την αξιοποίηση της γνώσης των αγορών	Δυσμενής οικονομική συγκυρία Δυσχερέστατο επιχειρηματικό περιβάλλον για την πραγματοποίηση επενδύσεων (υψηλή φορολογία, οικονομική αστάθεια, υψηλό κόστος λειτουργίας, πολύπλοκη νομοθεσία). Δυσκολία στην εξασφάλιση κεφαλαίων για πραγματοποίηση επενδύσεων, λόγω δυσχερειών στη συγκέντρωση δανειακών πιστώσεων. Μεγάλες καθυστερήσεις στη καταβολή στους δικαιούχους, των επιδοτήσεων από τα προγράμματα ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.

Περιβαλλοντικές προκλήσεις	Υπαρξη πολλών θεσμοθετημένων προστατευόμενων περιοχών Natura, καθώς και αξιόλογης και σπάνιας χλωρίδας και πανίδας Τοπικό Δημοτικό Σχέδιο Διαχείρισης Απορριμμάτων Δήμου Καστοριάς Δεν καταγράφονται οχλούσες δραστηριότητες στην περιοχή Ολοκλήρωση δακτυλίου παράκαμψης της πόλης	Αλλοίωση αρχικού παραδοσιακού ιστού και των κοινόχρηστων χώρων Εγκατάλειψη και φθορά αρχιτεκτονικού αποθέματος στο παραδοσιακό τμήμα της πόλης Ανεπαρκής συντήρηση και ύπαρξη φθορών σε πλατείες Δυσκολίες προσβάσεων, αδυναμία εφαρμογής προβλεπόμενης ρυμοτομίας στο παραδοσιακό τμήμα λόγω σφαλμάτων σχεδιασμού Θύλακες υψηλής πυκνότητας με δυσχερείς προσπελάσεις και έλλειψη ελεύθερων χώρων εξαιτίας τρόπου δόμησης και εντατικής εκμετάλλευσης του αστικού εδάφους σε ένα δύσκολο φυσικό ανάγλυφο Συγκρούσεις χρήσεων (καταλήψεις τμημάτων παραλίων κοινόχρηστων χώρων από τους εκμισθωτές- παρεμπόδιση κίνησης πεζών, ΑμεΑ, ποδηλατών) Έντονο κυκλοφοριακό πρόβλημα κατά τις ώρες αιχμής στο κέντρο της πόλης Περιορισμένη συμμετοχή κοινού στις δράσεις καθαριότητας και προστασίας περιβάλλοντος	Αντιμετώπιση των φαινομένων υποβάθμισης του περιβάλλοντος με τη χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας Χρήση σύγχρονων τεχνολογιών και λαμπτήρων που επιτυγχάνουν επαρκή εξοικονόμηση ρεύματος	Κίνδυνος επιβολής περιβαλλοντικών προστίμων σε περίπτωση μη κάλυψης των απαιτήσεων της ΕΕ.
Κλιματικές προκλήσεις	Ενεργειακές αναβαθμίσεις δημοτικών κτιρίων, υποδομών και εξοπλισμού	Μεγάλη κατανάλωση ενέργειας, πεπαλαιωμένα δημόσια κτίρια Δριμύς χειμώνας μεγάλης διάρκειας Η οικονομική κρίση οδηγεί σε καύση ξυλείας που επιβαρύνει την ατμόσφαιρα	Αξιοποίηση Κοινοτικών και Εθνικών Προγραμμάτων	Κλιματική αλλαγή
Δημογραφικές προκλήσεις		Πληθυσμιακή αποδυνάμωση	Αξιοποίηση ενεργού γήρανσης	
Κοινωνικές προκλήσεις	Βελτίωση συνθηκών πρόσβασης στην απασχόληση για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες	Διάρρηξη κοινωνικού ιστού λόγω υψηλών επιπέδων ανεργίας Ελλειμματικές δομές πρόνοιας δεν είναι ικανές να στηρίξουν το οικονομικά υποβαθμισμένο τμήμα του αστικού πληθυσμού που αυξάνεται	Αξιοποίηση κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας Συσπείρωση των τοπικών φορέων για αντιμετώπιση των προβλημάτων της περιοχής Συνέργεια των προγραμμάτων του Δήμου και των εθελοντικών οργανώσεων με τους επί μέρους στόχους της κοινωνικής ενσωμάτωσης	Προβληματική βιωσιμότητα δομών λόγω χρηματοδοτικών περιορισμών

Κεφάλαιο 5 Ανάλυση ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων

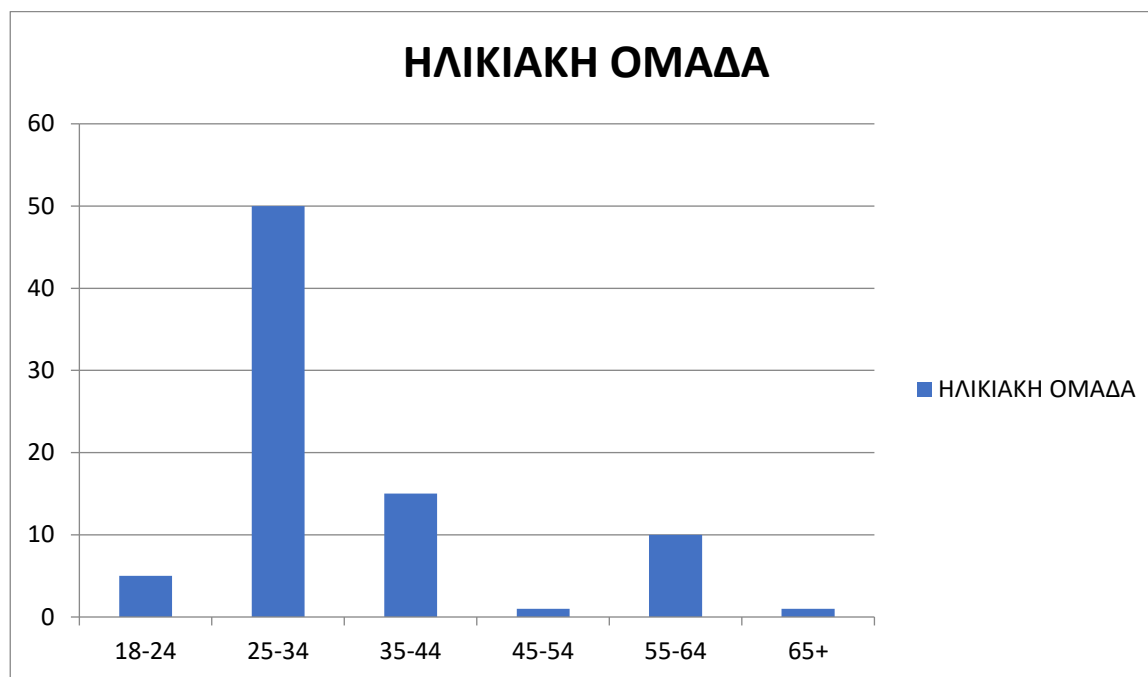
5.1. Ερωτηματολόγια

Με βάση τις νεότερες μεθόδους και τρόπο οργάνωσης των πόλεων, η αναπτυξιακή στρατηγική μιας πόλης αφορά το κοινωνικό σύνολο και όχι μόνο τη διοικητική και τεχνική υπηρεσία ενός δήμου. Κρίνεται απαραίτητο πλέον η διαδικασία αυτή να είναι πιο συμμετοχική και δημοκρατική. Είναι κατανοητό άλλωστε ότι η τοπική κοινωνία έχει καλύτερη γνώση των καθημερινών προβλημάτων και αναγκών του τόπου της, επομένως σε σημαντικές αποφάσεις του δήμου θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να εκφράσουν τη γνώμη και τις προτάσεις τους.

Στα πλαίσια της εργασίας, μοιράστηκαν 95 ερωτηματολόγια, εκ των οποίων συμπληρώθηκαν τα 82, σε ανθρώπους που είτε κατοικούν μόνιμα στην Καστοριά είτε κατάγονται και έζησαν για κάποιο διάστημα σε αυτή. Στα ερωτηματολόγια περιέχονται 6 ομάδες ερωτήσεων (για μια πιο αναλυτική περιγραφή βλ. Παράρτημα Ι). Οι ερωτήσεις αυτές αφορούν καταρχάς δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων, τη μόνιμη κατοικία τους, την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης στην Καστοριά (πλεονεκτήματα-μειονεκτήματα), την αξιολόγηση των υποδομών της πόλης, την αξιολόγηση της δράσης του δήμου σε διάφορα κρίσιμα ζητήματα καθώς και προτάσεις και προσδοκίες τους για την καλύτερη αξιοποίηση των δυνατών της σημείων.

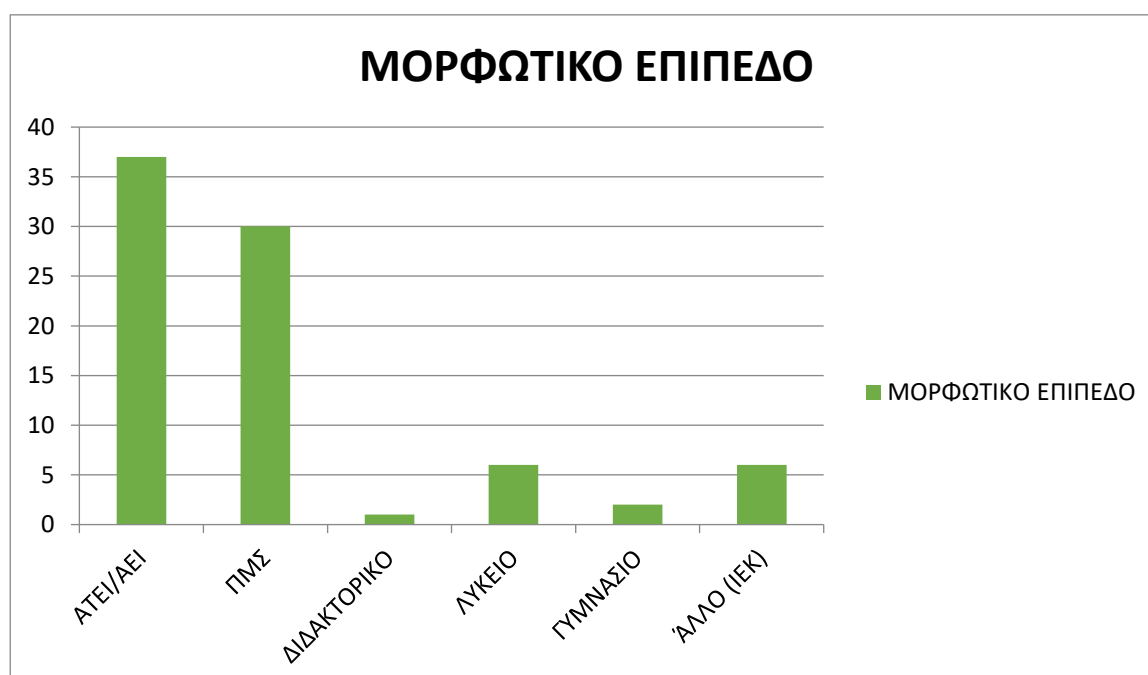
5.1.1. Δημογραφικά Στοιχεία. Από τους 82 συμμετέχοντες, 58,54% ήταν γυναίκες και 41,46% άνδρες. Ως προς την ηλικιακή ομάδα, οι επιλογές ξεκινούσαν από τα 18 έτη ώστε να είναι όλοι ενήλικες. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ανήκουν στην παραγωγική ηλικιακή ομάδα, δηλαδή 25-44 ετών, ενώ ένας μόνο συμμετέχοντας ήταν άνω των 65 ετών.

Γράφημα 1 Ηλικιακή ομάδα συμμετεχόντων

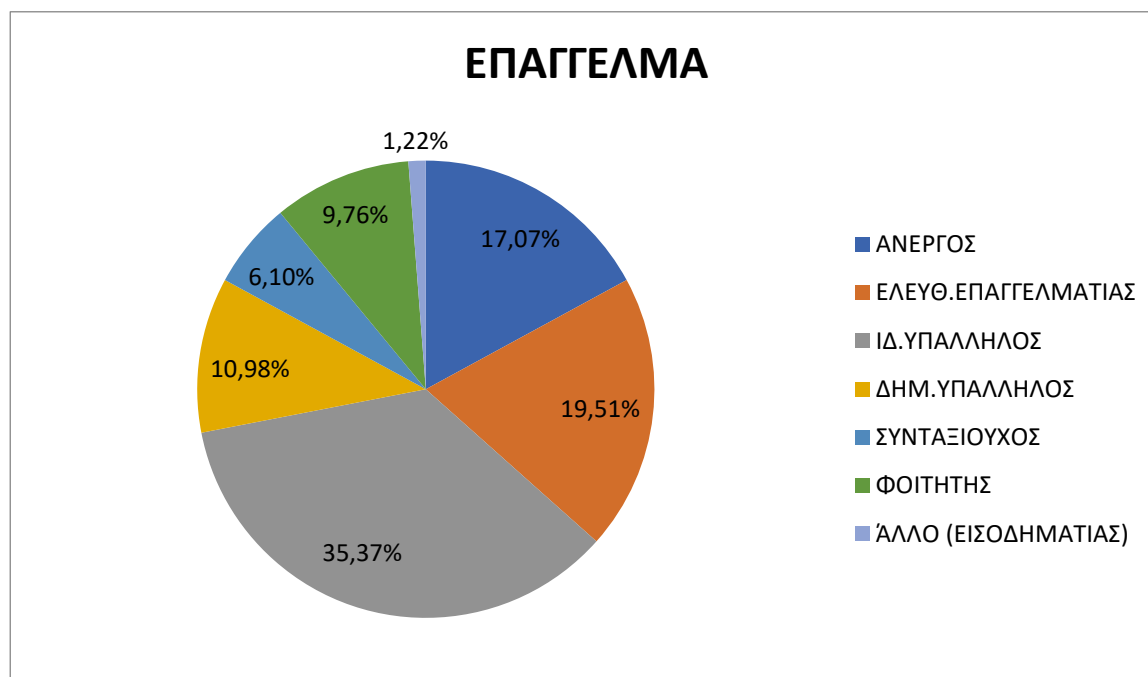
Το επόμενο γράφημα παρουσιάζει το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων εκ των οποίων η πλειοψηφία είναι κάτοχοι είτε πτυχίου ΑΕΙ/ΤΕΙ είτε μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών. Το 9,75%, οι οποίοι μάλιστα ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 35-44 ή 55-64, απάντησε ότι έχουν τελειώσει το γυμνάσιο ή το λύκειο.

Γράφημα 2 Εκπαιδευτικό επίπεδο συμμετεχόντων

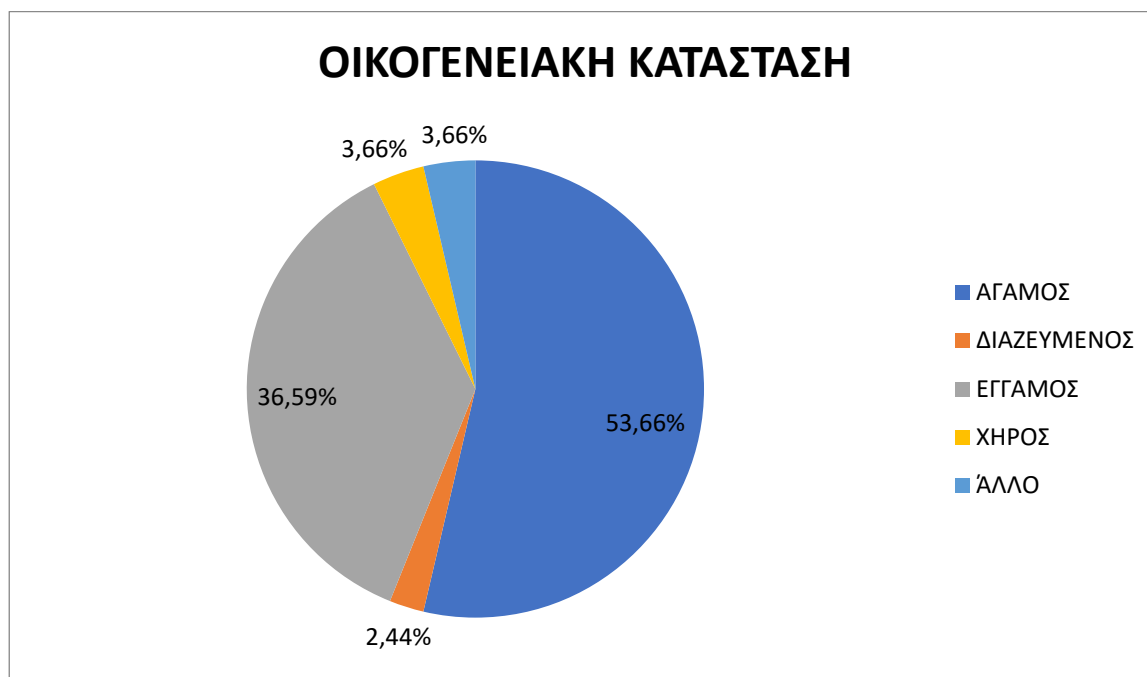
Το γράφημα 3 παρουσιάζει το επάγγελμα του καθενός, με ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 17,07% να είναι άνεργοι. Το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στους ιδιωτικούς υπαλλήλους (35,36%) ενώ δεν είναι λίγοι αυτοί που είναι ελεύθεροι επαγγελματίες (19,51%).

Γράφημα 3 Επαγγελματική κατάσταση συμμετεχόντων

Τέλος, ως προς την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων, το 53,66% είναι άγαμοι και ακολουθεί το 36,59% που αποτελεί τους έγγαμους, ενώ μόλις το 2,44% είναι διαζευγμένοι.

Γράφημα 4 Οικογενειακή κατάσταση συμμετεχόντων

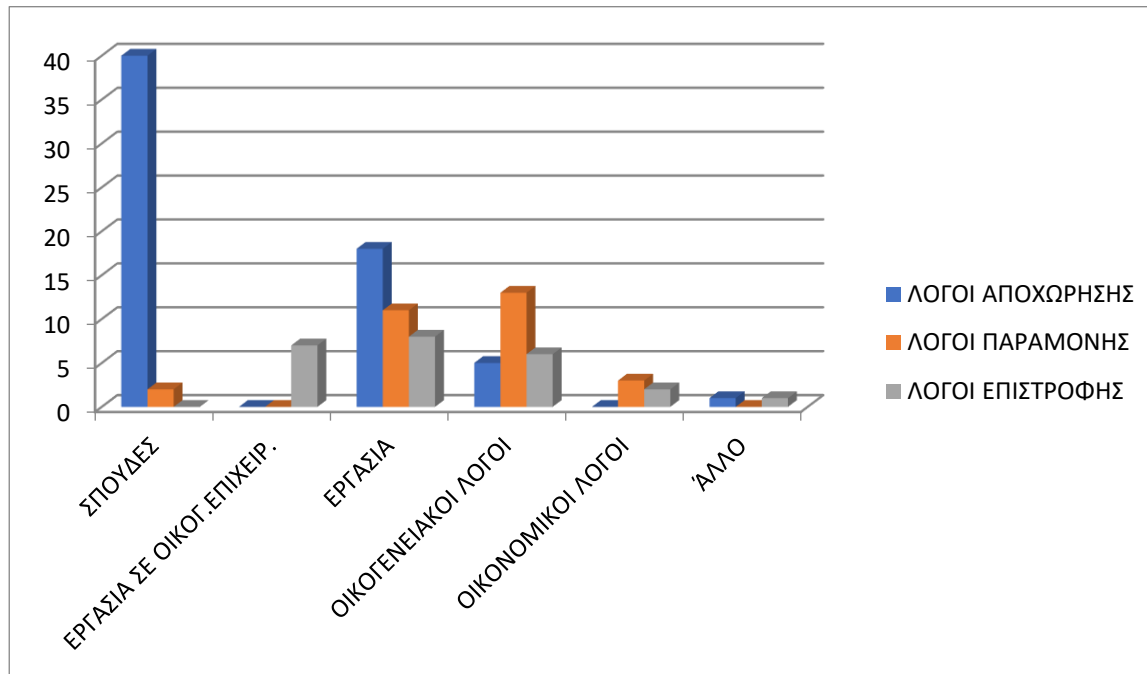

5.1.2. Μόνιμη Κατοικία. Στην ενότητα αυτή, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με την τρέχουσα μόνιμη κατοικία τους, τους λόγους για τους οποίους μετακόμισαν ή όχι από την Καστοριά καθώς και αν μετάνιωσαν για την εκάστοτε επιλογή τους.

45 από τους 82 συμμετέχοντες είναι κάτοικοι Καστοριά ενώ οι υπόλοιποι ζουν είτε εκτός Νομού Καστοριάς (29 άτομα) είτε στο εξωτερικό (8 άτομα). Στην ερώτηση αν έχουν φύγει από την Καστοριά για διάστημα μεγαλύτερο των 2 ετών, το 78% απάντησε θετικά και το 22% αρνητικά. Οι βασικές πόλεις μετακόμισης ήταν η Θεσσαλονίκη (29%) ή άλλες μεγαλύτερες πόλεις -31%- (Λάρισα, Ιωάννινα, Ηράκλειο) και η Αθήνα (20%), ενώ ακολουθούν αυτοί που προτίμησαν το εξωτερικό (13%) και τέλος αυτοί που προτίμησαν μια μικρότερη πόλη (4%). Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα συνάδει με τη γενικότερη τάση που υπάρχει για αστικοποίηση και εσωτερική μετακίνηση του πληθυσμού σε μεγαλύτερες πόλεις, κυρίως λόγω καλύτερων συνθηκών και περισσότερων ευκαιριών επαγγελματικής εξέλιξης. Οι κύριοι λόγοι μετακόμισης από την Καστοριά, όπως βλέπουμε και στο παρακάτω διάγραμμα, ήταν σπουδές και εργασία ενώ αντίθετα για όσους παρέμειναν στην Καστοριά, οι κύριοι λόγοι παραμονής τους ήταν οικογενειακοί και επαγγελματικοί. Σχετικά με όσους επέστρεψαν στην Καστοριά κατόπιν της περιόδου των 2 ετών, οι λόγοι ήταν

επίσης επαγγελματικοί (εργασία σε οικογενειακή επιχείρηση ή άλλη επαγγελματική αποκατάσταση) ή οικογενειακοί.

Γράφημα 5 Κύριοι λόγοι αποχώρησης, παραμονής ή επιστροφής στην πόλη της Καστοριάς

Τέλος, στην ερώτηση αν μετάνιωσαν για την επιλογή τους, βλέπουμε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων, είτε έφυγαν μόνιμα από την Καστοριά, είτε παρέμειναν σε αυτή είτε έφυγαν και επέστρεψαν, δεν μετάνιωσαν για την επιλογή τους. Σε κάθε μία από τις ανωτέρω περιπτώσεις, αυτοί που μετάνιωσαν για την επιλογή τους ήταν σε ποσοστό 4,76%, 22% και 22,73% αντίστοιχα.

5.1.3. Αξιολόγηση υπάρχουσας κατάστασης. Στην ομάδα αυτή, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με τους 3 λόγους που τους οδήγησαν να φύγουν ή να μείνουν στην Καστοριά. Με αυτό τον τρόπο, μπορούμε να βγάλουμε συμπέρασμα για τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της πόλης.

Ακολουθούν διαγράμματα με τα ανωτέρω αποτελέσματα, από οποία καταλαβαίνουμε ότι σημαντικό πλεονέκτημα της περιοχής είναι ο τρόπος ζωής, αναφορικά με την ποιότητα ζωής, το περιβάλλον, τον οικονομικότερο τρόπο ζωής, την εγγύτητα με τον άνθρωπο αλλά και την εγγύτητα με την οικογένεια. Από την άλλη μεριά, οι κύριοι λόγοι που απωθούν κάποιον από την πόλη είναι κυρίως η έλλειψη θέσεων εργασίας και

επαγγελματικής εξέλιξης, η πληθυσμιακή συρρίκνωση αλλά και οι ελλειμματικές μορφές ψυχαγωγίας και δημόσιων υποδομών. Όπως είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, τα στοιχεία αυτά αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα των μικρών πόλεων οι οποίες υστερούν σε σχέση με τις μεγαλύτερες ως προς την παροχή διαφόρων ειδών υπηρεσιών αλλά υπερτερούν σε άλλα ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Πίνακας 4 Οι 3 κυριότεροι λόγοι για τους οποίους θα παρέμεναν οι συμμετέχοντες στην πόλη της Καστοριάς

3 ΛΟΓΟΙ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ	40	24%
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	32	19%
ΕΓΓΥΤΗΤΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	31	18%
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΤΕΡΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΖΩΗΣ	26	15%
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ	22	13%
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΡΙΕΡΑΣ	7	4%
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	6	4%
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	3	2%
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ	2	1%

Πίνακας 5 Οι 3 κυριότεροι λόγοι για τους οποίους δεν θα παρέμεναν οι συμμετέχοντες στην πόλη της Καστοριάς

3 ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΛΛΕΙΨΗ ΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	27	26%
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΕΠΑΓ. ΕΞΕΛΙΞΗΣ	21	20%
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ	21	20%
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΣΥΡΡΙΚΝΩΣΗ	18	17%
ΕΛΛΕΙΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΦΟΡΕΩΝ	10	10%
ΔΡΙΜΥΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ	5	5%
ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ	2	2%
ΆΛΛΟ	0	0%

Ιδιαίτερα για την επαγγελματική αποκατάσταση και ευκαιρίες καριέρας, η συντριπτική πλειοψηφία του 83% θεωρούν ότι η πόλη δεν προσφέρει αξιόλογες ευκαιρίες επαγγελματικής αποκατάστασης ενώ μόλις 6% είναι θετικοί σε αυτή την άποψη. Από την άλλη μεριά, φαίνεται πως η Καστοριά προσφέρει έναν οικονομικό τρόπο ζωής, με το 72% των ερωτηθέντων να θεωρούν πως το εισόδημα του νοικοκυριού τους είναι επαρκές για τον τρόπο ζωής τους στην πόλη έναντι του μόλις 10% που θεωρεί το αντίθετο. Εν πάση

περιπτώσει, το 98% των συμμετεχόντων είτε θα πρότειναν σε κάποιον να επισκεφτεί την Καστοριά είτε να μείνει μόνιμα σε αυτή, με την πλειοψηφία βέβαια (65%) να προτείνει μόνο την επίσκεψη στην πόλη.

5.1.4. Αξιολόγηση υποδομών της πόλης. Στην τέταρτη ενότητα δόθηκαν ορισμένες βασικές λειτουργίες του δήμου καθώς και διάφορες μορφές ψυχαγωγίας και ζητήθηκε να αξιολογηθεί η επάρκεια και ποιότητα τους. Από τους επόμενους πίνακες, βλέπουμε ότι η πόλη της Καστοριάς υστερεί σημαντικά σε θέματα δραστηριοτήτων και ψυχαγωγίας, καθώς δεν προσφέρει ποικιλία και εναλλακτικούς τρόπους διασκέδασης ενώ τα δρώμενα (συνέδρια, μουσικές παραστάσεις, θέατρο) και το εμπόριο είναι επίσης σε πολύ χαμηλό επίπεδο. Αυτό που βρίσκεται σε καλύτερη κατάσταση με βάση τα κάτωθι αποτελέσματα, είναι οι λαϊκές αγορές, τα café-bar καθώς και τα εστιατόρια.

Παράλληλα, αναφορικά με τις υποδομές του δήμου, φαίνεται ότι δεν υπάρχει επαρκής πληροφόρηση σχετικά με τις δράσεις και τις υπηρεσίες του δήμου, στοιχείο το οποίο κρίνεται απαραίτητο για την ομαλή αναπτυξιακή στρατηγική ενός τόπου. Τα μέσα υπεραστικών και αστικών μετακινήσεων είναι σε χαμηλό επίπεδο ενώ αντίθετα το οδικό δίκτυο είναι επαρκές. Τα σχολεία είναι αυτά που έχουν λάβει μεγαλύτερο βαθμό αξιολόγησης, σε αντίθεση με το νοσοκομείο το οποίο θεωρείται ανεπαρκές.

Πίνακας 6 Αξιολόγηση των μορφών ψυχαγωγίας στην Καστοριά

ΜΟΡΦΕΣ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ	1	2	3	4	5	Μ.Ο.
ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	3	13	27	22	14	3,27
ΛΑΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ	5	12	29	29	7	3,26
ΜΟΥΣΕΙΑ/GALLERY/ΑΡΧ.ΧΩΡΟΙ	9	18	24	20	11	3,07
BARS/CLUBS/CAFÉ	2	16	34	19	6	2,95
SPORT ΣΕ ΝΕΡΟ/ΒΟΥΝΟ	18	21	18	19	6	2,68
CINEMA/ΘΕΑΤΡΟ	21	26	18	13	4	2,43
ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ	14	35	23	6	4	2,40
ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ	15	34	25	5	3	2,35
ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	38	23	19	1	1	1,83
ΣΥΝΕΔΡΙΑ/ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ	41	26	10	3	2	1,77
ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ	48	16	15	3	0	1,67
ΕΚΘΡΕΣΕΙΣ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ/ΒΙΒΛΙΩΝ	48	20	9	3	1	1,61

Σημείωση: Κλίμακα 0-5, με 0: εξαιρετικό χαμηλό, 5: εξαιρετικά υψηλό

Πίνακας 7 Αξιολόγηση των υποδομών του δήμου

ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΔΗΜΟΥ	1	2	3	4	5	M.O.
ΣΧΟΛΕΙΑ	7	9	28	30	8	3,28
ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ	9	9	34	21	9	3,15
ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ	7	12	38	15	10	3,11
ΥΠΕΡΑΣΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ	13	18	33	12	6	2,76
ΑΣΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ	17	24	22	17	2	2,55
ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	17	24	25	15	1	2,50
ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ	21	25	25	6	5	2,38
ΓΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ	23	26	22	5	6	2,33
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΔΗΜΟΥ	20	31	23	8	0	2,23

Σημείωση: Κλίμακα 0-5, με 0: εξαιρετικό χαμηλό, 5: εξαιρετικά υψηλό

Παράλληλα, στην ερώτηση σχετικά με την εξειδίκευση του προσωπικού του δήμου, φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό θεωρεί ότι ο δήμος δεν στελεχώνεται με εξειδικευμένο προσωπικό, καθώς ο μέσος όρος του βαθμού που έλαβε είναι 2,62/10. Στην ερώτηση που έγινε σχετικά με το βαθμό εγκληματικότητας στην Καστοριά, φαίνεται ότι το ποσοστό αυτό είναι αρκετά χαμηλό, με μόλις 2,17/10. Τέλος, με μέσο όρο 6,91/10 οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι η συμβολή των ΤΠΕ στη βελτίωση του τρόπου ζωής τους είναι αρκετά σημαντική.

Πίνακας 8 Αξιολόγηση λοιπών ζητημάτων Καστοριάς

ΑΛΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	M.O.
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	12	15	12	18	9	8	4	2	1	0	0	2,62
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	11	26	16	9	12	5	1	2	0	0	0	2,17

Σημείωση: Κλίμακα 0-10, με 0: εξαιρετικό χαμηλό, 10: εξαιρετικά υψηλό

Πίνακας 9 Αξιολόγηση λοιπών ζητημάτων Καστοριάς (2)

ΑΛΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	M.O.
ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΠΕ ΣΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΡΟΠΟΥ ΖΩΗΣ	1	2	1	4	3	13	5	9	19	11	13	6,91

Σημείωση: Κλίμακα 0-10, με 0: απολύτως μη σημαντικό, 10: απολύτως σημαντικό

5.1.5. Αξιολόγηση δράσης του δήμου. Στην ενότητα αυτή, παρουσιάστηκαν ορισμένα σημαντικά προβλήματα του δήμου καθώς και συγκεκριμένες ευκαιρίες ανάπτυξης και ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να αξιολογήσουν την δράση του δήμου ως προς την αντιμετώπιση ή αξιοποίηση των ανωτέρω. Με βάση τα κάτωθι αποτελέσματα, βλέπουμε ότι ο δήμος έχει λάβει πολύ χαμηλό βαθμό, κάτω του μετρίου, για όλες τις επιμέρους περιπτώσεις. Παρά τις πολλαπλές επιλογές σε προγράμματα χρηματοδότησης που έχει ένας δήμος, όπως αυτά αναλύθηκαν στο Κεφάλαιο 2, η αξιοποίηση τους κρίνεται ανεπαρκής από τους δημότες του.

Πίνακας 10 Αξιολόγηση της αξιοποίησης αναπτυξιακών ευκαιριών από το δήμο

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞ.ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ	1	2	3	4	5	Μ.Ο.
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ/ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ	27	32	20	3	2	2,11
ΔΙΑΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ	29	38	11	2	2	1,90
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	33	33	11	4	1	1,87
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ	40	29	8	5	2	1,85
ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ	38	32	7	3	1	1,71
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	53	21	7	1	0	1,46

Σημείωση: Κλίμακα 1-5, 1: καθόλου ικανοποιητικά, 5: πολύ ικανοποιητικά

Πίνακας 11 Αξιολόγηση της αντιμετώπισης σημαντικών προβλημάτων της πόλης από το δήμο

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ	1	2	3	4	5	Μ.Ο.
ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΟΣ ΦΟΡΤΟΣ	17	22	29	13	1	2,50
ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΛΙΜΝΗΣ	24	19	19	18	2	2,45
ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	26	26	19	10	1	2,20
ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜ.ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	22	33	23	2	2	2,13
ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΩΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ	31	28	18	2	3	2,00
ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	40	30	10	1	1	1,70
ΥΨΗΛΗ ΑΝΕΡΓΙΑ	51	22	5	2	2	1,56

Σημείωση: Κλίμακα 1-5, 1: καθόλου ικανοποιητικά, 5: πολύ ικανοποιητικά

Τέλος, στην ερώτηση που έγινε σχετικά με τη χρήση των ΤΠΕ στις υπηρεσίες του δήμου με σκοπό τη βελτίωση ζωής των κατοίκων, η συγκεκριμένη ερώτηση έλαβε υψηλό βαθμό με 6,91/10.

5.1.6. Προτάσεις συμμετεχόντων. Στην τελευταία ενότητα ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να δώσουν τις δικιές τους προτάσεις με βάση τις εμπειρίες και καθημερινότητα τους σχετικά με την ανάπτυξη της Καστοριάς. Από τους 82 συμμετέχοντες, οι 42 απάντησαν με προτάσεις που αφορούν κυρίως την τουριστική προβολή της Καστοριάς, την ανάπτυξη επιχειρηματικών κλάδων και επενδύσεων, ανάπλαση της πόλης, εκμετάλλευση κοινοτικών επιχορηγήσεων και καινοτομία (για μια πιο αναλυτική περιγραφή βλ. Παράρτημα II).

Οι προτάσεις των συμμετεχόντων ήταν αρκετά λεπτομερείς και δείχνουν το βάθος της γνώσης τους για τα πραγματικά προβλήματα της πόλης και τις δυνατότητες της. Εξάλλου, ένα βασικό χαρακτηριστικό της σημασίας της αποκέντρωσης και της τοπικής διοίκησης, είναι ότι οι δημότες γνωρίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό τις ανάγκες της περιοχής επομένως είναι οι πλέον κατάλληλοι ώστε να συμμετέχουν στις διαδικασίες ανάπτυξης της. Η πλειοψηφία αυτών θεωρεί ότι δεν πραγματοποιούνται αρκετές δράσεις προβολής της πόλης μέσω δρώμενων και πολιτιστικών εκδηλώσεων για τις οποίες η πόλη είναι φημισμένη. Προτείνεται η μεγαλύτερη και συχνότερη προβολή στο διαδίκτυο και η δημιουργία και ενίσχυση ενός brand name καθώς και η προσέλκυση ιδιαίτερα των γειτονικών χωρών για τουρισμό και επενδύσεις. Επιπλέον, σημαντική θεωρείται η στροφή προς τον πρωτογενή τομέα για την εκμετάλλευση των προϊόντων και πόρων της πόλης αλλά και την αξιοποίηση νέων επιστημόνων και νέων τεχνολογικών μέσων. Παράλληλα, προτείνεται η αξιοποίηση νέων μεθόδων παραγωγής και καινοτομίας στον κλάδο της γούνας και η στροφή της σε νέες ιδέες.

Η ανάπλαση διαφόρων περιοχών της πόλης θεωρείται εξίσου σημαντική όπως και η αξιοποίηση δημόσιων χώρων για εκδηλώσεις, εκθέσεις αλλά και κοινωνικές λειτουργίες. Καίριας σημασίας θεωρείται η επένδυση στους νέους της πόλης δίνοντας σημασία και φωνή στις ιδέες τους και στήριξη στις επιχειρηματικές τους δραστηριοτήτων, η οποία θα οδηγήσει σε νέες θέσεις εργασίας. Τέλος, η χρηματοδότηση είναι ένα από τα ζητήματα που απασχολεί τους συμμετέχοντες καθώς επιθυμούν τη δίκαιη κατανομή των κονδυλίων μεταξύ των περιφερειών της Δυτικής Μακεδονίας.

5.2. Συνεντεύξεις

5.2.1. Συνεντεύξεις με επιχειρήσεις της Καστοριάς. Κατά το δεύτερο μέρος της έρευνας, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με δύο επιχειρήσεις της Καστοριάς, οι οποίες είναι βιομηχανίες δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα εκ των οποίων η μία είναι ενεργή και η δεύτερη έχει διακόψει τη λειτουργία της. Σκοπός των συνεντεύξεων ήταν να διαπιστωθούν καταρχάς τα κύρια χαρακτηριστικά και ζητήματα λειτουργίας των επιχειρήσεων της πόλης καθώς και η στήριξη που έχουν από το δήμο ή την περιφέρεια. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με διοικητικά τους στελέχη (για μια πιο αναλυτική περιγραφή βλ. Παράρτημα ΙΙΙ).

Η πρώτη εξ αυτών αφορά βιομηχανία που ασχολείται με την παραγωγή και εμπόριο τροφίμων και ξεκινά τη δραστηριότητα της από το 1955. Αποτελεί οικογενειακή επιχείρηση με προσωπικό 21 ατόμων, εργατοτεχνιτών και υπαλλήλων, και μέσο όρο ετήσιου κύκλου εργασιών τα 1,3 εκατ. Ευρώ. Η επιχείρηση συνεχίζει τη δραστηριότητα της και σήμερα. Η δεύτερη επιχείρηση που επιλέχθηκε αφορά βιομηχανία που ασχολούνταν με την παραγωγή και εμπόριο επίπλων. Η δραστηριότητα της ξεκίνησε το 1992 και διακόπηκε το 2010. Η επιχείρηση μετρούσε προσωπικό 30 ατόμων, εργατοτεχνιτών και υπαλλήλων, αποτελούσε οικογενειακή επιχείρηση και είχε μέσο όρο ετήσιου κύκλου εργασιών τα 1,5 εκατ. ευρώ. κοινό χαρακτηριστικό τους αποτελεί η επιλογή του Νομού Καστοριάς για τη δραστηριότητα τους λόγω της μεγαλύτερης δύναμης και περισσότερου πληθυσμού που είχε η περιοχή τα προηγούμενα έτη αλλά και των κινήτρων-επιδοτήσεων που υπήρχαν από τη κυβέρνηση για μετεγκατάσταση σε παραμεθόριες περιοχές.

Και οι δύο επιχειρήσεις είδαν άνθιση στη δραστηριότητα τους κατά το διάστημα πριν την κρίση, δηλαδή 2007-2010 για την πρώτη και 2003-2005 για τη δεύτερη, το οποίο οφειλόταν κυρίως στους Ολυμπιακούς Αγώνες, την άνθιση της οικονομίας (εξαγωγές, οικοδομικός κλάδος, τουρισμός) και τα κίνητρα της επικρατούσας κυβέρνησης. Κατά το διάστημα της κρίσης, κυρίως 2009-2010, μας ανέφεραν ότι επηρεάστηκαν στο 100%, κυρίως ως προς το προσωπικό τους, στο οποίο χρειάστηκε να γίνουν περικοπές τουλάχιστον 50%, δραματική μείωση του τζίρου και του πελατολογίου και τελικά την διακοπή των εργασιών για τη δεύτερη και τη μείωση της δραστηριότητας για την πρώτη (μείωση χονδρικών πωλήσεων με πίστωση, έλλειψη χρηματοδότησης).

Σημαντικό χαρακτηριστικό των επιχειρήσεων αποτελεί το γεγονός ότι το πελατολόγιο τους αφορούσε τόσο το Νομό Καστοριάς όσο και όλη την Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό. Η Καστοριά είχε πολύ χαμηλότερη αγοραστική δύναμη σε σχέση με το υπόλοιπο πελατολόγιο αλλά οι όροι και σχέσεις συνεργασίας ήταν στα ίδια επίπεδα. Αντίθετα, ως προς τους προμηθευτές και οι δύο εταιρίες αποκτούσαν τις πρώτες ύλες τους από επιχειρήσεις εκτός του νομού ή και το εξωτερικό, είτε επειδή δεν υπήρχαν επαρκείς επιχειρήσεις συναφούς δραστηριότητας στην περιοχή είτε επειδή πολλές επιχειρήσεις που αποτέλεσαν προμηθευτές έκλεισαν τις επιχειρήσεις τους είτε επειδή οι όροι συνεργασίας δεν συνέφεραν (υψηλότερες τιμές, μικρό περιθώριο κέρδους, ανταγωνισμός). Τέλος, ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι η ανεύρεση εξειδικευμένου προσωπικού ήταν πολύ δύσκολη και για τις δύο επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούνταν κυρίως από ανειδίκευτους Καστοριανούς εργάτες τους οποίους έπρεπε να εκπαιδεύσουν οι ίδιοι. Ακόμα και διοικητικοί υπάλληλοι (γραμματείς, λογιστήριο) δεν είχαν κάποιο πτυχίο σχολής.

Ως προς τις σχέσεις με το δήμο και την περιφέρεια, και οι δύο επιχειρήσεις παρουσιάζονται απογοητευμένες από αυτές. Αναφέρουν ότι δεν υπήρχε καμία βοήθεια σε σχέση με την δραστηριότητα τους και μάλιστα υπήρχαν περιπτώσεις όπου ο δήμος ήταν ενάντια στην επιχείρηση και τους δημιούργησε προβλήματα. Την εποχή μέχρι το 2010 η λειτουργία της Περιφέρειας ήταν σχεδόν ανύπαρκτη ενώ δεν υπήρχε στήριξη ούτε από κρατικές υπηρεσίες. Επιπλέον αναφέρθηκε ότι κύριος σκοπός του δήμου ήταν η ψηφοθηρία και το όφελος υπέρ του μέσω προσωπικών σχέσεων με την επιχείρηση, χωρίς όμως να δίνει κίνητρα ή βοήθεια στις επιχειρήσεις. Η γραφειοκρατία ήταν χρονοβόρα και δύσκολη και απαιτούνταν πολλές διαδικασίες από διαφορετικές υπηρεσίες προκειμένου να επιτευχθεί ένα αποτέλεσμα ενώ οι επιδοτήσεις ήταν ανύπαρκτες. Αντίθετα, από τη μεριά των επιχειρήσεων υπήρχαν σημαντικές δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα όπως χορηγίες για την προβολή του δήμου, στήριξης απόρων και την εκκλησίας, εκδηλώσεις κοινωνικού ενδιαφέροντος και στήριξη της νεολαίας με διαμόρφωση χώρων αθλητισμού καθώς και δημιουργία θέσεων εργασίας.

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι επιχειρήσεις αυτές ήταν το κεφάλαιο κίνησης. Για τη μεν βιομηχανία τροφίμων δεν υπήρχαν επιδοτήσεις και χρηματοδότηση επομένως δεν είχαν τη δυνατότητα να αναπτύξουν μια πιο καθετοποιημένη παραγωγή με μείωση των πάγιων εξόδων τους, να προβάλλουν της εταιρίας τους και να ρυθμίσουν οφειλές. Από την άλλη, η βιομηχανία επίπλων αντιμετώπιζε επίσης σημαντικά προβλήματα χρηματοδότησης καθώς το τραπεζικό σύστημα νοσούσε και δεν υπήρχαν

κρατικά προγράμματα στήριξης αλλά και υποδομές στην πόλη για την καλύτερη λειτουργία. Αυτό που θεωρούν και οι δύο ότι χρειάζονταν από το δήμο και την περιφέρεια είναι προγράμματα για οικονομική στήριξη και εξεύρεση κεφαλαίων, υποδομές και εξοπλισμό και προγράμματα για εκπαίδευση-επιμόρφωση προσωπικού, καινοτομία και μηχανοργάνωση.

Τέλος, στην ερώτηση σχετικά με τις επιλογές τους αν ξεκινούσαν την επιχείρηση από την αρχή, και οι δύο επιχειρήσεις απάντησαν ότι δεν θα επέλεγαν να ιδρύσουν επιχείρηση στην Καστοριά. Ο λόγος γι' αυτό είναι ότι η Καστοριά είναι ασύμφορη και δεν συνιστάται για μια επιχείρηση που θέλει να έχει δραστηριότητα σε όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό καθώς εκεί μπορεί να έχει διπλάσια λειτουργικά έξοδα και χαμηλού επιπέδου προσωπικό, ενώ παράλληλα ο ανταγωνισμός είναι πολύ μεγάλος.

5.2.2. Συνεντεύξεις με Δημοτικές Υπηρεσίες. Κατά το τρίτο μέρος της έρευνας, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με διοικητικά μέλη του Δήμου Καστοριάς και Άργους Ορεστικού. Σκοπός των συνεντεύξεων ήταν να διαπιστωθούν τα κύρια προβλήματα του δήμου ως προς τη λειτουργία του αλλά και κάποιες βασικές διαδικασίες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με τους υπευθύνους Οικονομικής, Διοικητικής και Τεχνικής Υπηρεσίας, οι οποίοι ήταν αρκετά πρόθυμοι να συμμετέχουν και να συμβάλλουν στην έρευνα (για μια πιο αναλυτική περιγραφή βλ. Παράρτημα IV-VI).

Όσον αφορά την Οικονομική Διεύθυνση, αυτό που αναφέρεται είναι ότι η λειτουργία της υπηρεσίας είναι ομαλή ως προς τις κτιριακές υποδομές, υλικοτεχνικό και ηλεκτρονικό εξοπλισμό, τα οποία είναι επαρκή και η προμήθεια τους πραγματοποιείται άμεσα. Οι καθημερινές λειτουργίες της υπηρεσίας πραγματοποιούνται μέσω προγραμμάτων ΤΠΕ στα οποία πλέον βασίζεται η εργασία τους και τα οποία την διευκολύνουν ως προς την αποδοτικότητα της.

Αυτό στο οποίο φαίνεται να υστερεί η υπηρεσία είναι το ανθρώπινο δυναμικό. Λόγω συνταξιοδότησης πολλών υπαλλήλων κατά τα τελευταία έτη, υπάρχει έλλειψη προσωπικού με άμεσο αποτέλεσμα οι υπάρχοντες υπάλληλοι να αναλαμβάνουν περισσότερα παράλληλα καθήκοντα. Μία αύξηση του προσωπικού θα είχε θετικά αποτελέσματα στην αποδοτικότητα των εισπρακτικών μηχανισμών της υπηρεσίας άρα και στα έσοδα του δήμου. Πραγματοποιούνται διαφόρων μορφών προγράμματα επιμόρφωσης τόσο από δημόσιους όσο και από ιδιωτικούς φορείς, τα οποία το προσωπικό του δήμου παρακολουθεί, δεν παύει όμως να υπάρχει ανάγκη για περισσότερη ειδίκευση και αποδοτικότητα. Το προσωπικό

αξιολογείται με βάση τη θεσμοθετημένη αξιολόγηση δημοσίων υπαλλήλων, από την οποία όμως ένα μεγάλο ποσοστό απέχει με απεργία.

Ένα επιπλέον ζήτημα που απασχολεί την υπηρεσία είναι τα έσοδα που λαμβάνει ο δήμος. Από το 2010 και έπειτα, τα έσοδα έχουν μειωθεί σε μεγάλο βαθμό με αποτέλεσμα να μην επαρκούν για την κάλυψη και την αντιμετώπιση των αναγκών του. Τα έσοδα προέρχονται από τους θεσμοθετημένους βάσει νομοθεσίας πόρους αλλά η απόδοση νέων πόρων όπως ο ΕΝΦΙΑ θα έδινε μεγαλύτερη αυτοτέλεια στο Δήμο.

Αναφορικά με την Τεχνική Υπηρεσία του δήμου, αντίστοιχα οι κτιριακές υποδομές και εξοπλισμός είναι επαρκείς για την καθημερινή λειτουργία της υπηρεσίας. Αυτό που δυσχεραίνει την κατάσταση είναι οι χρονοβόρες διαδικασίες που απαιτούνται για την προμήθεια ενός νέου εξοπλισμού (π.χ. Η/Υ, φωτοαντιγραφικό μηχάνημα), παρόλο που τυχόν αιτήματα για την προμήθεια τους εγκρίνονται άμεσα από την πολιτική ηγεσία εφόσον είναι απαραίτητα για την καλύτερη απόδοση της υπηρεσίας.

Ομοίως με την Οικονομική Διεύθυνση, το καίριο θέμα της Τεχνικής Υπηρεσίας είναι το ανθρώπινο δυναμικό. Πάγιο αίτημα της υπηρεσίας είναι η αύξηση του προσωπικού, αίτημα το οποίο αντικατοπτρίζεται στον ΟΕΥ του Δήμου, αλλά οι επιπλέον θέσεις εργασίας που προβλέπονται ούτως ή άλλως από τον οργανισμό, δεν καλύπτονται εδώ και χρόνια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι η υπηρεσία λειτουργεί χωρίς γραμματειακή υποστήριξη από το 2010. Σε περίπτωση δε που η υπηρεσία χρειαζόταν να αναλάβει επιπρόσθετα καθήκοντα (π.χ. να γίνει υποχρεωτική η λειτουργία τμήματος πολεοδομίας) αυτό θα δυσχέραινε ακόμη περισσότερο την εύρυθμη λειτουργία της, μιας και η υπηρεσία αποτελείται από μόλις έξι μηχανικούς. Καθένας από τους υπαλλήλους έχει ένα μεγάλο φόρτο εργασίας προκειμένου να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις της υπηρεσίας, γεγονός το οποίο εξομαλύνεται προσωρινά από την πρόσληψη εποχικού προσωπικού, το οποίο όμως δεν θεωρείται επαρκές. Παρόλα αυτά, η εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού είναι επαρκής για τις ανάγκες του τμήματος, ενώ πραγματοποιούνται συχνά επιμορφωτικά προγράμματα σε θέματα νομοθεσίας και νέων τεχνολογιών.

Η συγκεκριμένη υπηρεσία κάνει κατά κόρον χρήση των ΤΠΕ τόσο στην απλή τους μορφή, δηλαδή την καθημερινή επικοινωνία μεταξύ υπαλλήλων του δήμου και πολιτών, όσο και σε εξειδικευμένες λειτουργίες, όπως συστήματα για διαγωνισμούς έργων (ΕΣΗΔΗΣ) και παρακολούθησης συγχρηματοδοτούμενων έργων (ΟΠΣ) τα οποία αποτελούν ολοκληρωμένα προγράμματα για την εξ' ολοκλήρου παρακολούθηση και διενέργεια των απαραίτητων

διαδικασιών. Παρόλο που στην αρχή η χρήση των ΤΠΕ από το προσωπικό του δήμου ήταν δύσκολη, πλέον με τη συνεχή επιμόρφωση και κατάρτιση τους έχουν την απαραίτητη εμπειρία για την ομαλή χρήση τους.

Σχετικά με τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, μας αναφέρουν ότι αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικά και αποδοτικά για το Δήμο καθώς μέσω αυτών έχουν καταφέρει να ολοκληρώσουν υποδομές καίριας σημασίας για την πόλη όπως πολιτιστικά κέντρα, μουσεία, παιδικούς σταθμούς, δίκτυο αποχέτευσης κλπ. Τα προγράμματα αυτά προσανατολίζονται κατά κύριο λόγο στην ολοκλήρωση υποδομών, τόσο κτιριακών όσο και δικτύων, και αξιοποιούνται στο έπακρο από το δήμο ώστε να καλύψει μεγάλο μέρος των αναγκών του. Παρόλο που συνήθως απαιτείται περισσότερος χρόνος για την ολοκλήρωση των έργων, αυτό δεν αποτελεί πρόβλημα για το δήμο καθώς ακόμα και το ίδιο το πρόγραμμα συνήθως παρατείνεται χρονικά.

Τέλος, σημαντική συμβολή των συγχρηματοδοτούμενα προγραμμάτων είναι τα έργα ενεργειακής αναβάθμισης κτιρίων, εκ των οποίων ο Δήμος Άργους Ορεστικού υλοποιεί ήδη 14 έργα σε 12 σχολεία και 2 δημόσια κτίρια ενώ και στο κομμάτι της ανακύκλωσης και περιβάλλοντος έχουν υλοποιηθεί διάφορες δράσεις όπως το Πράσινο Ταμείο και η Προμήθεια Συστημάτων Αποθήκευσης Απορριμμάτων για την αναβάθμιση κοινόχρηστων χώρων. Τα έργα αυτά χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ 2014-2020 και το ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας 2014-2020.

Κεφάλαιο 6 Συζήτηση και Συμπεράσματα

6.1. Συμπεράσματα Έρευνας

Μέσα από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε έγινε μια προσπάθεια να αντιληφθούμε τα πραγματικά δεδομένα και καταστάσεις που επικρατούν στην Καστοριά. Η Καστοριά αποτελεί μια πόλη με μεγάλη ιστορία, πλούσια πολιτισμική κληρονομιά και φυσική ομορφιά και πολλές δυνατότητες ανάπτυξης μέσω του τουρισμού, παραδοσιακών και εναλλακτικών τρόπων παραγωγής τοπικών προϊόντων και ανάπτυξης ενός δυναμικού brand name. Τα λάθη του παρελθόντος και η ανεπαρκής αξιοποίηση των πόρων της οδήγησαν σε μια σημαντική

πληθυσμιακή συρρίκνωση, ιδιαίτερα λόγω της μη δυνατότητας επαγγελματικής εξέλιξης και της έλλειψης αξιόλογων θέσεων εργασίας. Παράλληλα, το χαμηλό επίπεδο στις μορφές ψυχαγωγίας, η απουσία δραστηριοτήτων, πολιτιστικών δρώμενων, εμπορίου αλλά και η ανεπαρκής αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων από το δήμο είναι μερικά από αυτά που ωθούν τους κατοίκους της πόλης να επιλέξουν άλλες μεγαλύτερες πόλεις για τη μόνιμη κατοικία τους εγκαταλείποντας την Καστοριά. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι που επισκιάζουν τον ποιοτικότερο και οικονομικότερο τρόπο ζωής, την εγγύτητα με το περιβάλλον και την οικογένεια, χαρακτηριστικά που θα μπορούσαν να προσελκύσουν τους νέους ώστε να επιστρέψουν στον τόπο τους.

Παράλληλα, φαίνεται ότι εκτός από τους κατοίκους της πόλης, ένα κύμα απογοήτευσης διαφαίνεται και στους επιχειρηματίες της. Οι επιχειρήσεις της Καστοριάς αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες λόγω της οικονομικής κρίσης αλλά και της έλλειψης επαρκούς εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και υποδομών. Ο δήμος και η περιφέρεια δεν προσφέρει ιδιαίτερη στήριξη είτε μέσω χρηματοδότησης και προγραμμάτων κατάρτισης και ανάπτυξης προσωπικού είτε ακόμη και μέσω εξυπηρέτησης σε γραφειοκρατικά θέματα. Αντίθετα, φαίνεται ότι η σχέση μεταξύ τους είναι μονόπλευρη, καθώς ο δήμος στηρίζεται στις επιχειρήσεις για ψήφους και κοινωνικές δράσεις αλλά δεν ανταποδίδει τη στήριξη αυτή.

Από την πλευρά του δήμου, βλέπουμε ότι υπάρχει μεγάλο πρόβλημα στο ανθρώπινο δυναμικό το οποίο δεν επαρκεί για να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις του. Ενώ υπάρχουν προβλεπόμενες θέσεις εργασίας, αυτές δεν καλύπτονται αφήνοντας τους υπαλλήλους του δήμου με ένα μεγάλο φόρτο εργασίας και τις υπηρεσίες του δήμου υποστελεχωμένες. Αυτό βέβαια έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της αποδοτικότητας και των εισροών του δήμου. Επιπλέον ζήτημα αποτελεί και η έλλειψη οικονομικών πόρων, οι οποίοι τα τελευταία χρόνια της κρίσης δεν είναι ικανοί για την κάλυψη των αναγκών του. Οι πόροι που λαμβάνονται από συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα είναι σημαντική βοήθεια στην υλοποίηση έργων προς το συμφέρον του δήμου και της κοινωνίας αλλά δεν είναι ικανοί για την περαιτέρω ανάπτυξη.

Από τα ανωτέρω μπορούμε να καταλάβουμε ότι η επικοινωνία μεταξύ πολιτών, επιχειρήσεων και δήμου είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Οι ανάγκες των πολιτών για έναν ποιοτικότερο τρόπο ζωής και των επιχειρήσεων για ανάπτυξη τους δεν αντιστοιχούν στα έργα και τους στόχους του δήμου. Ενώ ο δήμος επικεντρώνεται κυρίως σε υλοποίηση έργων και υποδομών για την βελτίωση της καθημερινότητας του, οι πολίτες επικεντρώνονται και

επιθυμούν έργα μεγαλύτερης εμβέλειας, βλέποντας τη μεγαλύτερη εικόνα και στοχεύοντας στην ευρεία ανάπτυξη της πόλης. Από τις προτάσεις των πολιτών φαίνεται ότι ο δήμος δεν ακούει τους πολίτες του και ιδιαίτερα τους νέους ανθρώπους, οι οποίοι μέσω καινοτόμων ιδεών μπορούν να συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην ανασυγκρότηση της Καστοριάς. Είναι ξεκάθαρο παράλληλα ότι δεν υπάρχει επαρκής ενημέρωση από το δήμο σχετικά με δράσεις και έργα θέτοντας έτσι εμπόδια στη δημοκρατική και ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ τους. Το γεγονός αυτό αναιρεί την έννοια της Αποκέντρωσης και αποδυναμώνει το χαρακτήρα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Όπως αναφέραμε, η αποκέντρωση είναι πολύ σημαντική για την ανάπτυξη της περιφέρειας ιδιαίτερα λόγω της άμεσης γνώσης των αναγκών και δυνατοτήτων της περιοχής. Είναι επομένως επιτακτική ανάγκη να υπάρχουν ηλεκτρονικές και φυσικές υποδομές αλλά και αμφίδρομη προτροπή για επικοινωνία, ανταλλαγή απόψεων και ιδεών, συζήτηση περί παραπόνων και αιτημάτων και μια συλλογική αντιμετώπιση των ζητημάτων της πόλης.

Το τελευταίο μέρος της εργασίας αποτελείται από προτάσεις οι οποίες πηγάζουν από την ελληνική και ευρωπαϊκή εμπειρία σχετικά με τους τρόπους ανάπτυξης των επαρχιακών πόλεων. Η Ε.Ε. προσφέρει πολλά εργαλεία τα οποία εφόσον εκμεταλλευτούν με τον κατάλληλο τρόπο και υπό τη σωστή εποπτεία και διαχείριση, μπορούν να συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική, πολιτισμική και κοινωνική ανάπτυξη κάθε επαρχιακής πόλης της Ελλάδας. Ιδιαίτερα για την πόλη της Καστοριάς η οποία διαθέτει ένα εύρος φυσικών πόρων, οι ακόλουθοι τρόποι αποτελούν εργαλεία που θα έπρεπε ήδη να εφαρμόζονται και με την κατάλληλη ηγεσία μπορούν να οδηγήσουν την πόλη σε μια νέα εποχή.

6.2. Προτάσεις ανάπτυξης επαρχιακών πόλεων

6.2.1. Εκπαιδευτικός Τουρισμός. Ο κλάδος του τουρισμού αποτελεί έναν από τις κυριότερες πηγές εισοδήματος της Ελλάδας, μεγάλος μέρους του οποίου προέρχεται, πέρα από τα νησιά, και από τις επαρχιακές πόλεις. Ένα είδος τουρισμού το οποίο δεν είναι μεν ξεκάθαρο, είναι δε πολύ σημαντικό, είναι ο εκπαιδευτικός τουρισμός.

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός είναι αυτός που προέρχεται από φοιτητές οι οποίοι σπουδάζουν στο εξωτερικό, δηλαδή σε χώρα διαφορετική από τη χώρα μόνιμης κατοικίας τους. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών οι οποίοι σπουδάζουν στο εξωτερικό, αλλά και ο αριθμός αυτών που συμμετέχουν σε

προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών (Erasmus, Erasmus +). Συγκεκριμένα, μεταξύ των ετών 2011 και 2016 παρατηρήθηκε 25% αύξηση (UNESCO). Αυτό το είδος του τουρισμού ενέχει πολλαπλά οφέλη τόσο για τη χώρα-πόλη που υποδέχεται τους τουρίστες-φοιτητές, όσο και για τον ίδιο το φοιτητή. Ενδεικτικά να αναφέρουμε τα έξοδα του φοιτητή σε διαμονή, φαγητό, δραστηριότητες αλλά και φόρους, τα οποία αποτελούν σημαντική πηγή εισοδήματος για τη χώρα. Από την άλλη μεριά, ο φοιτητής έχει την ευκαιρία να συναναστραφεί με νέους πολιτισμούς και διαφορετικούς ανθρώπους, να αποκτήσει γνώσεις και εμπειρίες και να αναπτυχθεί συνολικά (Tomasì S., Paviotti G. & Cavicchi A., 2020). Επιπροσθέτως, οι φοιτητές αυτοί μπορούν να λειτουργήσουν και ως δίκτυο marketing προσελκύοντας φίλους και συγγενείς τους, οι οποίοι ενδεχομένως επιθυμούν να τους επισκεφθούν στο νέο τόπο κατοικίας τους και αντίστοιχα να συνεισφέρουν με τη σειρά τους στην οικονομία της πόλης (μετακίνηση, ξενοδοχεία, αξιοθέατα κ.ο.κ.). Ουσιαστικά, οι μαθητές αυτοί μετατρέπονται σε τουρίστες, οι οποίοι, εκτός από την πόλη που τους φιλοξενεί, μπορούν να επισκεφθούν και άλλες πόλεις της χώρας.

Ένα από τα κίνητρα των φοιτητών που τους ωθεί στην επιλογή συγκεκριμένης πόλης για τη φοίτηση τους είναι φυσικά η ποιότητα του Πανεπιστημίου. Οι φοιτητές-τουρίστες θα δώσουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρει το Πανεπιστήμιο, τις εγκαταστάσεις του, το εκπαιδευτικό προσωπικό, το κόστος αλλά και τους δεσμούς του με την κοινωνία. Κατανοώντας το ρόλο τους, τα Πανεπιστήμια υιοθετούν περισσότερες place-based πολιτικές προκειμένου να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κοινωνίας που τους περιβάλλει. Μέσα από δραστηριότητες που προάγουν την κοινωνική ευαισθητοποίηση και σε συνεργασία με τους δημόσιους φορείς και επιχειρήσεις, έχουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν στους κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους της πόλης. Έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν τις γνώσεις και μεθοδολογίες καθώς και τις νέες σχέσεις που δημιουργούνται με τους ξένους φοιτητές ώστε να δημιουργήσουν δραστηριότητες και projects στα οποία θα συμμετέχουν ακόμα και ξένα πανεπιστήμια, εργαστήρια και οργανισμοί. Για το σκοπό αυτό επιβάλλεται ο προγραμματισμός και η συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων (Πανεπιστήμια, ιδιωτικοί φορείς, πολιτεία, κράτος).

Πέρα από την ποιότητα του Πανεπιστημίου, αυτό που αποτελεί κίνητρο για ένα φοιτητή ως προς την επιλογή του τόπου φοίτησης του είναι η ελκυστικότητα και φήμη του προορισμού. Δεν είναι περίεργο ότι η Ευρώπη και συγκεκριμένα χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Ιταλία και η Γερμανία υποδέχονται κάθε χρόνο το μεγαλύτερο ποσοστό ξένων φοιτητών (1,6 εκατομμύρια φοιτητές το 2016) (Tomasì S. et al., 2020). Οι

φοιτητές θα επιλέξουν έναν προορισμό ο οποίος, εκτός από καλό κλίμα και τουριστικά αξιοθέατα, θα έχει να τους προσφέρει κουλτούρα, δραστηριότητες, δρώμενα, διασκέδαση κ.ο.κ. Η πόλη λοιπόν και όλοι οι φορείς της μπορούν να επωφεληθούν τόσο κατά το διάστημα που θα παραμείνουν οι φοιτητές στην πόλη τους αλλά και από τους νέους τουρίστες που μπορούν αυτοί να προσελκύσουν.

Όπως αναφέραμε, ο εκπαιδευτικός τουρισμός μπορεί να συνεισφέρει ιδιαίτερα στην οικονομία της πόλης. Ιδίως η πλούσια πολιτισμική κληρονομιά της Καστοριάς με τις βυζαντινές εκκλησίες και τους αρχαιολογικούς χώρους θα μπορούσε να αξιοποιηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να συμμετέχει σε προγράμματα Πανεπιστημίων, κυρίως τμημάτων αρχαιολογίας, θεολογίας, ιστορίας, αρχιτεκτονικής, καλών τεχνών κ.ο.κ. Ήδη πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές εκδρομές και έρευνες από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο και συγκεκριμένα από το τμήμα Βιολογίας ως προς τη λίμνη της Καστοριάς και ανασκαφές από το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας ως προς τους αρχαιολογικούς χώρους και βυζαντινές εκκλησίες της πόλης.

6.2.2. City Branding. Η πόλη πλέον, και ιδιαίτερα οι μεγάλες πόλεις έναντι των επαρχιακών πόλεων ή χωριών, προσελκύει περισσότερες επιχειρήσεις, υπηρεσίες και μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Ο ρόλος της λοιπόν από ένα χώρο άσκησης δημόσιας πολιτικής μετατρέπεται σε έναν επιχειρηματικό χώρο, ένα προϊόν (Urban entrepreneurialism), το οποίο έχει ανάγκη από εργαλεία που θα συνεισφέρουν στην προβολή, αναγνωρισιμότητα, δικτύωση και προσέλκυση νέων επενδύσεων και οικονομικών δραστηριοτήτων σε αυτόν. Όπως και σε κάθε επιχείρηση, έτσι και στην πόλη, ένα από το πλέον απαραίτητα και χρήσιμα εργαλεία της είναι το marketing και συγκεκριμένα το Marketing των πόλεων. Ιδιαίτερα οι επαρχιακές πόλεις, οι οποίες έχουν πολύ περισσότερο περιορισμένους πόρους και μεγάλο ανταγωνισμό (κυρίως σε σχέση με την Αθήνα και Θεσσαλονίκη), είναι επιτακτικό να επαναπροσδιορίσουν τις στρατηγικές ανάπτυξης τους ώστε να επενδύσουν κατά μεγαλύτερο ποσοστό στην αστική επιχειρηματικότητα, προώθηση και προβολή τους και στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητάς τους.

Μία από τις τεχνικές που εμφανίζονται όσο και περισσότερο στις ευρωπαϊκές πόλεις είναι αυτή του city branding, ορμώμενη από το product branding και από το corporate branding. Το city branding αφορά την αντίληψη και εικόνα που έχουν οι άνθρωποι για τη συγκεκριμένη πόλη και την προσπάθεια επιρροής και διαμόρφωσης της, μέσω της προβολής των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πόλης. Ο σκοπός των city marketing και city branding

δεν είναι μόνο η οικονομική ανάπτυξη της πόλης, αλλά ένας εναλλακτικός τρόπος σχεδιασμού για τη συνολική αστική ανάπτυξης της, η οποία περιλαμβάνει και την οικονομική (Γερμανό-Ολλανδική προσέγγιση) (Μηλιώνης Σ., 2005). Σύμφωνα με τους Ashworth και Kavaratzis (2010), οι υποστηρικτές του city branding δεν έχουν καταφέρει να διαχωρίσουν τους στόχους του, δηλαδή από τη μια την προσέλκυση επιχειρηματικού κεφαλαίου και από την άλλη την ενίσχυση της τοπικής ζήτησης και ταυτότητας της πόλης ενώ είναι λάθος η στρατηγική branding να σχετίζεται μόνο με την επίτευξη οικονομικών στόχων, καθώς η κοινωνική ευθύνη, η τοπική υπερηφάνεια, η ταύτιση κοινωνικών ομάδων κ.α. είναι εξίσου σημαντικοί στόχοι.

Ένα άλλο εργαλείο είναι η προώθηση της πόλης. Η προώθηση αποτελεί όλους εκείνους τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιούνται για την ενημέρωση και τη δημιουργία ενδιαφέροντος προς υπάρχουσες ή νέες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες, δημιουργώντας μια ευνοϊκή εικόνα για την πόλη, με σκοπό την προσέλκυση των καταναλωτών. Προκειμένου η στρατηγική προώθησης να είναι επιτυχής, χρειάζεται καταρχάς το ίδιο το προϊόν να έχει υψηλή ποιότητα σε σχέση με τα ανταγωνιστικά του. Δεύτερον, είναι απαραίτητο να υπάρχει γνώση ως προς τον ανταγωνισμό προκειμένου να διαμορφωθεί σωστά η στρατηγική, σε περίπτωση που χρειάζεται επένδυση στην ανάπτυξη του ίδιου του προϊόντος ή στην προώθηση του. Τέλος, απαραίτητο στοιχείο της προώθησης είναι η επικοινωνία, τόσο η εσωτερική όσο και η εξωτερική. Εσωτερική επικοινωνιακή πολιτική έχει ως στόχο την ενδυνάμωση της κοινωνικής ταυτότητας των πολιτών προκειμένου να δημιουργηθεί ένας δεσμός πολίτη-πόλης και η εξωτερική επικοινωνιακή πολιτική έχει ως στόχο την εδραίωση της θετικής εικόνας της πόλης τονίζοντας τα χαρακτηριστικά εκείνα που είναι ουσιώδη για το target group και εξαλείφοντας τις αδυναμίες της (Μηλιώνης Σ., 2005).

6.2.3. Χρήση των ΤΠΕ στη Δημόσια Διοίκηση. Σύμφωνα με την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση είναι η χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορικής και των Τηλεπικοινωνιών στη δημόσια διοίκηση, σε συνδυασμό με οργανωτικές αλλαγές και απόκτηση νέων δεξιοτήτων, με σκοπό τη βελτίωση των δημόσιων υπηρεσιών, των δημοκρατικών διαδικασιών και των πολιτικών του δημόσιου τομέα. Το όφελος της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης είναι πολλαπλά, καθώς βελτιώνει την αποδοτικότητα της δημόσιας διοίκησης και την ποιότητα ζωής των πολιτών, ενισχύει τη συμμετοχή τους στις δημοκρατικές διαδικασίες και την εμπιστοσύνη τους σε αυτές (Liu

S.M. & Yuan Q., 2015) και τέλος συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Πολιτικής.

Μεγάλο είναι το ενδιαφέρον από πολλούς ερευνητές σχετικά με τη χρήση των ΤΠΕ στη δημόσια διοίκηση, αν και αυτό το ενδιαφέρον ξεκίνησε πολύ αργότερα από την ίδια τη χρήση των ΤΠΕ (Liu S.M. & Yuan Q., 2015). Κατά τα πρώτα χρόνια χρήσης των ΤΠΕ στη δημόσια διοίκηση, αυτά περιορίζονταν κυρίως σε θέματα εύρεσης, ταξινόμησης, αρχειοθέτησης και μεταφοράς πληροφοριών. Αργότερα, άρχισαν να παρέχουν πολύ περισσότερες δυνατότητες όπως μοντέλα λήψης στρατηγικών αποφάσεων, διοικητικό έλεγχο, μοντέλα για οικονομικούς προϋπολογισμούς και μέτρηση αποδοτικότητας. Γρήγορα οι ΤΠΕ έγιναν απαραίτητο εργαλείο στα χέρια των δημοσίων υπαλλήλων και managers ακόμη και σε εργασίες ρουτίνας (Liu S.M. & Yuan Q., 2015).

Στη Δανία, η κινητήριος δύναμη για το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της Δημόσιας Διοίκησης (Citizen at the Wheel) ήταν κυρίως το γεγονός ότι τα επόμενα χρόνια ο αριθμός των ηλικιωμένων θα αυξανόταν με γρήγορους ρυθμούς και θα οδηγούσε σε μια αναδιοργάνωση του δημόσιου τομέα λόγω των πολλαπλών συνταξιοδοτήσεων. Προκειμένου δηλαδή ο δημόσιος τομέας να μπορεί να προσελκύει και νεότερους ανθρώπους, θα έπρεπε να εκσυγχρονιστεί. Παράλληλα, ο κύριος σκοπός τους ήταν να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες των πολιτών, θα είναι πιο απλές, user-friendly και πιο αποδοτικές και θα δίνουν τη δυνατότητα της ελεύθερης επιλογής στους πολίτες. Η Δανική κυβέρνηση μέσω των ΤΠΕ ήθελε να θέσει τις βάσεις για προσανατολισμένες προς το χρήστη διαδικασίες που θα διέπονταν από διαφάνεια και ταχύτητα, με τις οποίες οι πολίτες και οι επιχειρήσεις θα είχαν τις απαραίτητες πληροφορίες και μέσα που χρειάζονταν για να διεκπεραιώσουν τις υποθέσεις τους μόνοι τους (Bekkers V. & Korteland E., 2006).

Αντίστοιχα, στο πρόγραμμα Andere Overheid της Ολλανδίας ο σκοπός της χρήσης των ΤΠΕ για την ανασυγκρότηση της δημόσιας διοίκησης ήταν να ενισχυθεί η υπευθυνότητα των πολιτών και επιχειρήσεων ως προς τα κοινωνικά θέματα της χώρας. Τα μέτρα που ελήφθησαν με το πρόγραμμα αυτό ήταν καταρχήν να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές, οι οποίες θα ήταν πιο αποδοτικές και φιλικές προς τον πολίτη. Επιπλέον, σημαντική ήταν η αναδιοργάνωση της δημόσιας διοίκησης ως προς τις διαδικασίες, τον αριθμό των υπουργείων και υπηρεσιών και το σύστημα διαχείρισης τους. Η τελική γραμμή δράσης έδινε βαρύτητα στη σχέση μεταξύ της κεντρικής διοίκησης και της

τοπικής και περιφερειακής, με σκοπό οι τελευταίες να έχουν περισσότερες ελευθερίες και διαφάνεια και να ενισχυθεί η μεταξύ τους συνεργασία (Bekkers V. & Korteland E., 2006).

Ήδη από τη δεκαετία του 1980 έκανε την είσοδο της στα Ελληνικά δεδομένα μέσω διαφόρων ευρωπαϊκών προγραμμάτων, όπως τα ΜΟΠ και το ΚΠΣ. Μέσω των προγραμμάτων αυτών, έγινε εκτεταμένη αναφορά στην ανάγκη της Ελλάδας για εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης, τόσο ως προς τον εξοπλισμό και προγράμματα τεχνολογιών, όσο και ως προς τις ικανότητες και επαγγελματικά προσόντα του προσωπικού, ενώ ήταν εμφανές και το χάσμα της χώρας με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες.

6.2.4. Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία. Η καινοτομία και τεχνολογία, η εξειδίκευση των εργαζομένων, η οικονομία της γνώσης είναι κάποιες σημαντικές παράμετροι οι οποίες οδηγούν στην αύξηση της παραγωγικότητας και την ανάπτυξη. Γενικότερα στις Ευρωπαϊκές χώρες του Νότου και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, η έννοια της καινοτομίας και της τεχνολογίας φαίνεται να υστερεί, σε σχέση με τις κεντρικές χώρες. Η Ελλάδα συγκεκριμένα παρουσιάζει έναν από τους χαμηλότερους δείκτες καινοτομίας στην Ε.Ε. (Μπακούρος Ι., Γκιούρκα Π. & Φάλλας Γ., 2007; Πετράκος Γ., 2007), θέτοντας έτσι αρκετές δυσκολίες για την είσοδο της στην οικονομία της γνώσης (Κομνηνός, 2007). Από διάφορες έρευνες μπορούμε να δούμε ότι ο αριθμός των νέων προϊόντων ή νέων μεθόδων οργάνωσης και παραγωγής, οι κλάδοι εντάσεως-γνώσεων καθώς και οι δαπάνες για καινοτομία σε ιδιωτικές επιχειρήσεις είναι πολύ περιορισμένες (Κομνηνός, 2007; Μπακούρος Ι. κ.ά., 2007).

Αυτό έγκειται κυρίως σε δομικά θέματα της χώρας, όπως η οικονομία η οποία στηρίζεται κυρίως σε οικογενειοκρατούμενες ΜΜΕ, αντιλήψεις και συμπεριφορές που δεν προάγουν την επιχειρηματική δυναμική (Πετράκος, 2007), η έλλειψη υποδομών και ανθρώπινου δυναμικού υψηλής εξειδίκευσης αλλά και το πολιτικό σύστημα και η μεγάλη εξάρτηση στις ευρωπαϊκές επιδοτήσεις (Πετράκος Γ. & Παπαδούλης Α., 2007).

Για την αντιμετώπιση αυτού του θέματος είναι απαραίτητη η ενίσχυση των συστημάτων καινοτομίας, μέσω της δημιουργίας και κινητοποίησης clusters βιομηχανιών, τα οποία θα προσφέρουν πολλαπλά οφέλη ιδιαίτερα στις ΜμΕ (Αυδίκος Β. κ.ά., 2015) και της συνεργασίας μεταξύ φορέων ιδιωτικού και δημοσίου με ερευνητικά και επιστημονικά κέντρα. Ένα τέτοιο πρόγραμμα που εφαρμόστηκε στις Ελληνικές Περιφέρειες ήταν αυτό των Περιφερειακών Πόλων Καινοτομίας, το οποίο εφαρμόστηκε κατά το 2000-2008 στις Περιφέρειες Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Δυτική Ελλάδα, Θεσσαλία και την

Κρήτη. Στόχος του προγράμματος ήταν η ανάπτυξη των ικανοτήτων καινοτομίας των τοπικών και περιφερειακών φορέων καθώς και η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ δημόσιων φορέων, επιχειρήσεων και επιστημονικών ιδρυμάτων.

Η δυσκολία δημιουργίας συστημάτων καινοτομίας στην Ελλάδα αλλά και οι τρόποι βελτίωσης τους μπορούν να φανούν από τα αποτελέσματα του ανωτέρω προγράμματος. Η αξιολόγηση του προγράμματος έδειξε ότι παραδόθηκε ένας μεγάλος αριθμός έργων με μικρές καθυστερήσεις και σχετικά ικανοποιητικά αποτελέσματα. Κατάφεραν να αναδείξουν το επιστημονικό δυναμικό και να δημιουργήσουν βιώσιμο κοινωνικό κεφάλαιο. Από την άλλη, η μικρή διάρκεια του προγράμματος δεν έδωσε τη δυνατότητα να προσδιοριστούν εμπορικά πλεονεκτήματα από την εφαρμογή του και ορισμένα clusters δεν λειτούργησαν επαρκώς ή δεν συνεχίστηκαν. Σε άλλες περιπτώσεις η χρηματοδότηση ήταν ελλιπής, τα αποτελέσματα δεν ήταν βιώσιμα σε περιφερειακό επίπεδο, οι διαδικασίες ήταν χρονοβόρες και υπήρχε μεγάλος βαθμός συγκεντρωτισμού από την Αθήνα.

Το συγκεντρωτικό μοντέλο που εφαρμόστηκε έδειξε ότι προκειμένου να δημιουργηθούν προγράμματα ανάπτυξης καινοτομίας τα οποία θα εφαρμόζονται από τις περιφέρειες, είναι απαραίτητος ένας μεγάλος βαθμός αποκέντρωσης. Το ζητούμενο στα προγράμματα αυτά είναι η ενίσχυση των ικανοτήτων διαχείρισης, οργάνωσης, καινοτομίας και παραγωγής των επιμέρους περιφερειών οι οποίες θα στηρίζονται στις δικιές τους δυνάμεις και στα δικό τους περιβάλλον. Το ίδιο μοτίβο συγκεντρωτισμού εμφανίζεται και σε άλλα προγράμματα όπως το ΕΣΠΑ περιορίζοντας έτσι την ανάπτυξη των πόλεων εκτός της Πρωτεύουσας.

Σε επόμενα προγράμματα είναι επιτακτικό ο ρόλος και η αυτοδυναμία της εκάστοτε περιφέρειας ή πόλης να ενισχύεται σε θέματα οργάνωσης, διαχείρισης και εποπτείας καθώς σε αντίθετη περίπτωση χάνεται η θεσμική ουσία του προγράμματος (Κομνηνός, 2007). Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα κάθε περιφέρειας ή κάθε πόλης είναι αυτά που θα πρέπει να γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης μέσω των προγραμμάτων αυτών ώστε να επιτυγχάνονται τα επιθυμητά αποτελέσματα. Παράλληλα, είναι αναγκαία η αύξηση της χρηματοδότησης τόσο στην ίδια την εφαρμογή των έργων όσο και σε παρελκόμενες δράσεις, όπως η προβολή τους σε επιστημονικούς και επαγγελματικούς φορείς, οι συνέργειες με το εξωτερικό, η συμμετοχή σε άλλα προγράμματα κ.ο.κ. (Πετράκος, 2007). Τέλος, σημαντικά είναι τα οικονομικά και μη κίνητρα που θα δοθούν στις

επιχειρήσεις που θα συμμετάσχουν στα προγράμματα αυτά, ιδιαίτερες σε περιφέρειες με χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης.

Ιδιαίτερα για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, το πρόγραμμα Περιφερειακών Πόλων καινοτομίας που εφαρμόστηκε είχε ως επίκεντρο την Ενέργεια λόγω των θερμοηλεκτρικών σταθμών της ΔΕΗ. Παρόλο που η ενέργεια αποτελεί σημαντικό πυλώνα και πηγή εισοδήματος για την Περιφέρεια, δεν είναι ο μοναδικός τομέας στον οποίο μπορούν να γίνουν επενδύσεις ώστε να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της καινοτομίας. Ένας από τους κλάδους που θα μπορούσε να γίνει αντικείμενο του προγράμματος είναι ο αγροτικός τομέας και συγκεκριμένα η κτηνοτροφία και η γεωπονία. Οι συντονισμένες προσπάθειες των ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται στην παραγωγή και επεξεργασία κρέατος και αγροτικών ειδών, των τμημάτων Γεωπονίας και Επιστήμης και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και των Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Δ.Μ. και Πανεπιστημιακού Ερευνητικού Κέντρου, θα μπορούσαν να δημιουργηθούν συνεργασίες για έργα που θα προσέφεραν προστιθέμενη αξία στις επιχειρήσεις, νέες θέσεις εργασίας, νέα εργαλεία και μεθόδους παραγωγής, νέα ανταγωνιστικά προϊόντα και διάχυση γνώσεων και τεχνολογίας, τόσο μεταξύ των ανωτέρω φορέων όσο και μεταξύ γειτονικών Περιφερειών και χωρών.

6.3 Παραδείγματα Έξυπνων Δήμων στην Ελλάδα.

Οι Έξυπνες Πόλεις είναι ένας νέος τρόπος αστικής διαχείρισης ο οποίος στηρίζεται στις ψηφιακές τεχνολογίες και σκοπό έχει την ενίσχυση της βιωσιμότητας και της ανταγωνιστικότητας της πόλης, την αντιμετώπιση προβλημάτων όπως η ανεργία, το υποβαθμισμένο περιβάλλον, η φτώχεια καθώς και τη βελτίωση του τρόπου ζωής των πολιτών της. Το εγχείρημα υποστηρίζεται από πολλά Επιχειρησιακά Προγράμματα καθώς αποτελεί πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήδη από το 2012 ενώ οι αρχές της αναπτυξιακής στρατηγικής της Ε.Ε. διέπουν την ιδέα αυτή. Έτσι, προγράμματα όπως το ΕΣΠΑ, τα ΠΕΠ, το Horizon δίνουν τη δυνατότητα και επαρκή χρηματοδότηση στους δήμους οι οποίοι επιθυμούν να αναπτύξουν και να ενισχύσουν την τεχνολογία και τη ψηφιακή οικονομία και επιχειρηματικότητα στον τόπο τους (Γκέκας, 2015) .

Σε παγκόσμιο επίπεδο, βλέπουμε αρκετά παραδείγματα έξυπνων πόλεων οι οποίες μάλιστα έχουν καταφέρει να συμπεριλάβουν τον τρόπο αυτό διαχείρισης στη νοοτροπία και

συμπεριφορά των πολιτών τους. Το πιο γνωστό παράδειγμα είναι αυτό της πόλης του Άμστερνταμ, το οποίο κατάφερε ήδη από το 1994 μέσω συμπράξεων της πόλης και ιδιωτικών επιχειρήσεων να λάβει τα απαραίτητα κεφάλαια ώστε να χρηματοδοτήσει τα έργα της και να καταστεί μια πηγή έμπνευσης και καινοτομίας. Άλλες παρόμοιες έξυπνες πόλεις είναι η Βαρκελώνη, η Σιγκαπούρη και η Στοκχόλμη. Οι πρακτικές αυτές όμως βρίσκουν εφαρμογή και στην Ελλάδα, καθώς ήδη υπάρχουν αρκετές πόλεις της περιφέρειας που έχουν λάβει πρωτοβουλίες για την εφαρμογή έξυπνων λύσεων στο δήμο τους. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε ακολούθως τρεις περιπτώσεις και πως μπορούν και άλλες πόλεις της Ελλάδας να ακολουθήσουν αυτό το παράδειγμα.

6.3.1. Τρίκαλα. Η πρώτη και πιο γνωστή ίσως έξυπνη πόλη της Ελλάδας είναι ο Δήμος Τρικκαίων. Ο Δήμος, δημιουργώντας το 2003 το γραφείο και την ιστοσελίδα e-Trikala έθεσε τη δυνατότητα για την πιο ενεργή συμμετοχή των πολιτών σε ζητήματα της πόλης, μέσω της χρήσης των ΤΠΕ. Αρχικός σκοπός του έργου ήταν η δωρεάν πρόσβαση στο διαδίκτυο και η παροχή βασικών υπηρεσιών στους πολίτες. Η ιδέα ήταν να ενισχυθεί η ενεργός συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων ενώ άμεσο αποτέλεσμα ήταν και η οικονομική ενίσχυση των επιχειρήσεων που συμμετείχαν, μέσω διαφημίσεων στην ιστοσελίδα.

Οι εφαρμογές που αναπτύχθηκαν τα επόμενα έτη αφορούν την καθημερινότητα των πολιτών, όπως πρακτικά ζητήματα της πόλης, κυκλοφοριακή κίνηση, την υγεία, τον τουρισμό, δωρεάν ασύρματο δίκτυο και πολλά ακόμα ενώ ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην εκπαίδευση των χρηστών ως προς τη χρήση των ΤΠΕ ώστε να έχουν όλοι οι πολίτες τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν τις νέες εφαρμογές. Το Μητροπολιτικό Δίκτυο Οπτικών Ινών συνδέει τα δημόσια κτίρια και υπηρεσίες του Δήμου για την καλύτερη συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών. Το Δωρεάν Ασύρματο Δίκτυο παρέχει ασφαλή πρόσβαση στο Διαδίκτυο σε όλους τους πολίτες. Το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Ευφών Μεταφορών χρησιμοποιεί συστήματα τηλεματικής και κινητής τηλεφωνίας για την πληροφόρηση σε στάσεις των ΜΜΜ, των θέσεων parking και των κυκλοφοριακών δεδομένων ενώ το Σύστημα Ελεγχόμενης Στάθμευσης εστιάζει στην αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού προβλήματος στο κέντρο της πόλης επιτρέποντας σε έναν οδηγό τη στάθμευση για διάστημα 2 ωρών (Παναγιωτοπούλου Μ., Στρατηγέα Α. & Σωμαράκης Γ., 2014).

Ένα από τα σημαντικότερα έργα είναι αυτό του Ολοκληρωμένου Δικτύου Τηλεπρόνοιας, το οποίο μέσω συσκευών βιολογικής τηλεμετρίας καταγράφει τα βιολογικά

σήματα των πολιτών που το διαθέτουν και μεταφέρονται στο κέντρο τηλεπρόνοιας ενώ ενσωματώνονται το πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι και το Γ.Ν. Τρίκαλων για άμεση παρακολούθηση από γιατρούς. Η Υπηρεσία Παραπόνων Δημοσθένης δέχεται αιτήματα και παράπονα πολιτών τα οποία προωθούνται στο αρμόδιο τμήμα για αντιμετώπιση. Τέλος, ο Ξεναγός και οι Τουριστικές Υπηρεσίες προσφέρουν τουριστικές υπηρεσίες σχετικά με τα Τρίκαλα, όπως αξιοθέατα, ιστορικά μνημεία, εκδηλώσεις, εστιατόρια, καιρικές προγνώσεις και άλλα. Σημαντική λειτουργία της εφαρμογής Ξεναγός είναι η χρήση συσκευών PDA από τους επισκέπτες, οι οποίες διαθέτουν όλες αυτές τις πληροφορίες αλλά και η δυνατότητα on-line κρατήσεων σε ξενοδοχεία μέσω των Τουριστικών Υπηρεσιών.

6.3.2. Θεσσαλονίκη. Σε αντίθεση με τα Τρίκαλα, η ανάπτυξη της Ψηφιακής Θεσσαλονίκης αποτέλεσε μία από τα κάτω προσέγγιση, αναπτύσσοντας εφαρμογές σε διάφορες μεμονωμένες περιοχές της πόλης και από διάφορους οργανισμούς και ενώσεις πολιτών, και όχι ως μια συλλογική στρατηγική για την πόλη.

Οι εταιρίες τηλεπικοινωνιών έχουν δημιουργήσει ένα δίκτυο ευρυζωνικότητας στην πόλη ενώ η ΕΔΕΤ έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο οπτικών ινών που συνδέει τα πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα της πόλης (Παναγιωτοπούλου Μ. κ.ά., 2014). Παράλληλα, ομάδες πολιτών έχουν αναπτύξει δωρεάν ασύρματο δίκτυο προσβάσιμο από όλους τους πολίτες. Διάφοροι φορείς και ομάδες έχουν αναπτύξει εφαρμογές με αναπαράσταση και οδηγίες της πόλης, αναφορά περιστατικών, υπηρεσίες διοίκησης και κοινωνικής μέριμνας και προωθητικών ενεργειών με βάση τη θέση. Άλλες εφαρμογές αφορούν πληροφορίες για τον τουρισμό και τη ψυχαγωγία, τη διαχείριση της πανεπιστημιούπολης και των επιχειρηματικών κέντρων, τις υποδομές κοινής ωφέλειας και την ανάπτυξη της πόλης. Μία από τις σημαντικότερες και πιο διαδεδομένες εφαρμογές είναι αυτή της τηλεματικής του ΟΑΣΘ. Η εφαρμογή αυτή περιλαμβάνει οπτική και ηχητική αναγγελία των στάσεων εντός του λεωφορείου, έξυπνες στάσεις τηλεματικής που εμφανίζουν τα λεωφορεία και το χρόνο άφιξης τους, αναζήτηση βέλτιστης διαδρομής, άφιξη λεωφορειακής γραμμής σε στάση και θέσεις λεωφορείων. Επιπλέον, το Ευφύες Σύστημα Διαχείρισης Αστικής Κινητικότητας ενημερώνει τον πολίτη για τις συμφορημένες κυκλοφοριακά περιοχές ενώ διαμορφώνει περιβαλλοντική συνείδηση ως προς εναλλακτικούς τρόπους μετακίνησης.

6.3.3. Ηράκλειο Κρήτης. Το Ηράκλειο έχει αναπτύξει μια στρατηγική με σκοπό τη δημιουργία έξυπνης, ανθεκτικής και πολιτιστικής πόλης. Η προσπάθεια του δήμου έγκειται στην εφαρμογή αναγνωρισμένων πρακτικών για τη δημιουργία έξυπνης πόλης ώστε να

αξιοποιηθούν στο έπακρο οι δομές της πόλης και να αναδειχθούν περιοχές οι οποίες ήταν πιο υποβαθμισμένες. Μέσω της Δημοτικής Επιτροπής που σχηματίστηκε το 2011 και της συνεργασίας δημόσιων υπηρεσιών, πολιτών, επιχειρήσεων και άλλων φορέων, οι επιμέρους ενδιαφερόμενοι είχαν τη δυνατότητα συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και οργάνωσης επιμέρους έργων τα οποία ευθυγραμμίζονταν με βάση το κοινό όραμα και αρχές.

Πρωτοπορία του δήμου αποτελεί η σύσταση της Δημοτικής Επιτροπής που προεδρεύεται από το Δημοτικό Συμβούλιο με συμμετοχή από φορείς όπως το Πανεπιστήμιο Κρήτης, το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Ερευνών, το Ινστιτούτο Τεχνολογικής Εκπαίδευσης και ο Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Ηρακλείου. Σκοπός της επιτροπής ήταν η ανάπτυξη ενός οράματος και ενός σχεδίου δράσης και στρατηγικής ώστε να ενδυναμώσει τη συλλογικότητα και συνεργασία των φορέων έναντι της ανεξάρτητης δράσης τους.

Κάποια παραδείγματα των εφαρμογών της έξυπνης πόλης του Ηρακλείου είναι αυτό της ευρυζωνικής υποδομής, η οποία φτάνει σε κάλυψη 100% και συνδέει σχολεία και δημόσιες υπηρεσίες, ενώ διαθέτει το μεγαλύτερο δημοτικό δίκτυο δωρεάν πρόσβασης στο Διαδίκτυο της χώρας. Μέσω της διαδικτυακής πύλης του Δήμου, οι πολίτες έχουν πρόσβαση σε πάνω από 160 ηλεκτρονικές υπηρεσίες ενώ μπορούν να υποβάλλουν αιτήσεις, δικαιολογητικά και παράπονα, να ενημερωθούν για τις οφειλές τους και να προχωρήσουν σε ηλεκτρονικές πληρωμές και να συμμετέχουν σε συζητήσεις μέσω ηλεκτρονικών forum.

Το 2016 σε συνεργασία με τη Google και την Apple προχώρησαν στη δημιουργία μιας δωρεάν εφαρμογής για κινητό τηλέφωνο («Δημότης Ηρακλείου») ώστε οι πολίτες να έχουν τη δυνατότητα να δηλώνουν τα προβλήματα της πόλης αλλά και να ενημερώνεται για τα νέα, τις εκδηλώσεις και χρήσιμες πληροφορίες του Δήμου. Το 2015 παρουσιάστηκαν τρεις εφαρμογές που δίνουν τη δυνατότητα στον πολίτη και τον επισκέπτη να έχουν ένα σύγχρονο ηλεκτρονικό οδηγό της πόλης. Ανάλογα με το χρόνο και τα ενδιαφέροντα που διαθέτει ο καθένας, δίνονταν οδηγίες και προτάσεις για τα αξιοθέατα της πόλης. Παράλληλα, οι εφαρμογές παρουσίαζαν μια τρισδιάστατη αναπαράσταση της Ενετικής πόλης του Ηρακλείου ενώ διέθεταν και ένα εκπαιδευτικό παιχνίδι στο οποίο ο μαθητής μπορούσε να γνωρίσει την ιστορία της πόλης.

Πηγές – Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Α' Πηγές

Νόμοι

Νόμος 3463/2006 Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων.

Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (5 Ιανουαρίου 2004) Νομοθεσία της Ε.Ε..

Β' Ιστοσελίδες

Πληροφορίες για τον Ευρωπαϊκό Αναπτυξιακό Σχεδιασμό:

<https://www.espa.gr/el/pages/staticCohesionPolicy.aspx>

https://ec.europa.eu/regional_policy/en/

Πληροφορίες για τον Εθνικό Αναπτυξιακό Σχεδιασμό:

<https://www.ependyseis.gr/anaptyxiakos/default.htm>

<http://www.opengov.gr/ypoian/?p=10793>

Πληροφορίες για το Δήμο Καστοριάς:

https://el.wikipedia.org/wiki/Δήμος_Καστοριάς

<https://www.kastoria.gov.gr/>

<https://kastoria.pdm.gov.gr/>

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/->

Βιβλιογραφία

Αλαμανιώτης Α., (2008). Πόλεις και Θεσμοί: Ο ρόλος των θεσμών στην εξελικτική διαδικασία των πόλεων (Διδακτορική Διατριβή). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Ανακτήθηκε από <https://lib.econ.uth.gr/>

Αρβανιτίδης Π., Δωρής Γ., (2011). Λειτουργικές Αστικές Περιοχές: Μια προσπάθεια προσδιορισμού της οικονομικής επιρροής των ελληνικών αστικών κέντρων. *Αειχώρας*, 15, 130-151.

Ασπρογέρακας Ε., Καλλιώρας Δ., (2020). Χωρικός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός στην Ελλάδα: ζητήματα σύμπλεξης. *Αειχώρας*, 31, 62-93.

Αυδίκος Β., Φάλλας Ι., Χάρδας Α., (2015). *Συνεργατικοί σχηματισμοί και αστική ανάπτυξη: Η περίπτωση της Αθήνας*. Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Γκέκας, Ρ., (2019). *Τι σημαίνει και πως υλοποιείται η Αποκέντρωση*, Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος (ΚΕΔΕ).

- Γκέκας, Ρ., (2015). *Η στρατηγική των «Έξυπνων Πόλεων» και οι δήμοι –Παραδείγματα ελληνικών Smart Cities*, Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος (ΚΕΔΕ).
- Δεληθέου, Β., (2007). *Θεσμικό Πλαίσιο Περιφερειακής Ανάπτυξης και Οργάνωσης της Διοίκησης του Κράτους*. Μέρος Α', Αθήνα: Παπαζήσης.
- Θεοδωρά Γ., Λουκάκης Π., (2011). Τάσεις εξέλιξης στο δίκτυο των αστικών κέντρων της Ελλάδας. *Αειχώρος*, 15, 102-129.
- Καλλιγά-Κανονίδου, Έ., (1990). *Προστασία και ανάπτυξη περιοχής λίμνης Καστοριάς*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Κομνηνός, Ν., (2007). Περιφερειακοί Πόλοι Καινοτομίας στην Ελλάδα 2001-2009: Σχεδιασμός εστιασμένων συστημάτων καινοτομίας. *Αειχώρος*, 6(2), 10-34.
- Κυριαζή-Άλλισον, Ε., (1998). Εσωτερική μετανάστευση στην Ελλάδα του 1990: τάσεις-προβληματισμοί-προοπτικές. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 96, 279-309
- Μηλιώνης Σ., (2005). Προς μια Συνολικότερη Άποψη της Διαδικασίας του Μάρκετινγκ Πόλεων. *Αειχώρος*, 4(2), 100-127.
- Μπακούρος Ι., Γκιούρκα Π., Φάλλας Γ., (2007). Τεχνολογική Πλατφόρμα, Τεχνολογική Παρακολούθηση και Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση. Εργαλεία Καινοτομίας Περιφερειακής Ανάπτυξης: Η Περίπτωση της Δυτικής Μακεδονίας. *Αειχώρος*, 6(2), 108-134.
- Παναγιωτοπούλου Μ., Στρατηγέα Α., Σωμαράκης Γ., (Ιούνιος 2014). Έξυπνες Πόλεις και Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη – Παραδείγματα από τη Μεσογειακή και την Ελληνική Εμπειρία. Άρθρο στο 12^ο Επιστημονικό Συνέδριο Αστικής και Περιφερειακής ανάπτυξης, σύγχρονες προκλήσεις, Αθήνα, Ιούνιος, 27-28
- ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας 2014-2020 (2018). *Επιχειρησιακό Σχέδιο Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης Πόλης Καστοριάς: Καστοριά, μια ευρωπαϊκή πόλη να ζεις και να επισκεφτείς*, Καστοριά
- Πετράκος Γ., Παπαδούλης Α., (2007). Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία στην Ελληνική Περιφέρεια: Μια εμπειρική διερεύνηση στη Θεσσαλία. *Αειχώρος*, 6(2), 34-71.
- Πετράκος Γ., (2007). Καινοτομία και Περιφερειακή Ανάπτυξη. *Αειχώρος*, 6(2), 4-9.
- Πετράκος, Γ., (2007). Αποτίμηση του Περιφερειακού Πόλου Καινοτομίας Θεσσαλίας, 2006-2008. *Αειχώρος*, 6(2), 190-208
- Πολύζος Σ., Αναστασίου Α., Γεράκη Μ., (Ιούνιος 2013). *Η Αναπτυξιακή πορεία των μικρών πόλεων στην Ελλάδα*. Εθνικό Συνέδριο Διοίκησης Οικονομίας, Λάρισα, 8-10 Ιουνίου 2013, 182-199.
- Χατζημιχάλης Κ., Αρτελάρης Π., (2016). Ανάπτυξη/Κρίση, τοπικότητα και ανθρώπινο δυναμικό στο τοπικό παραγωγικό σύστημα της Καστοριάς, *Χωρική Ανάπτυξη και Ανθρώπινο Δυναμικό*, Αθήνα: Κριτική, 446-448.
- Ψυχάρης Γ., Πετράκος Γ., (2016). Η Οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης σε Περιφερειακό και Τοπικό Επίπεδο, *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Αθήνα: Κριτική, 395-402

Βιβλιογραφία

- Ashworth G. & Kavaratzis M., (2010). *Towards Effective Place Brand Management: Branding European Cities and Regions*.UK: Edward Elgar Publishing.
- Bekkers V. & Korteland E., (2006). Governance, ICT and the Innovation Agenda of Public Administration. *Information and the Public Administration*,12, 31-36.
- Liu S.M., Yuan Q., (2015). The Evolution of Information and Communication Technology in Public Administration.. *Public Administration and Development*, 35, 140-151, doi 10.1002/pad.1717.
- McGranahan G., Satterthwaite D., (2014). Urbanization concepts and trends. *International Institute for Environment and Development*.doi: <http://pubs.iied.org/10709IIED>
- Prud' homme R., (1995). The Dangers of Decentralization. *The World Bank Research Observer*, 10(2),201-220, www.jstor.org/stable/3986582
- Psycharis Y., Zoi M., Iliopoulou S., (2015). Decentralization and local government fiscal autonomy: Evidence from the Greek municipalities. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 34(2), 262-280, doi: 10.1177/0263774X15614153
- Rodriguez-Pose A., Ezcurra R., (2011). Is fiscal decentralization harmful for economic growth? Evidence from the OECD countries. *Journal of Economic Geography*,11, 619-643, doi:10.1093/jeg/lbq025
- Rodriguez-Pose A.,Tselios V., (2019). Well-being, Political Decentralisation and Governance Quality in Europe. *Journal of Human Development and Capabilities*, 20(1), 69-93, doi <https://doi.org/10.1080/19452829.2018.1563773>
- Tomasi S., Paviotti G., Cavicchi A., (2020). Educational Tourism and Local Development: The Role of Universities. *Sustainability*, 12 (17), 1-15.
- Tselios V., Rodriguez-Pose A., Pike A., Tomaney J., Torrissi G., (2012). Income inequality, decentralisation, and regional development in Western Europe. *Environment and Planning*, 44, 1278-1301, doi:10.1068/a44334.

Παράρτημα Ι

Ερωτηματολόγιο

Αγαπητέ/ή συμμετέχοντα/ούσα,

Η παρούσα έρευνα εκπονείται στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας και αποσκοπεί στη διερεύνηση των συνθηκών ζωής στην πόλη της Καστοριάς καθώς και στις αδυναμίες και ευκαιρίες ανάπτυξης της.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι εθελοντική και έχετε τη δυνατότητα να διακόψετε τη διαδικασία οποιαδήποτε στιγμή. Δεν υπάρχουν λάθος και σωστές απαντήσεις. Το προσωπικό απόρρητο διασφαλίζεται καθ' όλη τη διαδικασία. Τα ερωτηματολόγια είναι ανώνυμα και τα στοιχεία που παρέχετε θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Παρακαλούμε απαντήστε με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ειλικρίνεια.

Μέρος Α: Παραμονή ή Αποχώρηση από την πόλη

1. Ποια είναι η μόνιμη κατοικία σας:
 - Νομός Καστοριάς
 - Εκτός Νομού Καστοριάς
 - Εξωτερικό
2. Έχετε φύγει από την πόλη της Καστοριάς για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 2 ετών;
 - Ναι
 - Όχι

Αν ναι, πήγαινε στην ερώτηση 3 και 4.

Αν όχι, πήγαινε στην ερώτηση 10.i, 10.ii και 11.

3. Για ποιο λόγο φύγατε:
 - Εργασία
 - Σπουδές
 - Οικογενειακοί λόγοι
 - Άλλο:
4. Επιστρέψατε στην πόλη για μόνιμη κατοικία κατόπιν των 2 ετών?
 - Ναι
 - Όχι

Αν ναι, πήγαινε στην ερώτηση 5. Μετά, πήγαινε στην ερώτηση 8, 12 και 13.

Αν όχι, πήγαινε στην ερώτηση 6. Μετά, πήγαινε στην ερώτηση 7, 9 και 11.

5. Για ποιο λόγο επιστρέψατε: (πολλαπλής επιλογής)
 - Εργασιακή αποκατάσταση στην πόλη της Καστοριάς σε οικογενειακή επιχείρηση
 - Άλλη Εργασιακή αποκατάσταση στην πόλη της Καστοριάς

- Οικονομικοί λόγοι (π.χ. ανεργία, οικονομική στήριξη από την οικογένεια)
 - Οικογενειακοί λόγοι (θέματα υγείας, γάμος, φροντίδα γονιών)
 - Άλλο:
6. Που μετακομίζατε?
- Αθήνα
 - Θεσσαλονίκη
 - Σε άλλη πόλη μεγαλύτερη της Καστοριάς
 - Στο εξωτερικό
 - Σε πόλη/χωριό μικρότερη της Καστοριάς
 - Άλλο:
7. Ποια από τα παρακάτω θα ήταν κίνητρα ώστε να επιστρέψετε μόνιμα στην Καστοριά. Παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν: (πολλαπλής επιλογής)
- Επαγγελματική εξέλιξη
 - Οικονομική αποκατάσταση
 - Ποιοτικός τρόπος ζωής
 - Επαφή με το περιβάλλον
 - Εγγύτητα με οικογένεια
8. Μετανιώσατε για την επιλογή σας να ξαναγυρίσετε στην Καστοριά?
- i. Ναι
 - ii. Όχι
 - iii. Ίσως
9. Μετανιώσατε για την επιλογή σας να μην ξαναγυρίσετε στην Καστοριά?
- i. Ναι
 - ii. Όχι
 - iii. Ίσως
10. Αν δεν φύγατε από την Καστοριά για μεγαλύτερο των 2 ετών διάστημα:
- i. Ποιος ήταν ο λόγος που παραμείνατε στην Καστοριά (πολλαπλής επιλογής)
 - 1. Σπουδές
 - 2. Εργασία
 - 3. Οικογένεια
 - 4. Οικονομικοί λόγοι
 - ii. Μετανιώσατε για την επιλογή σας να παραμείνετε στην Καστοριά?
 - 1. Ναι
 - 2. Όχι
 - 3. Ίσως
11. Θα μένατε μόνιμα στην πόλη της Καστοριάς?
- Ναι
 - Όχι

Αν ναι, πήγαινε στην ερώτηση 12 και μετά στην ερώτηση 14.

Αν όχι, πήγαινε στην ερώτηση 13 και μετά στην ερώτηση 14.

12. Παρακαλώ επιλέξτε τους 3 βασικότερους λόγους για τους οποίους θα μένατε/έχετε επιλέξει να μείνετε μόνιμα στην Καστοριά: (πολλαπλής επιλογής)
- Ποιότητα ζωής
 - Περιβάλλον-εγγύτητα με τη φύση

- Ευκαιρίες επενδύσεων
- Ανθρώπινο στοιχείο-εγγύτητα με τον συνάνθρωπο
- Ευκαιρίες καριέρας και ανάπτυξης επιχειρηματικότητας
- Κοινωνικές παροχές και παροχές πρόνοιας
- Πολιτισμική κληρονομιά
- Εγγύτητα με την οικογένεια
- Οικονομικότερος τρόπος ζωής
- Άλλο:

13. Παρακαλούμε επιλέξτε τους 3 βασικότερους λόγους που δεν θα μένατε μόνιμα στην Καστοριά:

1. Πληθυσμιακή συρρίκνωση/Γήρανση πληθυσμού
2. Έλλειψη θέσεων εργασίας/υψηλό ποσοστό ανεργίας
3. Ελλειμματικές υποδομές δημοσίων φορέων
4. Περιορισμένες ευκαιρίες επαγγελματικής εξέλιξης
5. Δριμύς χειμώνες μεγάλης διάρκειας
6. Περιορισμένες δυνατότητες ψυχαγωγίας
7. Εγγύτητα με γειτονικές χώρες-προσφυγικό
8. Άλλο:

14. Θα προτείνατε σε κάποιον τρίτο να μείνει μόνιμα ή να επισκεφτεί την Καστοριά?

- Ναι, να μείνει μόνιμα
- Ναι, μόνο να την επισκεφτεί
- Όχι

Μέρος Β: Αξιολόγηση των ευκαιριών της πόλης της Καστοριάς

I. Πως θα αξιολογούσατε κάθε μια από τις παρακάτω υποδομές του δήμου Καστοριάς; (Βαθμός 1-5)

- a. Δημοτικές υπηρεσίες
- b. Νοσοκομεία
- c. Σχολεία
- d. Οδικό δίκτυο
- e. Υπεραστικές Μεταφορές (ΚΤΕΛ, Αεροπλάνο)
- f. Αστικές Μεταφορές (λεωφορεία)
- g. Καθαριότητα

II. Πως θα αξιολογούσατε την διαθεσιμότητα των ακόλουθων μορφών ψυχαγωγίας/δραστηριοτήτων; (Βαθμός 1-5)

- a. Εμπορικά κέντρα
- b. Εμπορικά καταστήματα
- c. Λαϊκές αγορές
- d. Cinema/Θέατρο
- e. Bar/Clubs/Καφετέριες
- f. Μουσεία/Gallery/Αρχαιολογικοί χώροι
- g. Εστιατόρια
- h. Μουσικές παραστάσεις
- i. Συνέδρια/σεμινάρια
- j. Εκθέσεις προϊόντων/βιβλίων
- k. Οργανωμένες εκδρομές

- I. Sport στο νερό/βουνό
- III. Θα λέγατε ότι η πόλη της Καστοριάς προσφέρει αξιόλογη επαγγελματική αποκατάσταση-εξέλιξη;
 - a. Ναι
 - b. Όχι
 - c. Δεν γνωρίζω
- IV. Θα σκεφτόσασταν (ή το έχετε κάνει ήδη) να μετακομίζατε σε άλλη πόλη με κίνητρο την επαγγελματική αποκατάσταση;
 - a. Ναι
 - b. Όχι
 - c. Ίσως
- V. Λαμβάνοντας υπόψιν το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού σας, θα λέγατε ότι μπορεί το νοικοκυριό σας να ανταπεξέλθει οικονομικά στον τρόπο και το κόστος της ζωής στην Καστοριά;
 - a. Ναι
 - b. Όχι
 - c. Ίσως

Μέρος Γ: Διοίκηση Δήμου και προτάσεις

- Πως θα αξιολογούσατε την προσπάθεια αξιοποίησης που κάνει ο δήμος/η περιφέρεια των παρακάτω ευκαιριών για ανάπτυξη; (Βαθμός 1-5)
 - i. Τουριστική και πολιτισμική προβολή
 - ii. Ανάπτυξη ακαδημαϊκά ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι.) και συνεργασία με ιδρύματα όμορων δήμων
 - iii. Διαδημοτικές/Διαπεριφερειακές συνεργασίες
 - iv. Διακρατικές συνεργασίες
 - v. Αξιοποίηση συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων
 - vi. Επενδύσεις
- Πως θα αξιολογούσατε τη δράση του δήμου στην αντιμετώπιση των παρακάτω ζητημάτων; (Βαθμός 1-5)
 - i. Ελλιπής αξιοποίηση πολιτιστικής κληρονομιάς
 - ii. Κλείσιμο επιχειρήσεων-μείωση ανταγωνιστικότητας
 - iii. Ελλιπής ανάδειξη πόλης ως τουριστικός προορισμός
 - iv. Υψηλά ποσοστά ανεργίας
 - v. Αυξημένος κυκλοφοριακός φόρτος-αναβάθμιση οδικού δικτύου
 - vi. Καθαριότητα-προστασία λίμνης
 - vii. Ανάπλαση κοινόχρηστων χώρων (παραλία, πλατείας, πάρκα)
- Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι υπάρχει εγκληματικότητα στην πόλη σας? (Βαθμός 1-5)
- Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι ο δήμος στελεχώνεται από εξειδικευμένο προσωπικό? (Βαθμός 1-10)
- Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι η χρήση ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών) στο δήμο θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση του τρόπου ζωής σας? (Βαθμός 1-10)

- Σε τι βαθμό θα λέγατε ότι γνωρίζετε σχετικά με πολιτικές και δράσεις που εφαρμόζει ο δήμος/η περιφέρειας? (Βαθμός 1-5)
- Πως θα αξιολογούσατε την πληροφόρηση που παρέχει ο δήμος στους πολίτες της (Βαθμός 1-5)
- Παρακαλούμε πείτε μας τις προτάσεις σας για την περαιτέρω αξιοποίηση και ανάπτυξη της πόλης της Καστοριάς.

Μέρος Δ: Δημογραφικά Χαρακτηριστικά Συμμετεχόντων

- a. Φύλο
 - i. Άνδρας
 - ii. Γυναίκα
- b. Ηλικία
 - i. 18-24
 - ii. 25-34
 - iii. 35-44
 - iv. 45-54
 - v. 55-64
 - vi. 65 και άνω
- c. Ανώτατο Επίπεδο Εκπαίδευσης
 - i. Δημοτικό
 - ii. Γυμνάσιο
 - iii. Λύκειο
 - iv. ΑΤΕΙ/ΑΕΙ
 - v. Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό
 - vi. Άλλο:
- d. Επαγγελματική Κατάσταση
 - i. Φοιτητής
 - ii. Άνεργος
 - iii. Ιδιωτικός υπάλληλος
 - iv. Δημόσιος υπάλληλος
 - v. Ελεύθερος επαγγελματίας
 - vi. Συνταξιούχος
 - vii. Άλλο:
- e. Οικογενειακή κατάσταση
 - i. Έγγαμος
 - ii. Άγαμος
 - iii. Διαζευγμένος
 - iv. Χήρος/χήρα
 - v. Άλλο:

Παράρτημα II

Προτάσεις συμμετεχόντων για την ανάπτυξη της Καστοριάς

1. Στροφή στον πρωτογενή τομέα, δημιουργία κτηνοτροφικών μονάδων στελεχωμένες από νέους επιστήμονες, εκμετάλλευση των προϊόντων της λίμνης, χρήση νέων τεχνολογικών μέσων στον αγροτικό τομέα
2. Αξιοποίηση των υπαρχόντων δομών και τεχνογνωσίας σε εναλλακτικές αγορές εκτός της γούνας, στροφή στην καινοτομία και νέους τρόπους παραγωγής γούνας με νέα υλικά, φιλικά προς το περιβάλλον και τα ζώα (cruelty free εμπόριο). Αλλαγή στη νοοτροπία και επιμονή σε νέες ιδέες με βάση παγκόσμια και ευρωπαϊκά πρότυπα
3. Δημιουργίας πολιτιστικών χώρων και εκδηλώσεων με ταυτόχρονη προβολή τους για προσέλκυση επισκεπτών
4. Αναβάθμιση και μεταφορά νοσοκομείου Καστοριάς μεταξύ των περιοχών Καστοριάς-Άργους-Μανιάκοι και αξιοποίηση του υπάρχοντος κτιρίου ως κέντρο αποκατάστασης και διαμονής ηλικιωμένων στα πρότυπα του εξωτερικού
5. Δημιουργία πάρκων, ανάπλαση ιστορικών-πολιτισμικών χώρων, ανάπλαση πεζοδρομίων και περιοχής γύρω από τη λίμνη, καθαριότητα λίμνης, βελτίωση οδικού δικτύου
6. Ανάπτυξη υποδομών τουρισμού, εναλλακτικός τουρισμός, αξιοποίηση φυσικού πλούτου και τοποθεσίας, ενίσχυση του αγροτουρισμού
7. Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για νέους ώστε να μην χρειάζεται να εγκαταλείπουν τον τόπο τους, επενδύσεις σε start-up επιχειρήσεις στον τομέα της πληροφορικής
8. Δίκαιη κατανομή κονδυλίων σε όλη την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και όχι μόνο σε Κοζάνη και Φλώρινα
9. Αναβάθμιση ΤΕΙ και ίδρυση Πανεπιστημίου με νέα αξιόλογα τμήματα
10. Δημοκρατική και ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ δήμου και πολιτών, ιδιαίτερα των νέων, συνεργασία μεταξύ πολιτών, δήμου, επιχειρήσεων και επιστημονικών κέντρων
11. Προβολή μέσω διαδικτύου, εκθέσεις τοπικών προϊόντων για προσέλκυση επενδύσεων, αξιοποίηση εγγύτητας με γειτονικές πόλεις και χώρες, ενίσχυση του τοπικού brand name, μεγαλύτερη προβολή των πολιτισμικών δρώμενων
12. Περαιτέρω αξιοποίηση του αεροδρομίου σε μεταφορές προϊόντων-δημιουργία νέων θέσεων εργασίας

13. Περισσότερες μορφές ψυχαγωγίας, θέατρο-παραστάσεις, δραστηριότητες σε βουνό και λίμνη

Παράρτημα III

Συνέντευξη με επιχειρήσεις

1. Αναφέρετε μας κάποια βασικά χαρακτηριστικά της επιχείρησής σας (αντικείμενο, είδος, κύκλος εργασιών, αριθμός προσωπικού, αν αποτελεί συνέχιση οικογενειακής επιχείρησης ή όχι).
2. Το πελατολόγιό σας αποτελείται από κατοίκους/επιχειρήσεις της Καστοριάς ή επικεντρώνεται κυρίως σε μεγαλύτερες πόλεις, όμορους δήμους ή ακόμη και το εξωτερικό?
3. Υπάρχει συνεργασία της επιχείρησής σας με άλλες επιχειρήσεις της Καστοριάς (π.χ. προμηθευτές) ή προτιμάτε να προμηθεύεστε εμπορεύματα από άλλες πόλεις ή και το εξωτερικό? Ποιοι είναι οι λόγοι γι' αυτό?
4. Ποιος είναι ο κοινωνικός ρόλος της επιχείρησής? Ποιες είναι οι δράσεις της επιχείρησης απέναντι στην Καστοριά και τους πολίτες της?
5. Το προσωπικό σας αποτελείται και από εργατοτεχνίτες και από υπαλλήλους. Ως προς τους εργατοτεχνίτες, υπάρχει διαθέσιμο προσωπικό? Παρατηρείται πολλές φορές ότι οι νέοι δεν επιθυμούν να εργαστούν σε αυτά τα πόστα επομένως οι επιχειρήσεις επιλέγουν ξένο προσωπικό. Ισχύει αυτό για εσάς? Υπάρχει ανταπόκριση από τους νέους της Καστοριάς? Ως προς τους υπαλλήλους γραφείων, υπάρχει επαρκής εξειδίκευση?
6. Ποια ήταν η περίοδος ακμής της επιχείρησής σας και πως επηρεάστηκε από την οικονομική κρίση?
7. Ποια ήταν τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζετε στη λειτουργία της επιχείρησής? Πως επηρεάστηκαν με την οικονομική κρίση?
8. Η επιχείρηση σας διεξάγει εξαγωγές? Τι είδους βοήθειας/στήριξης είχατε από το δήμο για την πραγματοποίηση εξαγωγών?
9. Ποια ήταν η σχέση με το δήμο της Καστοριάς και την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας? Υπήρχαν επιχορηγήσεις από το δήμο ή στήριξη σε διάφορα γραφειοκρατικά θέματα?
10. Τι είδους στήριξη έχετε για τα προβλήματα αυτά από το δήμο? Πως θα μπορούσε να σας βοηθήσει καλύτερα/περισσότερο?
11. Για ποιο λόγο αποφασίσατε να ιδρύσετε την επιχείρησή σας στην Καστοριά? Με βάση ποια κριτήρια? Αν αυτή αποτελεί συνέχιση οικογενειακής επιχείρησης, για ποιο λόγο αποφασίσατε να τη συνεχίσετε ο ίδιος και να μην απασχοληθείτε σε άλλο τομέα?
12. Αν ξεκινούσατε τώρα από την αρχή, θα επιλέγατε να δημιουργήσετε μια επιχείρηση στην Καστοριά ή σε κάποια άλλη πόλη? Τι θα κάνατε διαφορετικά γενικά?

13. Ποιες διαφορές βλέπετε μεταξύ της παλιάς και της νέας γενιάς που πλέον έχει αναλάβει τη διοίκηση της εταιρίας, ως προς την αντιμετώπιση τους, τη νοοτροπία, τον τρόπο διαχείρισης, τις ιδέες τους? Υπάρχουν προστριβές λόγω αυτών των διαφορών και πως αντιμετωπίζονται αυτές?
14. Η νέα γενιά ενδιαφέρεται να συνεχίσει την οικογενειακή επιχείρηση? Και αν ναι, θεωρείτε ότι ο δικός τους τρόπος διαχείρισης μπορεί/θα μπορούσε να αναπτύξει/σώσει την επιχείρηση?

Παράρτημα IV

Συνέντευξη με Τεχνικές Υπηρεσίες του Δήμου

1. Οι κτιριακές εγκαταστάσεις (ασφάλεια, καθαριότητα, θέρμανση), ο εξοπλισμός (Η/Υ, τεχνικά μέσα, Software) και οι λοιποί πόροι (γραφική ύλη, φωτοαντιγραφικά) είναι επαρκείς για τις διεκπεραίωση των καθημερινών σας εργασιών στο Δήμο? Πόσο εύκολη είναι η προμήθεια τους σε περίπτωση ελλείψεων?
2. Υπάρχουν τυχόν θέματα με την οργανωτική δομή της Υπηρεσίας σας (πχ ανάγκη ανακατανομής αρμοδιοτήτων, αύξηση προσωπικού κτλ.)? Σε περίπτωση που η Υπηρεσία σας αναλάμβανε επιπρόσθετες αρμοδιότητες, τι προβλήματα θα αντιμετωπίζατε?
3. Η εξειδίκευση και επάρκεια του υπάρχοντος ανθρώπινου δυναμικού αντιστοιχούν στις απαιτήσεις της Υπηρεσίας σας? Πραγματοποιούνται προγράμματα επιμόρφωσης και κατάρτισης του προσωπικού? (παραδείγματα)
4. Γίνεται χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών από τους υπαλλήλους του Δήμου και αν ναι σε τι βαθμό και με πόση ευκολία? Ποιες λειτουργίες θεωρείτε ότι θα έπρεπε να υποστηρίζονται από συστήματα ΤΠΕ για τη βελτίωση της αποδοτικότητας τους?
5. Σε ποιους τομείς γίνεται κατά κύριο λόγο η επένδυση των χρηματοδοτήσεων από προγράμματα ΕΣΠΑ? Απαιτείται συνήθως περισσότερος χρόνος από το προβλεπόμενο για την ολοκλήρωση των έργων? Που οφείλεται αυτό και πως επηρεάζει την αποτελεσματικότητα των έργων? Πόσο αποδοτικά είναι τα προγράμματα αυτά για την ανάπτυξη και βιωσιμότητα της πόλης?
6. Ποιες είναι οι ενέργειες του δήμου για τη βιοκλιματική αναβάθμιση των κτιρίων, την ανακύκλωση και την ανάπλαση των κοινόχρηστων χώρων και από που προέρχονται οι πόροι για τις ενέργειες αυτές?

Παράρτημα V

Συνέντευξη με Οικονομικές-Διοικητικές υπηρεσίες του Δήμου

1. Οι κτιριακές εγκαταστάσεις (ασφάλεια, καθαριότητα, θέρμανση), ο εξοπλισμός (Η/Υ, τεχνικά μέσα, Software) και οι λοιποί πόροι (γραφική ύλη, φωτοαντιγραφικά) είναι επαρκείς για τις διεκπεραίωση των καθημερινών σας εργασιών στο Δήμο? Πόσο εύκολη είναι η προμήθεια τους σε περίπτωση ελλείψεων?
2. Υπάρχουν τυχόν θέματα με την οργανωτική δομή της Υπηρεσίας σας (πχ ανάγκη ανακατανομής αρμοδιοτήτων, αύξηση προσωπικού κτλ.)? Σε περίπτωση που η Υπηρεσία σας αναλάμβανε επιπρόσθετες αρμοδιότητες, τι προβλήματα θα αντιμετώπιζατε?
3. Τα έσοδα που λαμβάνει ο δήμος από το κράτος είναι επαρκή για την αντιμετώπιση των αναγκών του? Θεωρείτε ότι οι εισπρακτικοί μηχανισμοί των δήμων λειτουργούν δίκαια ώστε να υπάρχει επαρκής αυτονομία στον δήμο? Πιστεύετε ότι η εφαρμογή νέων μηχανισμών, όπως η περαιτέρω φορολογική αποκέντρωση, θα μπορούσε να συνεισφέρει στην καλύτερη οικονομική οργάνωση και αυτοτέλεια των δήμων? (π.χ. η απόδοση του ΕΝΦΙΑ απευθείας στους δήμους)
4. Η εξειδίκευση και επάρκεια του υπάρχοντος ανθρώπινου δυναμικού αντιστοιχούν στις απαιτήσεις της Υπηρεσίας σας? Πραγματοποιούνται προγράμματα επιμόρφωσης και κατάρτισης του προσωπικού? (παραδείγματα)
5. Πραγματοποιείται αξιολόγηση προσωπικού από το δήμο και αν ναι, με ποιον τρόπο και πόσο συχνά? Παρακολουθούνται οι επιδόσεις των υπαλλήλων με μετρήσιμους δείκτες?
6. Γίνεται χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών από τους υπαλλήλους του Δήμου και αν ναι σε τι βαθμό και με πόση ευκολία? Ποιες λειτουργίες θεωρείτε ότι θα έπρεπε να υποστηρίζονται από συστήματα ΤΠΕ για τη βελτίωση της αποδοτικότητας τους?